

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
KULTUURITEADUSTE INSTITUUT
EESTI JA VÕRDLEVA RAHVALUULE OSAKOND

Natali Ponetajev

**Labajalg Läänemaa lõõtspillimängijate repertuaaris: stiil ja selle
kihistused**

Magistritöö

Juhendajad:

Ergo-Hart Västriku, PhD

Juhan-Henrik Uppin, PhD

Tartu 2025

Annotatsioon

Magistritöö fookuses on ajaloolise Läänemaa lõõtspillimängijate repertuaar ja labajalg kui selle üks iseloomulikumaid žanre, mis jõudis lõõtspillirepertuaari viiuli- ja torupillirepertuaarist ning mõjutas oluliselt Läänemaa lõõtspillimuusikat, kujundades sellele omast mängustiili. Uurimus põhineb Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi materjalidel ja hõlmab ajavahemikku 1889–1996. Nüüdseks hääbunud ajalooline lõõtspillitraditsioon püsis elujõulisena umbes 1930. aastateni. Vaatluse all on Läänemaa lõõtspillitraditsioonile omane repertuaar ja üldine mängustiil, mida analüüsitakse stiilitunnuste (vorm, harmoonia, rütm, meloodia, faktuur, rõhutamisvõtted, dünaamika, artikulatsioon, tempo) kirjeldamise kaudu. Labajalgade vanemas kihistuses kerkivad oluliste tunnustena esile torupillipärasus, vormiüksustega varieerimine ja meloodia mängimine ühel nupureal. Uuemat kihistust iseloomustab valsilikkus ning uuemale rahvamuusikale omasemad stiilitunnused nagu ulatuslikum vorm ja harmooniakasutus. Muusikalisele analüüsile loovad konteksti Läänemaa lõõtspillimuusika kogumislugu ning pillimängijate ja levinud pillitüüpide tutvustamine.

märksõnad: Läänemaa, lõõtspill, labajalg, mängustiil, muusikaanalüüs

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Muusika ajalooline kontekst	11
1.1 Ajaloolise Läänemaa kultuurilised eripärad rahvaluule kogumise valguses	11
1.2 Labajalg – tants ja muusika	13
1.3 Esimesed lõõtspillid ja erinevad lõõtspillitüübid Eestis	17
1.3.1 Lõõtspillitüübid Läänemaal	19
2. Läänemaa lõõtspillimuusika kogumislugu	22
2.1 Eduard Oja ja Eduard Treu (Laugaste) kogumisretk 1929. aastal	24
2.2 August Pulsti korraldatud ringreisid ja rahvamuusika heliplaadistamine 1930. aastatel	27
2.2.1 Läänemaa rahvapillimängijad August Pulsti korraldatud ringreisidel	28
2.2.2 Läänemaa lõõtspillimängijad rahvamuusika heliplaadistamisel Riigi Ringhäälingus	29
2.3 Kirjandusmuuseumi ning Keele ja Kirjanduse Instituudi kogumisretked Läänemaal aastatel 1967–1969 ja 1976	31
2.4 Lõõtspillimängijad 1975. aastal Igor Tõnuristi, Kristjan Toropi ja Jaan Sarve kogumisretkedel Martna kihelkonnas	33
2.5 Rahvaluulearhiivi juhuslikult jõudnud Läänemaa lõõtspillilood ajavahemikus 1971–1990	35
2.6 Eesti Rahvaluule Arhiivi kogumisretk Martna ja Ridala kihelkonda 1996. aastal	36
2.7 Kogumisloo kokkuvõte	37
3. Läänemaal lõõtspillil mängitud labajalgade muusikaline analüüs	40
3.1 Ülevaade Läänemaa lõõtspillimängijate repertuaarist	40
3.2 Labajala mängustiili analüüs	46
3.2.1 Vorm	46
3.2.2 Harmoonia	50
3.2.3 Rütm	58
3.2.4 Meloodia variatsioonid ja kaunistusvõtted	62
3.2.5 Faktuur	64
3.2.6 Rõhutamisvõtted, dünaamika ja artikulatsioon	66
3.2.7 Tempo	69
3.3 Stiilikihistused	70
3.3.1 Ühe rea põhisus	70
3.3.2 Torupillipärasus	72
3.3.3 Labajala valsilikkus	74
Kokkuvõte	76

Allikad ja kirjandus	80
Allikad	80
Kirjandus	83
Summary	91
Lisa 1. Fotod	93
Lisa 2. Lõõtspillimängijate tutvustused	102
1. Jaan Baumann (snd 1876/1877)	102
2. Erich Hiie (1925–2019)	105
3. Gustav Hiiesalu	106
4. Oskar Järvela (1917–2002)	107
5. Jaan Kadakas (1901–1984)	107
6. Anton Kivi (1909–1991)	110
7. Juhan Korpe (snd 1913/1914)	111
8. Johannes Liiv (snd 1907/1908)	111
9. Jüri Loring (snd 1886/1887)	113
10. Aleksander Manni (1916–1987)	113
11. Priidu Maritov (1870–1941)	114
12. Madis Miisa (snd ~1899)	116
13. Aleksander Naumann (1891–1966)	116
14. Johannes Nõmmsalu (1889–1971)	117
15. Aleksander Paalo (1914–1998)	118
16. Heino Piik (snd 1918)	120
17. Eduard Rääli (1926–2006)	120
18. Erich Raba (snd 1934)	121
19. Johannes Raba (1896–1979)	122
20. Jaan Rakaselg (1890–1959)	123
21. Aare Rand (1952–2010)	123
22. Jaan Rand (1879–1944)	124
23. Mihkel Salem (snd 1903/1904)	127
24. Jaan Sarapuu (snd 1862/1863)	127
25. Jüri Toomingas (snd 1884/1885)	127
26. Aleksander Tui (snd 1895)	128
27. Eduard Tükk (snd 1917)	128
28. Eduard Valdek (1905–1940)	129
29. Artemin Veikmann	130
30. Jüri Virthal (1898–1957)	130
Lisa 3. Läänemaa lõõtspillilood Eesti Rahvaluule Arhiivis	131

Sissejuhatus

Minu huvi Läänemaa lõõtspillimuusika vastu tekkis bakalaureuseõpingute ajal Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias. Lõõtspilli tunnis andis Tarmo Kivisilla ülesandeks noodistada Eduard Oja tehtud fonograafisalvestusi ja õppida lugusid seejärel mängima. Nende lõõtsalugude mängimisest kasvas välja Läänemaa lõõtspillitraditsiooni puudutav seminaritöö “Vigala ja Kirbla kihelkonna lõõtspillimängijad ja nende repertuaar 20. sajandil Eesti Rahvaluule Arhiivi materjalide põhjal” (Ponetajev 2022). Seminaritöös vaatlesin kahte kihelkonda – Vigalat ja Kirblat, andsin ülevaate arhiivis leiduvast lõõtspilli-alasest materjalist, kogumisloost ja andmetest lõõtspillimängijate kohta. Uurisin lõõtsamängijate repertuaari, keskendudes polkade ja labajalgade vormi- ja harmoonia-analüüsile.

Kuna minu vanaema-poolne suguvõsa on samuti Läänemaalt pärit, huvi selle piirkonna lõõtspillimuusika vastu süvenes. Uurimistöö käigus mängisin läbi kümneid lugusid ja nüüdsest kuuluvadki minu repertuaari lõõtspillimängijana eeskätt Läänemaa polkad ja labajalad. 2025. aasta üldlaulu- ja tantsupeo rahvamuusikapeo lõõtspillide liigi repertuaari kuulub minu seade kolmest Läänemaa lõõtsaloost. 2023. aastal andsime Kirbla trioga (koosseisus Katariin Raska, Leanne Barbo, Natali Ponetajev) sarjas “Helisalvestusi Eesti Rahvaluule Arhiivist” välja topeltalbumi “Lükata-tõmmata, hargiga-roobiga”. Albumi keskmes on Kirblas elanud kandle-, parmupilli- ja lõõtspillimängija Jaan Rand (1879–1944). Esimesel plaadil kõlavad originaalsalvestused Jaan Ranna pillimängust ning teisel plaadil meie tõlgendused samadest lugudest, mis võtavad aluseks Läänemaa repertuaari vanema kihistuse esteetika ja stiili. Pälvisime 2024. aastal plaadi eest Eesti Pärimusmuusika Keskuse auhinna Etnokulp aasta eheda pärimusmuusika kategoorias.

Tuginedes olulisel määral oma varasemale uurimistöole, käsitlen magistritöös teemat laiemalt, hõlmates kogu ajaloolist Läänemaad, kuhu kuulub 12 kihelkonda, ning pakkudes ülevaadet lõõtspillimängijatest ja kogutud lõõtsalugudest, mis on hoiul Eesti Rahvaluule Arhiivis.¹

¹ Piirdun töös mandri-Läänemaaaga ning vaatluse alla ei kuulu Hiiumaa ega Vormsi.

Varasemad lõõtspillimängu puudutavad uurimused keskenduvad eeskätt Võrumaa lõõtspillitraditsioonile ja Teppo tüüpi lõõtspillile (Noormaa 2005; Uppin 2015, 2022), mis seostub Kagu-Eestiga. Siinse uurimuse keskmes olev Läänemaa lõõtspillitraditsioon on varasemalt peaaegu uurimata valdkond. Siiski ei saa öelda, et sellest teemast oleks täiesti mööda mindud. Saatesõnas Pärnu- ja Läänemaa pillilugude noodikogumikule, mis põhines 1929. aastal Eduard Oja noodistatud ja fonografeeritud materjalidel, tõi koostaja Ingrid Rüütel välja huvitavaid nüansse ka lõõtspillilugude kohta (Rüütel 1989). Seejuures tõdes Rüütel, et lõõtspillimuusikast polnud 1989. aastaks ühtegi uurimust ilmunud, hoolimata sellest, et lõõtspillimängu traditsioon oli püsinud senini ning talletatud on hulgaliselt lõõtsalugusid (Rüütel 1989: 5). Lõõtspilli-alaseid uurimusi on nüüdseks küll ilmunud, kuid Lääne-Eesti on endiselt põhjalikult läbi uurimata piirkond.

Magistritööd planeerides ilmnes, et Läänemaalt on jäädvustatud lõõtspillimuusikat arvatust rohkem, ning pidades silmas töö piiratud mahtu, tekkis vajadus seada repertuaarianalüüsile kitsam fookus. Seega on analüüsi keskmesse valitud lõõtsal mängitud labajalad. Labajalad ja polkad moodustavad ajaloolise Läänemaa traditsioonilise tantsumuusika põhirepertuaari (Rüütel 1989: 3).

Labajalavalsilikkus oli omane vanemale lõõtsamuusikale just Lääne-Eestis ja seda kuni 1930. aastateni. (Rüütel 1989: 3; Uppin 2024: 27, 47) Labajalad on jõudnud lõõtspillirepertuaari viiuli- ja torupillirepertuaarist ning mõjutanud oluliselt Läänemaa lõõtsamuusikat ja kujundanud sellele iseloomulikku mängustiili. Praegugi elujõulise Teppo tüüpi lõõtspilli ajaloolises traditsioonis labajalgu aga ei esine. Lõõtspillil mängitud labajalgu käsitlev uurimus annab siinkohal värskeid teadmisi selle hääbunud ajaloolise traditsiooni kohta.

Väärrib rõhutamist, et ajaloolises Läänemaa tantsumuusika repertuaaris on labajalgadega samaväärselt olulised vanapäraseid polkad, mis on kitsa meloodilise ulatusega ja vormilt lühikesed. Polkad vajaksid samuti põhjalikku analüüsi, kuid siinses uurimuses otsustasin labajalgade kasuks, lähtudes isiklikust huvist labajalgade vastu nii muusiku kui ka tantsijana. Samuti mängis rolli asjaolu, et tänapäeval kõlavad labajalad lõõtspillil pigem harva. Soovin, et labajalgu teadvustataks senisest enam traditsioonilise lõõtsarepertuaarina, ning uurida lõõtspillil labajalgade mängimise spetsiifikat.

Magistritöö eesmärk on anda ülevaade Läänemaa lõõtspillitraditsiooni puudutavast materjalist Eesti Rahvaluule Arhiivis ning kirjeldada lõõtspillil mängitud labajalgade

muusikalisi tunnuseid ja mõista stiili kihistusi. Laiemateks eesmärkideks on tõsta teadlikkust Läänemaale omasest lõõtspillirepertuaarist ja sellest, et Eestis on mängitud (ja valmistatud) erinevat tüüpi lõõtspille, mille repertuaar on olnud erinev. Praktilise väljundina võiks uurimus aidata avastada tänastel pärimusmuusikutel senitundmata lugusid ning tuua lõõtsamängijate repertuaari rohkem labajalaviise.

Töö eesmärkidest lähtuvalt otsin vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Kes ja millal on Läänemaalt lõõtspillilugusid jäädvustanud ja millistelt lõõtspillimängijatelt?
2. Milliseid lugusid on Läänemaa lõõtspillimängijatelt kogutud ja millest koosneb ajaloolise Läänemaa traditsiooniline repertuaar?
3. Mis iseloomustab Läänemaa lõõtspillimängijate mängustiili labajalgade esitamisel?
4. Millised kihistused joonistuvad välja labajalgades ja nende esitustes?

Peamiste uurimisallikate hulka kuuluvad Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis hoiul olevad helisalvestused ja noodistused, kuid olulist rolli mängivad ka fotod, filmiülesvõtted ja kogumispäevikud, avades lugude kogumise konteksti ja pakkudes täiendavat informatsiooni. Uurimismaterjalist tulenevalt hõlmab magistritöö ajavahemikku 1889–1996.

Lisaks Eesti Rahvaluule Arhiivi (ERA) materjalidele olen mõnel juhul leidnud täiendavat informatsiooni Eesti Rahvusringhäälingu audioarhiivist ning kasutanud Eesti Rahvusraamatukogu keskkonda Digar. Magistritöö teemast lähtuvalt tegin 2024. aasta sügisel koos Tarmo Kivisillaga Läänemaal välitöid, otsides vanade lõõtspillimängijate jälgi. Välitöödel kogutud teadmised ja fotod on andnud olulist täiendust pillimeeste isikuid puudutavatele alapeatükkidele.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Tuginedes kirjandusele, tutvustan esimeses peatükis lühidalt ajaloolise Läänemaa piirkonda ja kultuurilisi mõjutajaid, Läänemaal levinud lõõtspilitüüpe ning varasemaid labajala käsitusi nii muusikalise kui ka koreograafilise külje pealt. Teine peatükk keskendub lõõtspillimuusika kogumisloole Läänemaal, peatudes erinevatel perioodidel ja tähtsamatel kogumisaktioonidel. Kolmandas peatükis analüüsin lõõtspillimängijate repertuaari, andes esmalt ülevaate Läänemaalt kogutud lõõtsalugudest kõikide žanrite kaupa ja keskendudes seejärel ainult labajalgade muusikalisele analüüsile.

Lisas 1 asub fotomaterjal Läänemaa lõõtspillimängijatest ja lõõtspillidest, mis on oluline allikas pillitüüpide määramisel. Lisast 2 leiab lõõtspillimängijate tutvustused, mis räägivad muusikute eluloost, pilli õppimise ja mängimise kontekstist ning repertuaarist. Lisas 3 asub tabel Läänemaa lõõtspillilugudest Eesti Rahvaluule Arhiivis. Tabelis on toodud esituse puudutav kõige olulisem informatsioon, sh arhiiviviited. Täies ulatuses leiab sama tabeli AirTable'i veebikeskkonnast, kus saab kuulata ka helifaile ja vaadata noodistusi. Viitamise lihtsustamiseks nummerdasin lood läbivalt. Lihtsuse ja lühiduse huvides viitan analüüsi-osas lugude ID numbritele, mitte arhiiviviidetele. Konkreetsete pillilugude pealkirjad on esitatud tavapäraselt jutumärkides (nt “Juulit-Maalit”, “Lihula vals”). Kui juttu on aga tantsutüüpidest, kirjutan pillilugude nimetused väikese tähega (nt tantsud vurr-sahkadi, oira polka, paabiljoni polka).

Uurimus hõlmab Läänemaa lõõtspillitraditsiooni erinevaid aspekte, mis samaaegselt vaatlemisel teineteist täiendavad ja loovad aluspinna terviku kompleksseks mõistmiseks. Tegemist on etnomusikoloogilise uurimusega, kus lähenen arhiivimaterjalile lähilugemise kaudu (vt nt Ohrvik 2024). Kirjeldan ja kõrvutan omavahel erinevaid kogumissituatsioone ning annan ülevaate pillimängijate kohta leiduvast informatsioonist, mis loob konteksti repertuaari analüüsiks.

Vaatlen arhiiviallikaid kui piirkonna traditsioonide valikulist ja osalt subjektiivset kajastust, mis sõltub konkreetsete inimeste ja institutsioonide huvidest ja tegevusest ning ajastu teaduslikest arusaamadest. Arhiivi sisu on loonud individuaalsed kogujad, kes on jäädvustanud selle piirkonna rahvamuusikat eri ajal ja eri põhjustel. Kogujad erinevad üksteisest kohaliku traditsiooni tundmise, isikuomaduste, oskuste ja materjali jäädvustamise „käekirja” poolest. Individuaalsete erinevuste kõrval mõjutavad kogujate tööd ajastute erinevad kogumispõhimõtted ja arusaamad traditsioonist – näiteks see, kas lõõtspillimuusika esindab piisavalt vana ja kogumisväärset traditsiooni, või kas kogutakse ainult muusikapalasi või sellele lisaks ka mitmesugust kontekstuaalset teavet. (Oras 2008)

Läänemaa lõõtspillimängijate repertuaari analüüsides annan esmalt statistilise ülevaate rahvaluulearhiivis leiduvatest noodistustest ja helisalvestustest. Hindan, kas materjal esindab ajaloolise Läänemaa vanemat lõõtspillitraditsiooni või kuulub uuemasse üle-eestilisse kihistusse. Nagu töö pealkiri viitab, keskendun kahele aspektile – lõõtspillimängijate repertuaarile ja mängustiilile. Juhan Uppini järgi tähistab mängustiil

pärimusmuusika kontekstis terviklikku stiilikäsitlust, mis kirjeldab kõige üldisemalt seda, kuidas muusik pilli mängib, ning selle põhjuseid, tuleb otsida kõikvõimalikest aspektidest, sh piirkond, ajastu, pilli iseärasused, pillimängija haridus ja eelistused, lugude allikad, elukäik jne. (Uppin 2024: 17–18, 25)

Vaatlen Läänemaa lõõtspillitraditsioonile omast üldist mängustiili ning kirjeldan traditsioonilisele mängustiilile iseloomulikke tunnuseid. Mängustiil ehk pillimuusika esitusstiil kirjeldab eelkõige esitust, mis on mistahes muusikalise mõtte realisatsioon. Esituste objektid ehk muusikapalad moodustavad omakorda repertuaari. Lisaks esitusstiilile hõlmab mängustiili mõiste ka esituse mängutehnilisi ja kehalisi aspekte. (Uppin 2024: 20–26)

Lisaks eelnevalt viidatud Juhan Uppini doktoritööle sisaldavad Eesti rahvapillimuusika analüüsi varasemad uurimused nagu näiteks Airi Liimetsa monograafia „Viulipalade muusikaline vorm eesti rahvatraditsioonis” (1988), Krista Sildoja magistritöö „Põhja-Pärnumaa viiuldajad ja nende mängumaneer 20. sajandi I poolel” (2004) ja Juhan Uppini magistritöö „Karl Kikas inspiratsiooniallikana. Mängustiili analüüs” (2015). Autorid on seejuures valinud ja kombineerinud meetodeid ja lähenemisviise, kujundades tihtipeale välja enda uurimismeetodi. Siinkohal sõltub palju uurimismaterjalist, mis tingib omakorda meetodi. Enamasti pole võimalik analüüsimeetodeid ühelt töölt teisele täpselt üle kanda.

Labajalgade analüüsimisel lähtun mudelist, mida Uppin kasutas doktoritöös Teppo tüüpi lõõtspilli mängustiili uurimiseks, ning mis sobib nii üldise traditsiooni kui ka individuaalse mängustiili kirjeldamiseks. (Uppin 2024: 55–56) Uppin vaatles stiilitunnuseid kolmeteistkümnes kategoorias ja jagas need nelja suuremasse rühma: parema käe, vasaku käe, lõõtsatehnikaga seotud ja üldised stiilitunnused.

Ülevaate loomise, lugude noodistamise ja mängimise kaudu õppisin enne stiilitunnuste analüüsimist uurimismaterjali põhjalikult tundma. Lähtudes siinses töös uuritava muusika ülesehitusest, mis põhineb vanemal loogikal kui Teppo tüüpi lõõtspilli muusika, grupeerisin ja järjestasin tunnused võrreldes Uppini mudeliga ümber. Vaadeldavad tunnused on järgmised: 1) vorm, 2) harmoonia, 3) rütm, 4) meloodia variatsioonid ja kaunistusvõtted, 5) faktuur, 6) rõhutamisvõtted, dünaamika ja artikulatsioon, ning 7) tempo. Vormil, harmoonial, rütmil ja meloodial on selle muusika kirjeldamise juures kõige

olulisem roll. Meloodia mängimine on seotud parema käega, faktuur kirjeldab nii vasaku käega mängitavat saadet kui ka parema käega meloodiat täiendavate faktuurihelide mängimist. Samuti on oluline roll rõhutamisvõtetal, dünaamil ja tempol, mis seostuvad eelnevatest enam üldise lõõtsakasutuse ja esitusega.

Analüüsi puhul mängib olulist rolli uurimismaterjali ebaühtlus nii vormilt kui ka sisult. Materjali hulgas on noodistusi ja helisalvestusi, mis on oma kvaliteedilt erinevad, sõltudes salvestamistehnikast, pillide seisukorrast, kogujate oskustest ja võimalustest ning pillimehe tervisest.

1. Muusika ajalooline kontekst

Järgnevas peatükis tutvustan ajaloolist konteksti, kuhu paigutub uuritav muusikaline materjal. Annan lühiülevaate Läänemaa kultuurilistest eripäradest ja rahvaluule-alastest uurimustest, labajala kui muusikalise ja koreograafilise žanri määratlemisest ja varasematest käsitlustest ning Läänemaal kasutusel olnud lõõtspillitüüpidest.

1.1 Ajaloolise Läänemaa kultuurilised eripärad rahvaluule kogumise valguses

Ajaloolise Läänemaa koosseisu kuulus 20. sajandi alguses 18 kihelkonda koos Hiiumaa ja Vormsiga ning see moodustas omanäolise kultuuripiirkonna. Läänemaa rahvaluulest on kirjutanud Richard Viidalepp 1937. aastal ilmunud ülevaateartikli ning Viidalepa sõnul toob paiknemine läänerannikul kergemini kaasa avatuse mõningatele välismõjudele. Teisest küljest mainib Viidalepp saarte, nt Hiiumaa, eraldatust ning tema arvates on eeldusi vana rahvatraditsiooni püsimiseks Lõuna-Läänemaal, kuna sealsed kihelkonnad on eraldatud Taga-Pärnumaast looduslike piiridega (nagu metsad ja sood) ning asuvad suurtest teedest eemal. (Viidalepp 1937: 132–133)

Viidalepp väljendab Läänemaa potentsiaali olla rahvaluule seisukohast mitmeti huvipakkuv ala, tõdedes, et 1937. aastaks oli Läänemaalt rahvaluulet kogutud üldiselt hõredamalt kui teistest maakondadest, välja arvatud Saaremaalt ja Järvamaalt. Toonane kogumistihedus sõltus sellest, kui palju oli Jakob Hurdal ja Matthias Johann Eisenil ning hiljem ka Eesti Rahvaluule Arhiivil olnud kohapealsetest asjahuvilistest kaastöölisi. (Viidalepp 1937: 132–133)

Ajaloolise Läänemaa kultuurilistest eripäradest rääkides tõuseb esile usuliikumiste ja vennastekoguduse tegevuse mõju. Eesti Rahva Muuseumi vanavarakogujatele Läänemaal avanenud olustikust on kirjutanud Piret Õunapuu, märkides, et Läänemaa oli tuntud mitmesuguste äärmuslike usuliikumiste poolest, mis mässis ka sealseid kogujaid sekeldustesse. Samuti kohtuti mitmel pool elava rahvausu väljendustega. (Õunapuu 2010: 109–110) Näiteks kirjutati ajalehes Virulane 31. jaanuaril 1884. aastal Noarootsist Läänemaale tunginud iselaadsest usuliikumisest, mis sisaldas muu hulgas hüppamist,

tantsimist, naermist ja kätega plaksutamist. Huvitav on seejuures ka viide labajala ja iselaadse polka tantsimisele. (Virulane, 31. jaanuar 1884, lk 1–2)²

Richard Viidalepa sõnul hakanud vanem laulukultuur ehk regilaul Läänemaal paiguti hääbuma juba 19. sajandi esimeses pooles. Seda põhjustas olulisel määral erinevate usuliikumiste (eriti vennastekoguduse) laialdane tegevus (Viidalepp 1937: 134). Regilaulude viise ja nende ettekandmist lõunapoolses Lääne-Eestis on uurinud Herbert Tampere (Tampere 1932).

Usuliikumiste kõrval seisnes Läänemaa kultuurilise eripära teine oluline aspekt eestirootslaste ehk rannarootslaste mõjus, mis on tingitud Läänemaa geograafilisest paiknemisest. (Viidalepp 1937: 132–133) See avaldub ühtlasi ka muusikalises repertuaaris ja labajalgades, millest on lähemalt juttu järgmises alapeatükis.

Enne lõõtspilli laialdast levikut Eestis olid tantsumuusika instrumentidena tuntud peamiselt torupill ja viiul. Läänemaal võis kohata ka hiiu kandle (rootsi kandle, *talharpa*) mängijaid. Samuti mängiti parmupilli ja kannelt, mida oli erinevat tüüpi. (Braks 1938: 3) Viidalepp on märkinud torupilli võrdlemisi suurt populaarsust Hiiumaal kuni hilise ajani. Torupilli mängiti eeskätt pulmades, kuid ka põllutöödel inimeste tööle innustamiseks. (Viidalepp 1937: 136)³

Repertuaari ülekandumine ühelt pillilt teisele on loomulik nähtus. Lõõtspilli repertuaar kujunes koos uuema tantsurepertuaariga, kuid seejuures võeti lugusid üle ka varasematelt pillidelt nagu viiul ja torupill. See peegeldub sageli ka lugude nimedes (nt torupillivalss, torupillilugu). Vanemat Läänemaa lõõtspillimuusikat üldiselt iseloomustav viiuli- ja torupillipärasus ja labajalgade rohkus muudab selle võrdluses näiteks Kagu-Eesti lõõtspillitraditsiooniga arhailisemaks. (Rüütel 1989: 3–4; Uppin 2024: 27, 47)

19. sajandi teises pooles põimus külaeluga seltside tegevus. Näiteks 1890. aastal kinnitati Kullamaa Muusika Seltsi põhikiri, millega sai sellest vanim hariduslik ühing Läänemaal.

² “Seal on weel mõndagi wiimse päewa imet näha – kudas naestevahwad weidrat polka tantsu ja labajala waltsi lasewad ja ise kätega wehkledes kiidawad: „nüüd talle pulma läheme.”” Hüppades tõusewad mõned wanad halli peaga eidekesed 2 kuni 3 jalga maast wastu lage kõrgesse ja kõik sünnib nii korra pärast, kuda juhatajad ette pajatawad.” (Virulane, 31. jaanuar 1884, lk 1–2)

³ 1929. aastal kirjutas Herbert Tampere üles Karuse kihelkonnas elanud 74-aastaselt Adu Aumannilt usundilise teate, mille kohaselt pidi torupilli mängimine kuradi ligi meelitama. Kui torupilli peeti vanasti kurja pilliks, siis kitse sarv kohutanud halva eemale. (ERA II 16, 201 (19)) Torupilli ja kuradi seostamises võib näha vennastekoguduste liikumise mõju. Usuliikumised olid selles piirkonnas püsinud juba pikalt, mistõttu võis sellest tulenevaid tõekspidamisi esitada rahvaluulena.

Vigala Muusika Selts oli asutatud küll juba 1878. aastal, kuid põhikirja kinnitamiseni jõuti alles 1893. aastal. Seltsimajades toimus kohalikke pidusid ja sarnaselt muusikaseltsidele asutati nende juurde ka pasuna- ja laulukoore ning näitetruppe, näiteks Märjamaal ja Varblas. (Altoa 1939: 244–245)

Muusikaseltsidega seondult tuleb mängu noodilugemise oskus, mis levis ka külamuusikute seas. Tasub rõhutada just pasuna- ja viulikoorida tegevust, kus osales ka külapillimeestena tuntud muusikuid. Näiteks Vigalas sündinud ja hiljem Kullamaa kihelkonnas elanud viiuldaja Hans Lillesmägi (1857–1930) oli oma kodukandis aktiivne seltsitegelane, kes asutas muusikaseltse ja viulikoore ning oli 19.–20. sajandi vahetusel tegev Vigala Muusika Seltsi orkestris. Noodi tundmist oli Lillesmägi nooruses õppinud Vigala mõisa tööliselt Seeba Jürilt. (Sildoja 2014: 108–109; Aitsam 2006: 430)⁴

1.2 Labajalg – tants ja muusika

Labajalg on sünkreetiline žanr, mis ühendab tantsu ja muusika – laulu ja pillilood. Labajalal kui tantsul on mitmeid ajaloolisi ja piirkondlikke variatsioone (Särg, Kõmmus; artikkel ilmumisel). Tihti kirjeldatakse esimese taktiosa rõhutamist taldsammuga, kuid labajalga on tantsitud ka ilma rõhkudeta, päkkadel, jalgu lohistades jm. Traditsiooniliselt vaheldub hoogne paarispöörlemine aegajalt mõne ilma pöörlemiseta liikumisviisiga. (Kapper 2013: 64–66)

Rahvatantsude kirjeldusi on Läänemaalt kogutud vähe ning tantsud on jäädvustatud eeskätt tantsuviisidena. 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alguses olid levinumad tantsud labajalg, valss ja polka, millest labajalga mäletati kui kõige vanemat. (Viidalepp 1937: 136–137)

1936. aastal Läänemaal Kullamaa kihelkonnas on Alfred Samet üles kirjutanud labajala tantsu kirjelduse Maria Tambergilt ja see on avaldatud raamatus “Valimik eesti rahvatantse” (ERA II 137, 143/6 (1); Põldmäe, Tampere 1938: 136–138). Tantsusammud sarnanevad valsile, kuid need on ühepikkused ja peaaegu täistallal. Esimeses osas

⁴ Rahvamuusikuna võttis Lillesmägi osa 1923. aastal Tallinna Eesti Muuseumi ringreisist ja 1928. aastal Eesti Vabaõhumuuseumi III ringreisist. August Pulsti sõnul oli tal kindel poognatõmme ja puhas toon, pulmapillimehele omasest hoogsusest jäi vajaka, kuid vanad pillilood olid talle siiski kõige südamelähedasemad. (Sildoja 2014: 108–109; Aitsam 2006: 430)

pööreldakse valsivõttes päripäeva mööda ringjoont samuti päripäeva liikudes.⁵ Teises osas liigutakse kõnnisammudega mööda ringjoont. Seejuures on esimese osa pikkus vaba. Kirjelduse põhjal näib, et selles konkreetsetes tantsuvariandis ei sõltunud tantsu-osade vaheldumine muusikast. Kõndima hakati siis, kui pea hakkas ringi käima.

Labajalg kui paaristants on hilisema tekkega ja selles on nähtud seoseid valsiga, mis levis Eestis 1820. aasta paiku. (Tampere 1975: 51, 61) Labajalga on Eestis peetud valsi otseseks eellaseks ning see jäi valsiga tihedalt seotuks ka pärast valsi esilekerkimist siinses tantsurepertuaaris (Kapper 2020: 324–327). Samuti kehtivad seosed labajala ja valsi vahel ka muusikas (Tampere 1975: 60–61).

Võib arvata, et labajalale omaseid samme ja ka paarispöörlemist esines juba enne paaristantsude populaarseks saamist 19. sajandil, mil uued tehnikad kandusid üle ka labajala tantsimisele (nt tantsupaari pöörlemine mööda ringjoont edasi). Vanemasse tantsukihistusse kuuluvates voor- ja sõõrtantsudes ning poloneesi-tüüpi tantsudes esines labajalaga sarnaseid sammukombinatsioone. Sarnaseid jooni leidub ka voor- ja sõõrtantsude ja poloneeside ning labajala kui paaristantsu muusikas. (Kapper 2020: 324–327; Tampere 1975: 51)

Labajalgade kui muusikapalade vanemasse kihistusse kuulusid lihtsad, valdavalt astmelise liikumisega, üsna kiired torupillipärased viisid. 19. sajandi lõpupoole tekkis juba uuemaid, mitmeosalisi, suurema heliulatusega ja hüpetega, mõnevõrra aeglasemaid lugusid. (Tampere 1975: 62) Ingrid Rüütel on kirjutanud eesti torupilli mainimisest Carl Linné reisikirjas 1741. aastal, kus on juttu Saaremaa torupillimängijast ning kolmeosalise taktimõõduga tantsust. Eeldusel, et tants käis saarlase torupilli järgi, võib see viidata torupillilugude vanemale kihistusele, mis on valsielne ja ulatub vähemalt 18. sajandi algusesse. (Rüütel 1982: 82–83)

Siinses töös käsitlen labajalga laia mõistena ja katus-žanrina, kuhu paigutuvad nii vanemasse kihistusse kuuluvad vanema rahvapillimuusika ning voor- ja sõõrtantsu põhised labajalalood kui ka uuemal rahvapillimuusikal ning paaristantsul põhinevad labajalad. Labajalga ja valssi eristavad koreograafiline liikumine, kuid muusikaliste tunnuste poolest on piirid hägusamad. Seejuures tasub märkida, et uuemat labajalarepertuaari on mõjutanud

⁵ Kui enamasti liiguti suures ringis vastupäeva, siis Läänemaal ja Kihnus on tantsitud päripäeva. Hiljem asendus see üldisemalt levinud liikumisega vastupäeva. (Põldmäe, Tampere 1938: 137; Kapper 2020: 324–327)

lisaks valsile 19. sajandi lõpus levinud teine, samuti kolmeosalise meetrumiga tantsumuusikažanr polkamasurka (Tampere 1975: 65).

Olgugi et uuemas labajalgade kihistuses on segunemine valsiga eriti tuntav ja žanrite piirid ähmased, nimetan analüüsitavaid lugusid uuemast akadeemilisest suundumusest lähtuvalt labajalgadeks, mitte labajalavalssideks (Särg, Kõmmus; Kapper 2020). Tänapäevase käsitluse järgi võiks labajalavalsina määratleda labajala uuemat kihistust. Vanema käsitluse kohaselt (nt Tampere 1975) nimetatakse labajalavalsiks nii labajala vanemat kui ka uuemat kihistust. Seega võivad labajalg ja labajalavalss olla käsitletavad ka sünonüümidena. Mõlemad katusterminid, nii labajalavalss kui ka labajalg, on kasutusele võetud eesmärgiga rõhutada selle muusika- ja tantsužanri erinevust valsist. Vanem paradigma eelistab katusmõistet labajalavalss, rõhutamaks, et tegemist on kunstilise žanri, mitte kehaosaga.

Labajalga puuduvat teavet (mainimisi, tantsukirjeldusi, muusikat) on arhiivi kogutud mitmelt poolt Eestist, kuid traditsioonilise repertuaarina on seda tantsitud, lauldud ja mängitud Põhja- ja Lääne-Eestis, sealhulgas saartel, ja teatud osal Mulgimaast. Samuti kohtab samu meloodiad või sarnaseid esitusi rannarootslaste traditsioonis. (Rüütel 1989: 3; Tõnurist 2000b: 65) Kokkupuutest rannarootslaste traditsiooniga võib olla mõjutusi ka eesti torupillilugudes. Näiteks Pakri saarte vanemad pulmalood, mida algselt esitati torupillil ja mille saatel tantsiti tantse nimega *färrfotar*, sarnanevad labajalaga nii tantsu, muusika kui ka rituaalse tähenduse poolest pulmarepertuaaris. (Särg, Kõmmus)

Eesti naaberrahvastel labajalaga sarnast traditsiooni ei esine. Küll aga on Herbert Tampere ja Ingrid Rüütel märkinud labajala seoseid Skandinaavia, rootsi ja soome polskadega (Rüütel 1989: 3; Tampere 1975: 51). Samuti esineb paralleele mitmetes teistes Euroopa kultuurides ning sarnaseid jooni leidub obereki ja poloneesiga poola traditsioonis. (Kapper 2020: 324–325; Särg, Kõmmus)

Labajalamuusika akadeemilise uurimisega on tegelenud alates 1930. aastatest Herbert Tampere, alustades tantsu-teemalise küsitluslehe koostamisega (ERM küsimusleht nr 6, 1934) ja tipnedes väljaandega “Eesti rahvapillid ja rahvatantsud” (1975). Igor Tõnurist on avaldanud kaks pillimuusikat käsitlevat artiklit, mis keskenduvad “Harju valsi” ja “Eesti valsi” nime kandvatele labajalgadele (2000a, b). Taive Särg ja Helen Kõmmus on uurinud labajalalaulusid Hiiumaal, avades seejuures labajala kui žanri määratlemise tausta ja sõlmpunkte (Särg, Kõmmus).

Läänemaal on labajala kohalikud nimetused olnud *valts* või *valss*, *labajalavalts* või *labajalavalss*, *labajalg*, *labajalalöss*, *maavalts*, *maatants*. (Viidalepp 1937: 136–137) Samad nimetused esinevad ka selle töö uurimismaterjali hulgas. Samuti esineb mõnevõrra erandlik nimetus *lössvaagen*. Nimetused vürsahkadi ja vursak viitavad kindla koreograafiaga labajala-tantsule, misjuures võib loo meloodia olla erinev. “Käimaga lugu” viitab käimisosale tantsu koreograafias.

Enamasti puuduvad lugudel kindlad pealkirjad. Mitmete lugude puhul nimetatakse neid päritolu järgi, nagu Aleksander Tui mängitud “Sepa Augusti lugu”, Jaan Baumanni “Kelu meeste traavel” või Jaan Ranna “Karja labajalg”, mis on õpitud karjaselt. Johannes Raba ütles loo “Rootsikeelne labajalg” kohta seletuseks, et küllap see õpiti või kuuldi rootslaste käest. See omakorda viitab võimalikele kultuurikontaktidele rannarootslastega.

Lisaks isikute mainimisele kohtab ka viitamist teistele pillidele, millel nimetatud lugu varasemalt mängiti. Priidu Maritovi labajalad kannavad nime “Hiiutaadi torupillitükk” ja “Hiiutaadi pastlavalts”, Jaan Sarapuult on kogutud “Hiidlase torupillilugu” ja “Muhulase torupillilugu”. Nimetus “Torupillilugu” osutab labajalgade vanemale kihistusele. Hiidlaste mainimine on labajalgade puhul üsna levinud ja viitab torupilli pikemale moespüsimisele Hiiumaal (vt ka ptk 1.1 lk 12). Johannes Liiva “Mollpilli lugu” on aga tavatum ja ilmselt lokaalse iseloomuga.

Labajalga tantsiti pulmas, kõrtsis, laadal, talgutel ja mujal. (Viidalepp 1937: 136–137) Pulmakombestikus oli tantse, mis kuulusid teatud talituste juurde. Jaan Kadakas on näiteks märkinud, et tema üks labajalg oli pruudi koju toomise lugu. Jaan Baumanni repertuaari kuulus aga pulma lõpu lugu.

Eesti Rahvaluule Arhiivis on filmiülesvõtteid labajala tantsimisest võrdlemisi vähe. Haruldased filmikaadrid pärinevad 1960. aastate lõpust, kus tantsivad Läänemaa lõõtspillimängijad Jaan Kadakas ja Johannes Liiv, kelle mängitud lood on siinses uurimuses vaatluse all (ERA, DV 112–113).

See, et labajalg on sünkreetiline žanr, ilmneb lisaks pillimeeste tantsutundmisele samade lugude laulmise näol. Läänemaal on nii labajalgade kui ka polkade puhul samu viise lauldud ja mängitud. Lõõtspillimängijate repertuaaris olid tuntud näiteks labajalalaulud “Unt soo peal, saba ree peal”, “Vana Vaimõisa Vahi-Peeter”, “Üks tüdruk nutab” ja “Matsi Ants lõi torupilli”.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et labajalgade muusikas (ja tantsus) kohtab kahte kihistust: vanem ja uuem. Vanemat kihistust võib nimetada lihtsalt labajalaks või vanemaks labajalaks. Uuemast kihistusest rääkides võib kasutada nimetusi labajalg, uuem labajalg või labajalavalss. Siinses uurimuses kasutan mõlemast kihistusest rääkides katusmõistet labajalg.

1.3 Esimesed lõõtspillid ja erinevad lõõtspillitüübid Eestis

Selles peatükis peatun lühidalt esimestel lõõtspilli puudutavatel kirjalikel allikatel Eesti aladel, kirjutan lähemalt esimestest lõõtspilli-alastest teadetest Läänemaal ja annan Eesti Rahvaluule Arhiivi materjalide põhjal ülevaate sealkandis levinud pillitüüpidest. Tutvustan siinses töös käsitletavate pillimeeste lõõtspille, mille kohta saab teavet peaaesjalikult fotode kaudu.

Lõõtspilli eelkäijaks peetakse 1821. aastal leiutatud suupilli ning esimene tänapäevane lõõtspill, milles on ühendatud meloodia mängimine parema käega ja akordide süsteem vasakus käes, kujunes välja ilmselt juba 1830. aastate alguses. Euroopast pärit lõõtspill jõudis Eesti aladele arvatavasti 19. sajandi keskpaigas. (Uppin 2024: 30–31)

Varasemates lõõtspilli-alastes artiklites on esimese kirjaliku allikana märgitud 1886. aastat, mil peeti Virumaal “Kalevipoja” Seltsi saalis koolimaja ehitamise pidu, kus tantsiti lõõtspilli saatel (Teinbas 1994: 10; Noormaa 2005: 15; Noormaa, Sünter 2009: 54). Nüüdseks ulatuvad seni teadaolevad kirjalikud allikad märksa varasemasse aega. Nimelt jõudis 19. sajandi teises pooles lõõtspill mitmetesse vallakohtute protokollidesse.⁶ Kohtuprotokollide seast leiab mitmeid lõõtspilliga seotud juhtumeid 1860. aastatest ja kümneid teated 1870. ja hilisematest aastatest.⁷ Kohtuprotokollid kajastavad lõõtspillide ostmise, müümise ja varastamisega seotud komplikatsioone, kaebusi lõõtspillide lõhkumise ning pillimänguga avaliku korra rikkumise kohta. Kõige varasem teadaolev ülestähendus

⁶ Vallakohtute protokolliraamatud on digiteeritud ja kättesaadavad Eesti Rahvusarhiivi vallakohtute protokollide digitaalses andmebaasis (www.ra.ee/vallakohtud). Käsikirjalisi tekste sisestatakse vabatahtlike abiga. Sisestatud tekstide hulgas saab teha mitmesuguseid otsinguid, näiteks otsida teksti sisu, isikute nimede, aastate vm järgi.

⁷ Tuginen enda ettekandele “Lõhutud lõõtsapillid ja varastatud harmoonikud – lõõtspill vallakohtute protokollides” 30. novembril 2023. aastal Tartus regilaulukonverentsil “Pärimusliku laulu elujõust ja tähendustest. Janika Oras 60”. Ettekanne tugineb omakorda Tartu Ülikoolis läbitud aine “Arhiivid folkloristikas” kursusetööl. Uurimismaterjal on kogutud 2023. aasta juuni seisuga.

lõõtspilli mainimisest kohtuprotsessides jääb 1863. aastasse, kui Kodavere kihelkonnas Ranna mõisa kõrtsis rünnati lõõtspilli mänginud meest. (RA, EAA.3112.1.2)

Kohtuprotokolle lugedes mõjub lõõtspill külaelu loomuliku osana ja juba 1860.–1870. aastatel igapäevas kasutuses olnud esemena, mis kinnitab lõõtspilli laialdast levikut ja varajast kodunemist siinsetel aladel. Erinevalt teistest rahvapillidest (nt torupill, kannel, parmupill), mida valmistasid kohalikud meistrid ise, oli lõõtspill esimene rahvapill, mis levis esialgu ostupillina. Rannikualadel liikusid pillid meremeeste vahendusel, Ida-Eestisse jõudsid need peamiselt kaupmeeste kaudu ja mõne aja pärast sai lõõtspille soetada ka suuremates linnades asunud kauplustest. Kujunesid välja kohalikest meestest pilliparandajad ning ajapikku ka lõõtspillide ehitajad. (Noormaa, Sünter 2008: 54)

Esimesed lõõtspillid, mis rahva seas levima hakkasid, olid üherealised bisonoorseid diatoonilised instrumendid.⁸ Üherealiste pillide levik ei olnud arvatavasti eriti laialdane ning valdavaks said üsna pea nende järel ringlema hakanud kahe- ja kolmerealised lõõtspillid. Läänemaa naabermaakonnas Pärnumaal valitsenud olukorrast on kirjutanud Igor Tõnurist artiklis “Pärnumaa rahvapillitraditsioonist” ja võib arvata, et paljugi sellest kehtib ka Läänemaa kohta. Pärnumaal olid esindatud kõik lõõtspillitüübid – nii algelisemad üherealised lõõtspillid kui ka populaarsed kahe- ja kolmerealised. Pille hangiti Saksamaalt ja pillimeeste mälestustele tuginedes jõudis neid kauplustesse ka Itaaliast ja Austriast. 20. sajandil levisid mõnevõrra ka vene päritolu lõõtspillid, lisaks akordionid, bajaanid ja karmoškad. (Tõnurist 2010: 624–625)

Esimene kolmerealine lõõtspill maailmas oli 1870. aastatel Peterburis valmistatud lõõtspill ehk *Petrokradskoje*, mis levis Eesti aladele 1880. aastatel. Selle nurkades olevate liblikakujuliste kaunistuste järgi hakati pilli Eestis nimetama “liblikapilliks” või “libliklõõtsaks”. Peterburi tüüpi lõõtspill kujunes siinmail populaarseks ja aja jooksul hakkasid ka kohalikud meistrid neid valmistama. Peamised Peterburi tüüpi lõõtspilli levikualad olid Kagu-Eesti ja Ida-Eestis Peipsi-äärsed külad. Eripärane libliklõõtsa traditsioon kujunes välja Setomaal, kus suur osa traditsioonilisest repertuaarist on minoorse helilaadis. Nimelt saab Peterburi tüüpi lõõtsal (erinevalt näiteks Teppo tüüpi lõõtspillist) mängida bassis lisaks mažoorsetele ka minoorseid saateakorde. Samuti mängiti ja valmistati libliklõõtsasid Lääne- ja Saaremaal. (Uppin 2024: 31; Teinbas 1994: 17)

⁸ Ridade arv kajastab lõõtspillil paremas käes meloodia mängimiseks olevate nupuridade arvu. Mida rohkem ridu, seda avaramad on mänguvõimalused. Bisonoorsetel pillidel sõltub helikõrgus lõõtsa liigutamise suunast. Unisonoorsetel pillidel kõlab lõõtsa lahti ja kokku liigutades üks ja sama helikõrgus.

Olgugi, et tänapäeval on libliklööts mõnevõrra tavapärasem Lätis ja Leedus, leidub selle mängijaid endiselt ka Eestis.

Välismaiste pillide eeskujul hakkasid aegamisi löötspille valmistama ka kohalikud meistrid. Kõige tuntumaks sai Võrumaa pillimeister August Teppo (1875–1959), kelle tehtud löötspille hakkasid jäljendama ka teised pillimeistrid. Teppo tüüpi pillid on kolme- või neljarealsed ja neil on ainult mažoorised saateakordid. Teppo tüüpi löötspill on tänapäeval Eestis üks populaarsemaid löötspillitüüpe. Samuti mängitakse karmoškat, mis on kaherealine unisonoorne diatooniline löötspill, sel on nii mažoorsete kui ka minoorset saateharmooniad. Karmoškaid hakati valmistama Venemaal 1890. aastate lõpul ning see levis Eesti aladele peamiselt kaupmeeste vahendusel. Seejärel jõudsid karmoškad ka kauplustesse ja levisid nõukogude ajal ühtses kaubandusvõrgus. 1920. ja 1930. aastatel hakkasid Eestis ringlema akordionid, mis on sarnaselt karmoškale unisonoorset, kuid seevastu kromaatilised instrumendid, võimaldades mängida mistahes helistikus. (Noormaa, Sünter 2008: 59, 64, 68)

1.3.1 Löötspillitüübid Läänemaal

Varaseim seni teadaolev kirjalik teade löötspillist Läänemaal pärineb samuti vallakohtute protokollidest. See jääb 1873. aastasse, mil Martna kihelkonnas Suure-Lähtru külas saunas elavatele meestele oli varastatud linast riidet, musta ja valget kalevit ning raha. Saadud raha eest oli varas käinud Haapsalu linnas ja ostnud kaupmeestelt saapad, püksid, mütsi, vesti ja löötspilli, mis maksis loetletud asjadest kõige rohkem – 6 rubla 40 kopikat. (RA, EAA.2600.1.83)

1870.–1880. aastatel mindi löötspilliga seoses kohtusse ka Ridala ja Kullamaa kihelkonnas (nt RA, EAA.2810.1.3, EAA.2611.1.3). Protokollidest selguvad pillide omanikud, kuid paraku mitte kõnealuste löötspillide tüübid ega nende päritolu, samuti pole juttu käibel olnud repertuaarist. Seega ei saa löötspilli puudutavaid kohtuprotokolle otseselt siduda magistritöö fookuses olevate löötsalugudega. Ometi pakuvad need väärtuslikku konteksti, kuhu paigutada aastakümneid hiljem teiste pillimeeste esituses kogutud löötspillilood, mis on hoiul Eesti Rahvaluule Arhiivis.

Hoolimata sellest, et 19. sajandi teisest poolest alates sai Eestis valdavaks Euroopa päritolu kaherealine löötspillitüüp (Uppin 2024: 31), on Läänemaa pillimeeste mälestustes säilinud

teadmine üherealiste pillide mängimisest. Näiteks Johannes Nõmmsalu on rahvaluulekogujatele meenutanud, kuidas tema lapsepõlves ehk 19. sajandi lõpus mängiti üherealisi lõõtspille, mida toodi Tallinnast. Umbes samal ajal hakkas liikuma ka juba kaherealiseid pille. (RKM II 254, 237) Üherealistele lõõtspillidele on viidanud ka Johannes Liiv, esitades kogujatele vanu tantsulugusid. 1969. aastal salvestatud labajala “Mollpilli lugu” kohta ütles Liiv, et seda tuleb mängida ainult ühel real, teist rida ei tohi puudutada – pillilugu pärinevat ajast, mil üherealised lõõtspillid esimesena välja tulid. (RKM, Mgn. II 1535 b) Samuti sõnab ta labajalaloo juurde, mis algas sõnadega “Sepp Mihkel tralla”, et see ühe reaga pilli lugu pärineb ajast, mil kahe reaga pille veel ei olnudki. (RKM, Mgn. II 2888 (22))

Läänemaal oli kasutusel erinevat tüüpi lõõtspille. Samuti oli mitmetel pillimeestel elu jooksul erinevaid pille ja mängiti nii ostetud kui ka enda valmistatud lõõtspillidel. Paraku ei ole siinses töös käsitlevate lõõtspillimängijate pillide kohta kuigi palju teada ning põhiline info pärineb fotodelt ja filmiülesvõtetelt (vt lisa 1). Mõnel üksikul juhul on kogujad üles märkinud kommentaare pilli ehituse või päritolu kohta ning mõningaid pilli ehitusega seonduvaid tähelepanekuid saab teha ka helisalvestusi kuulates ja noodistusi analüüsides.

Siiski võib öelda, et kõigil pillimeestel olid enamasti kahe- või kolmerealised pillid, mille ehitus ja päritolu varieerusid. Näiteks Kullamaa kihelkonnast pärit Priidu Maritov mängis 1938. aastal salvestamise ajal kaherealisel pillil, millel on nn “lusikatega” bassid (vt lisa 1 foto 2).⁹ Kaherealine “Hohner” oli Martna kihelkonna pillimehel Eduard Räänil, kelle mängu salvestati 1976. aastal (vt lisa 1 fotod 17–18).

Taavi Teinbas kirjutab omal ajal Lihula kandis tegutsenud lõõtspillimängijast ja -valmistajast Jaan Külmast ehk Tika Jaanist, kes valmistas elu jooksul paarkümmend libliklõõtsa.¹⁰ Jaan Külma tehtud lõõtspillidel olevat saanud ka kokku mängida, kuna pillid häälestusid omavahel hästi.¹¹

⁹ Vanematele, kuni 20. sajandi alguseni valmistatud lõõtspillidele iseloomulik bassi- ja akordiklappide kuju.

¹⁰ Jaan Külma tuntus pillide valmistajana jõudis ka laulu sisse. Ümbruskonnas levis laul sõnadega “See Äärenurga küla on pillide küla / ja Tika Jaan on nende isa” (Teinbas 1994: 18) või “Kiriku ja Äärenurga küla on pillide küla / ja Tika Jaan on nende isa.” (Eesti Raadio 12.11.1995)

¹¹ Viimane Jaan Külma valmistatud pill on tema tütre tütre lõõtspillimängija Helgi Tõnnemaa käes. (Teinbas 1994: 18) Vt lisa 1 fotod 24–25 Helgi Tõnnemaa erinevate libliklõõtsadega.

Kirbla kihelkonnast pärit Jaan Rand mängis 1937. aastal salvestatud lugudel arvatavasti libliklöötsal (vt lisa 1 foto 1). Samas teame August Pulsti mälestuste põhjal, et Jaan Ranna esimene löötspill oli olnud Pärnust ostetud kaherealine pill (Pulst 1967: 784–785). Samuti oli libliklööts Karuse kihelkonna pillimehel Jaan Kadakal, keda salvestati 1968. ja 1969. aastal (vt lisa 1 fotod 6, 8–9). Libliklöötsa mängisid ka Ridala kihelkonnas elanud Johannes Raba (vt lisa 1 fotod 20–21) ja Kullamaalt pärit Jaan Baumann (vt lisa 1 fotod 22–23).

Kirbla pillimees Johannes Nõmmsalu hoiab fotodel käes kolmerealist löötspilli ja sama instrument on jõudnud ka Eesti Rahva Muuseumi kogusse (vt lisa 1 fotod 4–5, 7). See on ainuke löötspill töös käsitlevate pillimeeste pillidest, mille praegune asukoht on teada. Paraku ei ole Johannes Nõmmsalult salvestatud ühtegi pillilugu. Martna kihelkonnas Rõudes elanud Aleksander Paalo mängis samuti kolmerealisel pillil.

Vigala kihelkonnas elanud Eduard Valdekul oli viierealine nuppakordion (vt lisa 1 foto 3). Pilli ulatuslikest võimalustest annavad aimu ka temalt salvestatud lood, kus esineb helistike vahetamist ning mille mängimine nõuab laia sõrmeulatust.

Pill, mida Kirbla ja Martna kihelkonna piirimail elanud Johannes Liiv 1969. aastal tehtud fotodel mängib, tundub olevat karmoška (vt lisa 1 foto 12), kuid noorpõlves oli tal olnud teist tüüpi löötspill, mida tõendab tema mängustiil. Samuti on erandlikud Ridala pillimehe Erich Hiie enda valmistatud löötspillid “Rekord” ja “Noorus”, mis on kolmerealised (vt lisa 1 fotod 15–16). Foto 16 põhjal tundub, et bassisüsteem on vähemalt pildiloleval pillil sarnane akordioniga – akordinupp ei asetse mitte samal real bassinupu kõrval, vaid Erich Hiie mängib seda välimisel real.

2. Läänemaa lõõtspillimuusika kogumislugu

Selles peatükis kirjeldan Läänemaa lõõtspillimuusika kogumislugu, peatudes alapeatükkides suurematel kogumisretkedel ja -aktsioonidel. Kogumislooga kõlavad kokku tutvustused toonastest lõõtspillimängijatest, mis põhinevad valdavalt kogumisretkede materjalidel. Pillimeeste tutvustused asuvad lisas 2.

Eesti Rahvaluule Arhiivi kogus asuvate vanimate Läänemaa lõõtspillimuusika ülekirjutuste näol on tegemist erandliku juhtumiga. Viisid kirjutas 1889. aastal üles Eesti Rahvaluule Arhiivi korrespondent Madis Reimann (1868–1942) Karuse ja Hanila kihelkonnas, kus neid tantsiti harmoonika (ehk lõõtspilli) saatel. Arhiivi jõudsid need aga alles 1934. aastal, mil Reimann lisas noodistused rahvatantsude teemalise küsimuslehe vastuste juurde. Lugude hulgas on kuus polkat ja üheksa maavaltsi ehk labajalga. Kuna küsitluses uuriti ka konkreetset labajala kohta, nägi Reimann ilmselt sobivat võimalust noodistuste arhiivi läkitamiseks. (ERA II 119, 61/4)

Kui 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi esimesel poolel otsisid rahvaluulekogujad vana ja arhailist, siis sama kehtis ka pillimuusika kogumisel. Lõõtspill oli toonane moepill, mille järgi külapidudel tantsiti, ning lõõtspillimuusika näis tavaline ja “liiga uus”, mistõttu see kogujaid enamasti ei paelunud. Seega pärinevad lõõtspillilugude üleskirjutused suuremal hulgal hilisemast ajast kui lõõtspillimängu algusaeg.

Oskar Kallase ja Eesti Üliõpilaste Seltsi (EÜS) eest veetud rahvaviiside kogumise aktsiooni käigus, mis vältas aastatel 1904–1916, ei ole Läänemaalt lõõtspillilugusid üles kirjutatud. Toona peeti väärtuslikuks torupillilugusid, mille mängimise traditsioon oli selleks ajaks mitmel pool katkenud, ja koguti ka viiulilugusid. EÜSi materjalide hulgas leidub ka mitmeid pilliviise, mille juurde pole märgitud esitajat ega instrumenti, millel lugu mängiti. Niisiis ei saa välistada, et materjali seas võib siiski olla lõõtsal mängitud lugusid. Mõnikord kirjutati pillilugusid (nt torupilliviise) üles ka hoopis laulmise järgi.

Üheks selliseks ilma esitaja ja pilli märketa materjaliks on 1907. aastal Karuse kihelkonnast pärit viisid, mille kirjutas üles Peeter Süda ühes pulmas. Aastaarvu põhjal

võiks arvata, et tõenäoliselt mängiti pulmas ka lõõtspilli, kuid sama hästi võivad need olla ka näiteks viiulilood. (EÜS IV 1851/2 (14–16))

1929. aastal käisid Pärnu- ja Läänemaal rahvamuusikat kogumas Eduard Oja ja Eduard Treu (Laugaste) ning sellest kogumisretkest pärinevad esimesed helisalvestused Läänemaa lõõtspillimuusikast. Samuti noodistas Eduard Oja mitmeid lugusid kohapeal.

Richard Viidalepp kirjeldab 1937. aastal ülevaateartiklis “Läänemaa rahvaluule” piirkonnale omaseid jooni ja annab ülevaate selleks hetkeks Läänemaalt kogutud materjalist. Pillimuusikast oli enim jäädvustatud viiulilugusid (130 viisi, üle poole Vigalast), millele järgnesid koguarvult lõõtspillilood. Harmoonikal ehk lõõtspillil mängitud lugusid oli kogutud 49, millest 26 viisi Vigalast ja 23 viisi Kirblast. (Viidalepp 1937: 136) Siinkohal näib, et Viidalepp tugineb 1929. aastal Eduard Oja kogutud materjalile ning Madis Reimanni saadetud noodistused selles arvestuses ei kajastu.

1930. aastate teises pooles salvestati Tallinnas Riigi Ringhäälingu studios rahvamuusika heliplaadistamise aktsiooni raames kahe Läänemaa pillimehe lõõtsalugusid – need olid Jaan Rand Kirbla kihelkonnast ja Priidu Maritov Kullamaa kihelkonnast (vt lisa 2 nr 22 ja 11). Kui Eduard Oja tehtud fonograafisalvestuste ja plaadistatud lõõtsalugude vahele jäi ligi kümme aastat, siis järgmised salvestused Läänemaa lõõtsamuusikast pärinevad 30 aastat hilisemast ajast. 1967. aastal jäädvustati Kullamaalt pärit Jaan Baumanni lugusid ning 1968. ja 1969. aastal toimus kirjandusmuuseumi ekspeditsioon Lääne-Eestisse, mille käigus helisalvestati mitmete pillimeeste mängu.

1975. aastal käisid Martna kihelkonnas peamiselt pillimuusika ja tantsude kohta materjali kogumas Kristjan Torop, Igor Tõnurist ning Jaan Sarv. Järgneval aastal toimus kirjandusmuuseumi kogumisretk samuti Martna kihelkonda ja toona oli juhtrollis Ingrid Rüütel. 1980. aastatest kuni 1990. aastate alguseni leidub arhiivis üksikutelt Läänemaa lõõtspillimängijatelt kogutud lugusid, mis on leidnud tee arhiivi korrespondentide abiga või jäädvustatud kogumisretkedel, mille fookus ei olnud muusikal. 1996. aastal toimus Eesti Rahvaluule Arhiivi ekspeditsioon Läänemaale ja sellest korrast pärinevad kõige hilisemad siinses töös käsitletavad pillilood.

Käesoleva uurimistöö materjal on fragmentaarne, kogutud erinevatel aegadel ja ajalisel suurte vahedega. Võib arvata, et 1920.–1930. aastatel olid repertuaari vanemasse kihistusse

kuuluvad lõõtsalood veel igapäevases käibes, samas hakkas traditsioon järk-järgult hääbuma ja hilisemad helisalvestused on teatud n-õ tagantjäre, püüdes kinni “vana aja” lugusid.

2.1 Eduard Oja ja Eduard Treu (Laugaste) kogumisretk 1929. aastal

Eduard Oja (1905–1950) ja Eduard Treu (1909–1994) kogusid 1929. aasta suvel rahvaluulet Pärnu- ja Läänemaal. Kogumisretk viis neid Pärnu-Jaagupi kihelkonda, Kihnu saarele ning Vigala ja Kirbla kihelkonda, millest siinse töö uurimismaterjali hulka kuuluvad Vigalast ja Kirblast kogutud lõõtspillilood. Oja ja Treu kogumistöö põhiline rõhk oli rahvaviisidel ja nende fonografeerimisel, sealjuures jäädvustati suurel hulgal pillimuusikat, kuid üles tähendati ka näiteks muistendeid ning kommete ja uskumustega seonduvat.

Eduard Oja oli tollal Tartu Kõrgema Muusikakooli üliõpilane ja õppis Heino Elleri kompositsiooniklassis. Ilmselt oli sealt pärit ka tema huvi rahvaviiside vastu. Nimelt kujundas 1927. aastal Eesti Rahva Muuseumi juurde loodud Eesti Rahvaluule Arhiivi muusika-alast tegevust 1920. aastate lõpul Tartu Kõrgem Muusikakool, eriti Heino Elleri rajatud koolkond. Tartu koolkonnas oli rahvaviiside uurimine ja kasutamine prestiižne ning kogumisretkedel käisid ka kaks Elleri õpilast – Karl Leichter ja Eduard Oja. Samuti oli rahvaviiside kogumine majanduslikult tulus, kuna koguja sai Eesti Rahva Muuseumilt stipendiumi ning tasuti ka sõiduraha ja laulikutele-pillimeestele meelega muretsemiseks tehtud kulutused (raha, viin, kompvekid jm). (Sarv 2002: 302–304)

Eduard Ojaga 1929. aastal kogumisretkel kaasas käinud Eduard Treu, tulevane kirjanduse ja rahvaluule kateedri professor, oli sel ajal Tartu Ülikooli filosoofia teaduskonna üliõpilane. Tema ülesandeks oli kirjutada kogumisretkel üles laulude sõnad ja ühtlasi pidas Treu ka kogumispäevikut (ERA II 17, 9/39). Karl Leichter sõnul püüdis Eesti Rahvaluule Arhiiv alates 1928. aastast hakata viise korjama, et „tasandada olemasoleva materjali mõningaid puudusi ja usaldusväärset materjali saada säält, kus varem on korjatud möödaminnes.” (Leichter 1932: 137) Seega oli nende reisi sihtkoht ilmselt rahvaluulearhiivi poolt määratud.

Eduard Oja noodistas kokku 362 laulu ja pillilugu ning salvestas neist umbes 118.¹² Vigalas ja Kirblas salvestas ta kokku 52 lugu, nende hulgas 38 pillilugu. Kõige enam koguti nendest kihelkondadest härmooniku- ehk lõõtspillilugusid ja viiulilugusid, väga harvadel juhtudel esinevad pillidest ka kannel, kornet ja harmoonium. Lõõtsalugusid jäädvustati üheksalt Vigala ja Kirbla kihelkonna lõõtspillimängijalt, kelleks on Jüri Loring (vt lisa 2 nr 9), Madis Miisa (nr 12), Aleksander Naumann (nr 13), Jaan Rakaselg (nr 20), Mihkel Salem (nr 23), Jaan Sarapuu (nr 24), Eduard Valdek (nr 28), Artemin Veikmann (nr 29) ja Jüri Virthal (nr 30).

Eduard Oja salvestatud ja noodistatud materjali hulk on võrdlemisi suur – kogutud on rohkesti lugusid paljudelt esitajatelt. Eduard Treu pidas reisipäevikut, kuid laulikute ja pillimängijate kohta on ta isikulist teavet üles märkinud küllaltki vähe. Niisiis on lõõtspillimängijate kohta teada enamasti vaid vanus ja küla, kus pillimees elas, ning puuduvad andmed näiteks selle kohta, kust pillimees lood õppis, milline oli tema muusikaline haridus, millisel lõõtspillil ta mängis jne.

Kogumisel oli põhirõhk meloodia ülesmärkimisel ning seda kajastavad ka Eduard Oja noodistused, mis ei ole lõõtspilli-spetsiifilised. Ingrid Rüütel on hinnanud Oja noodistusi üldiselt usaldusväärseteks ja sageli ka detailides täpsust järgivaks, lisades, et need on tehtud “ettemängimise, tihti ka fonografeeringu, mitte mälu järgi ja umbes, nagu suur osa pillilugusid meie rahvaluulekogudes”. Kui viiulilugudes on Oja üles märkinud ka mordente, osaliselt ka mitmehäälsust, siis lõõtspillil mängitud lood on noodistatud skemaatilisel ning enamasti puuduvad neis saateharmooniad. (Rüütel 1989: 4)

Ometi on tegemist väärtusliku materjaliga ja olulise kogumisretkega, kus keskenduti muu hulgas pillimuusika kogumisele ning kust pärinevad esimesed helisalvestused Läänemaa rahvapillimuusikast. Omaette küsimusena tõstatub teema, mida peeti kogumise (ja eriti helisalvestamise) vääriliseks ning kas ja kuivõrd esindavad salvestatud lood toonast külapidudel kõlanud muusikat. Kui pillimängijalt on salvestatud näiteks ainult labajalgu, ei saa järeldada, et tema repertuaari muid lugusid ei kuulunud. On tõenäoline, et

¹² Eduard Oja käsikirjalises fonografeeritud viiside nimestikus on 109 lugu (ERA III 2, 399/413). Samale arvule viitas ka Vaike Sarv oma artiklis (2002). Siiski on salvestatud lugusid rohkem. Jaan Sarapuult on salvestatud veel üks labajalg. Nimekirjast puuduvad 1929. aasta augustis salvestatud Eduard Valdeku lõõtsaja viiulilood ning „Tõmba Jüri”, mille esitas Märt Mikk kornetil. Võimalik, et nimestikust puuduvad lugusid on veel. Siinkohal olen välja toonud Vigalat ja Kirblat puudutavad lood, mille puudumine esmalt silma hakkas.

rahvaluulekogujad tegid lugude üles märkimisel oma valiku ja lähtusid sellest, mida ise väärtuslikumaks (sh arhailisemaks) pidasid.

Eduard Oja ja Eduard Treu kogumisretk, millest jutustab Treu kogumispäevik, kestis väiksemate pausidega 6. juunist 12. juulini. Läänemaale eelnesid välitööd Pärnu-Jaagupis ja Kihnus, ning pärast väikest pausi jätkus nende kogumisretk 2. juulil Kirblas, kus tuli ette mitmeid raskusi. Treu kirjelduste kohaselt ei tahtnud mitmed laulikud laulda – olid nad siis vanad lood unustanud või keeldusid neid n-ö „lori-laule” esitamast. Ei aidanud ka meelitused ega fonogrammi ja selle rullile salvestatud tuttavate inimeste esituse demonstreerimine. Samuti polnud mõnel pillimehel enam pilli. Tüüpiliste reaktsioonidena kõlasid „ei oska”, „ei mäleta”, „mis te neist [lauludest] veel tahate”, „mis te teete nendega”, „no te ju saate makstud selle eest”. (ERA II 17, 28/9)

Kui Treu nimetas oma reisipäevikus Kirblat „tuimaks maanurgaks”, siis Vigalas võttis neid vastu „hoopis teine õhk” ning ka rahvas olevat olnud palju lahkem (ERA II 17, 30). Paljasmaa küla olevat olnud „päris laulikute ja pillimeeste küla” ning seal veetsid nad lausa kolm päeva. Muuseas said rännulised Paljasmaa külas esimest korda oma reisi ajal nii öömaja kui ka prii ülalpidamise ehk tasuta süüa. Treu tõi välja mitmeid sealseid laulikuid ja pillimehi – Ann Vaarmann teadnud palju nii vanu kui ka uusi laule, mida ta laulis harilikult „ise gitarrega kaasa lüües”, ning viiuldaja Jüri Keller tegi igale oma viiuliloole juurde ka sõnad. Samuti laulis enda pillimängule kaasa lõõtspillimängija Madis Miisa (vt lisa 2 nr 12). See on Eduard Treu päevikus ühtlasi ainuke märges lõõtspillimängijate kohta.

Paljasmaa külast siirduti edasi Vanamõisa külla, kus käidi viiuldaja Tõnis Reemanni juures, kelle kuulsus ulatunud Kirblassegi. Teine tuntud viiuldaja oli juba ligi 80-aastane Juhan Tiits, kes elas Naravere külas, ning laulikutest märgib ta üle 70-aastaseid Mihkel Kaubit ja Ann Volga-Kanskoppi. Töö Vigalas jõudis lõpule 10. juulil. Paaril järgneval päeval külastasid nad ka Haapsalut ning sellega oli nende retk Treu päeviku kohaselt läbi.

Sama aasta 5.–13. augustist pärineb aga veel Eduard Oja noodistusi Vigala lauludest ja pillilugudest. Võib arvata, et Oja käis järelkorjajel üksinda. Laule on üles kirjutatud kuult inimeselt ning pillilugusid kuult viiuldajalt, ühelt viiuli- ja harmooniumimängijalt ning ühelt lõõtsa- ja viiulimängijalt, kelleks on Eduard Valdek (vt lisa 2 nr 28). Tundmatult viiuli ja lõõtsapilli duolt kogus Oja samuti paar lugu.

Tuleb märkida, et säilikust ERA II 17, milles sisalduvad ka Oja ja Treu kogumisretke laulude sõnad ja kogujate märkmed, on 1945. aastal mitmed leheküljed tsenseerimise käigus kõrvaldatud (väljalõigatud leheküljed on arhiivis säilitatud eraldi mapis). Esineb ka palju sõnade mahasodimist ridade või lausa tervete laulude kaupa. Selgitusena seisab säililikul avalehel sõna „rõve”, viidates eemaldatud kohtade labasusele. Mahasodimise saatus on tabanud ka ainsast Madis Miisalt kogutud lõõtsaloo juurde käinud laulusalmi, millest on loetavad vaid esimesed read (vt lisa 2 nr 12).

23. augustil 1929. aastal ilmus Postimehes Herbert Tampere artikkel „Rahvamuusikat jälgimas”, mis kajastas Tartu Kõrgema Muusikakooli õpilaste kogumistööd ja seega kogutud materjali ka kõnealuselt retkelt. Pillimuusikas nimetas ta domineerivaks labajalgu ja polkasid, reinlender kandvat rohkem „kunstmuusika pitsatit”. Pillidest olid valdavad härmoonik ehk lõõtspill ja viiul, millel mängiti ka ammu kadunud torupilli lugusid, kuid muidugi teisendatult. Konkreetselt Vigalat ja Kirblat nimetab Tampere, tuues näiteid huvitavatest ja omapärastest lugude pealkirjadest. Esile on toodud näiteks Vigala viiulilood „Vati jõgi põleb ja õlgedega kustutatakse”, „Minu isa vend oli Kõpus käind” ning ka lõõtsamängija Jüri Loringu polka „Äksi eit” ehk „Torupilli Viiu Jaagu Ants” (vt lisa 2 nr 9). Teiste seas nimetas Tampere „õige keeruliste ja huvitavate” refräänide näitena Kirblast pärit fraasi „iida sõnni, taraiida tantsu”, mis kuulus lõõtspillimängija Jaan Sarapuu „Hiidlase torupilli loo” juurde (vt lisa 2 nr 24).

Eduard Oja ja Eduard Treu kogusid toonastel välitöödel suure hulga pillilugusid erinevatelt pillimeestelt, sh lõõtspillimängijatelt. Pillimängijate kohta on andmeid napilt, kuid kogutud lood annavad põneva pildi toonasest repertuaarist ja kogumiseelistustest. Samuti tõstab materjali väärtust asjaolu, et lõõtspillilugusid peeti jäädvustamise vääriliseks niivõrd suurel hulgal.

2.2 August Pulsti korraldatud ringreisid ja rahvamuusika heliplaadistamine 1930. aastatel

Eesti rahvamuusika kogumisloos on märgilisel kohal 1930. aastate teises pooles Tallinnas Riigi Ringhäälingus toimunud rahvamuusika plaadistamise aktsioon. Kui seni oli rahvamuusikat salvestatud fonograafiga, võimaldas 1936. aastal Riigi Ringhäälingusse

soetatud toleaeagne moodsaim tehnika jäädvustada vanade pillimeeste ja laulikute lugusid kordades parema kvaliteediga. Rahvamuusika heliplaadistamise aktsioon toimus aastatel 1936–1938. Salvestamist organiseeris Eesti Rahvaluule Arhiiv eesotsas Oskar Looritsaga, Riigi Ringhääling andis tasuta kasutada oma stuudioruumid ja salvestustöötajad. Rahvamuusikuid aitas leida August Pulst, kellel oli kogunenud nende kohta hulgaliselt teavet ringreiside käigus. (Sildoja 2014: 25)

2.2.1 Läänemaa rahvapillimängijad August Pulsti korraldatud ringreisidel

Laia haardega kultuuritegelane August Pulst (1889–1977), olles omas ajas oluline rahvamuusika koguja ja populariseerija, oli seotud mitme muuseumi sünnilooga ning korraldas sellega seonduvalt kontserte ja ringreise, kus astusid üles vanad rahvapillimehed ja -laulikud. Ringreiside üheks eesmärgiks oli koguda muuseumi loomiseks või selle tegevuse toetuseks tulu, kuid samuti oli tähtsal kohal rahvamuusika viimine tagasi rahva sekka. Ajavahemikus 1923–1936 leidsid Pulsti eestvõttel aset 18 ringreisi, mille hulgas toimus üheksa ringreisi muusikamuuseumi (praegune Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum) toetuseks. (Sildoja 2014: 20–21; Tõnurist 2014: 315)

Ringreiside kontserdid algasid tavaliselt August Pulsti lühikese tervitusega, millele järgnesid vanade rahvapillide esitus ja pillimeeste esinemised. Kontserdi teises osas esitati rahvalaule ja -tantse ning jutustati lugusid. Kui lõuna paiku esineti koolides õpilastele, siis õhtuti toimusid kontserdid külade ja linnade seltsimajades kogu rahvale. (Sildoja 2014: 21)

Teadaolevalt ei osalenud August Pulsti korraldatud ringreisidel ühtegi Läänemaa lõõtspillimängijat, küll aga viiuli-, hiiu kandle ja parmupillimängijaid. Üks tuntumaid August Pulsti ringreisidest osa võtnud Läänemaa pillimehi oli viiuldaja Hans Lillesmägi (1857–1930). Samuti osalesid ringreisidel hiljem tuntuks saanud hiiu kandle mängijad Aado Volberg ja Mart Kaasen ning parmupillimängija Villem Ilumäe, kellest viimase kahe pillimängu salvestati hiljem Riigi Ringhäälingus. (Sildoja 2014: 108–109)

Kirbla kihelkonnaga seonduvalt tuleb märkida muusikamuuseumi IX ringreisi, mis toimus 1936. aastal sügisel ning oli ühtlasi viimane muusikamuuseumi ringreis. Külastati Harju-, Lääne- ja Hiiumaad ning ringreisi viimane esinemiskoht oli Kirbla rahvamajas Kasari jõe

ääres. August Pulst on nimetanud Kirblat üheks edukaimaks paigaks – õpilaste ettekannetel oli rohkelt osavõtjaid ning suurim tulu saadi samuti Kirblast. (Pulst 1967: 452–453)

Tookordse esinemise ajal Kirblas andsid lõõtsa-, kandle- ja parmupillimängija Jaan Ranna (vt lisa 2 nr 22) naabrimehed temast August Pulstile teada ning Rand esines kohe sealsamas ettekande kuulajatele oma parmupillimänguga. Kirblas käigu kohta esineb Pulsti mälestustes järgnev lause: „B[K]irblas avastasin tubli parmupilli ja lõõtsa pillimehe Juhan Rann[i/a], kes ka kohal esines.” (Pulst 1967: 455) Juhan Ranni/Ranna nime kohtab Pulsti mälestustes vaid ühel korral ja igasugused muud andmed tema kohta puuduvad (Sildoja 2014: 330). Kuna Jaan Ranna ja Juhan Ranni/Ranna nimed on sarnased, mõlemad mängisid parmupilli ja lõõtsa ning esinesid kohapeal pillimänguga, võib arvata, et tegu on ühe ja sama pillimehe ehk Jaan Rannaga.

2.2.2 Läänemaa lõõtspillimängijad rahvamuusika heliplaadistamisel Riigi Ringhäälingus

Rahvamuusika heliplaadistamise aktsiooni põhiteostajateks olid August Pulst kui muusikamuuseumi asjaajaja ja Herbert Tampere kui Eesti Rahvaluule Arhiivi töötaja. Salvestamine toimus kolmes järgus: I – 1936, II – 1937, III – 1938. 1939. aastaks plaanitud IV järk jäi vajaliku summa puudumise ja poliitiliselt ärevate aegade tõttu toimumata. (Sildoja 2014: 338)

Läänemaa lõõtspillimängijatest salvestati heliplaadistamise aktsiooni raames kahte pillimeest – II järgus Jaan Randa Kirblast ning III järgus Priidu Maritovi Kullamaalt (vt lisa 2 nr 22 ja 11). Mõlemad pillimehed mängisid helilindile mitut erinevat pilli. Lisaks lõõtspillilugudele on Jaan Rannalt salvestatud kandle- ja parmupillilugusid ning Priidu Maritovilt samuti parmupillilugusid. Läänemaa pillimeestest salvestati plaadistamise I järgus Lääne-Nigula kihelkonnast pärit Mart Kaasenit hiiu kandlel ning III järgus Lääne-Nigula pillimeest Villem Ilumäed parmupillil. Plaadistamisele taheti 1936. aastal kutsuda ka Vigalast pärit viuldaja Tõnis Reemann (1863–1943), kuid ta ei saanud haiguse tõttu osaleda (Pulst 1967: 764).¹³

¹³ Tõnis Reemanni lugusid kogus 1929. aastal Eduard Oja.

Plaadistamise II järgu komisjoni kuulusid lisaks August Pulstile ka Oskar Loorits ja Herbert Tampere. Loorits ja Tampere oli vajalikud uuringud muusikute kohta tehtud juba 1936. aasta suvel. (Pulst 1967: 762) Salvestamine toimus Riigi Ringhäälingus 3.–27. mail 1937. aastal. Iga pillimees ja laulik kutsuti kohale kaheks päevaks, millest esimesel mängiti või lauldi oma repertuaari komisjonile ette, et valida välja plaadistatavad lood. Lisaks lugude salvestamisele peeti oluliseks ka rahvamuusikute elulugude jäädvustamist. (Sildoja 2014: 27, 338) Muusikutele lubati päevas 2 krooni päevaraha „äraviidetud päeva eest”, kaeti sõidu- ja ööbimiskulud ning anti 1 kroon päevas toidurahaks (Pulst 1967: 762). August Pulsti sõnul õnnestus salvestamine üle ootuste hästi, olgugi et salvestamissituatsioon oli rahvamuusikutele harjumatu. „Ainult võõrastav oli märguandmine, kätega vehkimine mikrofone ees mängu alustamiseks. See erutas pillimehi algul. Värviliste märgutuledega mängijad siiski ei olnud harjunud.” (Sildoja 2014: 28)

Rahvamuusika heliplaadistamise III järgu eel käis August Pulst mööda Eestit ringi sõitmas, et leida laulikuid ja pillimehi, kelle lood kindlasti jäädvustamist vajaksid ning keda salvestamisele kutsuda. 1938. aasta sügisel reisis Pulst läbi Eesti ja kohtas “kontrollretkedel” ka mitmeid Läänemaa pillimängijad, keda ta oma mälestustes mainib. Pulsti mälestustest käivad läbi näiteks Lääne-Nigula lõõtspillimängijad Jüri Veltmets Turvalepa külast, Kustav Saare ja Villem Kase Kirimäe külast. Villem Kase mängis August Pulstile lõõtspillil ette kolm lugu: “Pulmalaul”, “Tütarlapsi palju ilmas” ja “Seal Martna vallas Kuudinal”. Pulsti kirjelduse järgi oli pillimees tumedate juuste ja habemega, kandis nokkmütsi ja oli iseloomulikult tagasihoidlik, “kuid pill hüüdis hästi”. (Pulst 1967: 880, 885, 907)

Paraku tuli ette mitmeid takistusi, miks pillimehed ei jõudnud salvestamisele, nende seas ka eelnimetatud lõõtspillimängijad. Sama reisi käigus sattus August Pulst Kullamaal ka Priidu Maritovi juurde, kes omakorda tuli Tallinnasse lugude salvestamisele 1938. aastal.

Mitmed tookordse aktsiooni raames salvestatud laulud ja pillilood jõudsid Herbert Tampere, Erna Tampere ja Ottilie Kõiva 1970. aastal koostatud teaduslikku väljaandesse “Eesti rahvalaule ja pillilugusid”, mida on välja antud korduvalt – nime all “Eesti rahvamuusika antoloogia” ilmus see 2003. aastal sarjas Helisalvestusi Eesti Rahvaluule Arhiivist ja 2016. aastal samanimelise veebiväljaandena (Tampere, Tampere, Kõiva 1970; 2003; 2016). Helisalvestuste kättesaadavus on aidanud kaasa nende lugude jätkuvale

mängimisele ning nii kuuluvad mitmed 1930. aastatel salvestatud pillilood tänaste pärimusmuusikute põhirepertuaari.

2.3 Kirjandusmuuseumi ning Keele ja Kirjanduse Instituudi kogumisretked Läänemaal aastatel 1967–1969 ja 1976

Järgmised salvestused Läänemaa lõõtsalugudest Eesti Rahvaluule Arhiivis pärinevad 1960. aastate lõpust, mil olid paranenud helisalvestamise tehnilised võimalused ning muutunud kogumisretkede iseloom ja uurimisainesele lähenemine. Institutsionaalselt juhitud ekspeditsioonidel osales tihtipeale suurem hulk inimesi ning korraldati ka ühisekspeditsioone erinevate teadusasutuste vahel.

1967. aasta augustis toimus Keele ja Kirjanduse Instituudi ekspeditsioon Türi linna. Välitöödel osalesid Ülo Tedre, Helgi Kihno ja Pille Kippar. Ekspeditsiooni käigus salvestati lõõtsa- ja parmupillilugusid Jaan Baumannilt, kes oli pärit Läänemaalt Kullamaa kihelkonnast, kuid asunud Türi elama (vt lisa 2 nr 1). Baumanni esituses on salvestatud 22 lõõtspillil mängitud pala, mõnda lugu esitas pillimees mitu korda. Lisaks helisalvestustele leiab pillimehe kohta huvitavat materjali Pille Kippari käsikirjalistest märkmetest (KKI 45, 481/91).

Järgneval, 1968. aasta suvel toimusid kirjandusmuuseumi, toonase nimega Eesti TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonna välitööd Haapsalu rajooni. Kui 1930. aastatel oli Läänemaa olnud mitmete rahvaluulekogujate sihtpunktiks, siis nüüd asuti täitma vahepeal tekkinud lünka ja suunduti Herbert Tampere nooruspõlve paikadesse.

Kogumisel osales lisaks kirjandusmuuseumi inimestele ka folkloriste ja viisikogujaid Keele ja Kirjanduse Instituudist ning Tallinna Riiklikust Konservatooriumist. Ekspeditsioonist võtsid osa Herbert ja Erna Tampere, Ingrid Rüütel, Ellen Liiv, Otilie Kõiva, Maret Tomson-Rähn, Tiina Vabrit, Richard ja Õile Hansen. Uurimisala moodustasid Lihula, Karuse, Hanila, Kirbla kihelkonnad, osalt ka Varbla ja Mihkli, ning korraks põigati ka Kullamaale. Ekspeditsioonil oli kolm põhilist eesmärki: esiteks muistenditega seotud objektide topograafiline kontrollimine, filmimine ja pildistamine, teiseks kombestiku iseärasuste väljaselgitamine ning kolmandaks rahvamuusika- ning laulutraditsiooni jälgimine. (Rüütel 1968: 677; Rüütel 2010: 123; RKM II 254, 11/2)

27.–28. mail 1969. aastal käisid Herbert Tampere ja Ingrid Rüütel Varbla, Karuse ja Kirbla kihelkonnades kahepäevasel järelkorjel. Nii 1968. kui ka 1969. aasta ekspeditsiooni käigus koguti rohkesti andmeid sealse pillitraditsiooni kohta üldisemalt ja toodi välja selle seoseid kombestikuga. Karuse kihelkonnas mängisid rahvaluulekogujatele lõõtspillimängijad Jaan Kadakas ja Aleksander Tui (vt lisa 2 nr 5 ja 26). Jaan Kadakas oli mitmes mõttes kogumisretke üks „staar“-pillimehi, keda pildistati, filmiti, helisalvestati ja kellelt koguti kombestikuga seotud teateid. Jaan Kadakalt on salvestatud 22 lõõtspillil mängitud pala. Aleksander Tui esituses on salvestatud neli lõõtsalugu.

Kirbla kihelkonnast kerkisid esile neli lõõtspillimängijat: Johannes Liiv, Johannes Nõmmsalu, Aare Rand ja Eduard Tükk (vt lisa 2 nr 8, 14, 21, 27). Kirblast on kokku salvestatud viis ja noodistatud kaks lõõtsalugu. Johannes Nõmmsalult lugusid ei kogutud, kuid vanema põlve pillimees jagas kogujatega lõõtspillimänguga seonduvad teadmisi ja tähelepanekuid.

20. sajandi alguses levisid riimilistes meestelauludes tavapärasest ulatuslikumad neljalauseelised polkalood, mis pärinesid lõõtsalugudest. Sageli lauldigi neid lõõtspilli saatel. (Rüütel 2010: 129–130) Seesuguseid pilli saatel lauldud tantsulugusid, nii polkasid-valsse kui ka krakovjaki, Takkalaadi polka, aissa ja padikaatri juurde käinud sõnu koguti näiteks Jaan Kadakalt (RKM II 254, 119/23).

Lõõtspillil oli ka oluline osa piirkonna mardi- ja kadrisandi traditsioonis. Kogujate märkmetest leiab mitmeid viiteid lõõtspillimängule nii santi joostes kui ka sellele järgnenud pidudel, sh kadripulmadel. Näiteks Karuse kihelkonnas räägiti kadripeo kohta järgmist: „Poisid tulid kah vaatama, pillimees ka. Muud pilli põln kui lõõtspill.” (RKM II 254, 93/4) Traditsioonilist mardilaulu „Laske mardid sisse tulla”, mille puhul on olnud tavaks laulda seda ilma saateta nagu teisigi regiviise, esitasid mardisandid seda mõnel pool lõõtspilli saatel (Rüütel 2010: 129). Lõõtsal mängitud mardilaul on üles kirjutatud Kirbla pillimehelt Eduard Tükilt (vt lisa 2 nr 27; RKM III 5, 99 (106)).

8.–26. juunil 1976. aastal toimus kirjandusmuuseumi ekspeditsioon Haapsalu rajooni, põhiliselt käidi Ridala ja Martna kihelkonnas. Kogumisretkel osalesid Ingrid Rüütel, Erna Tampere, Ellen Liiv, Mare Kõiva, helitehnik Mart Jallai ja fotograaf Elmar Kivaste. Salvestati pillimuusikat, sealhulgas jäädvustati lõõtsalugusid kolmelt Ridala kihelkonnas elanud pillimehelt. Ingrid Rüütel ja Erna Tampere salvestasid Johannes Raba (vt lisa 2 nr 19) ja Aleksander Manni (vt lisa 2 nr 10) lõõtsalugusid. Ingrid Rüütli, Mare Kõiva ja Mart

Jallai osalusel salvestati Erich Hiie lõõtspillimängu (vt lisa 2 nr 2). Kokku helisalvestati 42 lõõtsalugu, pillimängijatest tehti ka fotosid.

Kogumisretke materjalide hulgas on lõõtspillimängu mainitud rohkematel kordadel kui ainult nimetatud pillimeestega seondult. Mitmel puhul polnud endistel mängijatel enam pilli või olid pillimehed elavate kirjast lahkunud. Näiteks 1968. aastal rääkis Kirbla kihelkonnast Rannu külast pärit Anete Aasa (sünd 1914), et tema vend tegi juba noorena lõõtspille, kuid langes esimeses maailmasõjas (RKM II 254, 220). 1976. aastal kirjutab Ellen Liiv oma päevikus, kuidas Endel Teenus Puise külast oleks tahtnud pillimees olla, kuid pidi oma pilli ära müüma, kuna tema ämm oli usklik ja nähtavasti ei kõlanud lõõtsamäng tema vaadetega kokku (RKM II 365, 11). Need on aga põgusad teated.

1960. aastate lõpu välitööde materjalid on mitmekesised, nende hulgas leidub nii noodistusi, helisalvestusi, filmiülesvõtteid, fotosid kui ka käsikirjalisi ülestähendusi ja kogumispäevikuid. Ekspeditsioonidel käidi mitmekesi, mistõttu tõusevad materjalist esile mitme koguja hääled. Helilindil kõlab esmakordselt ka pillimängijate eneste hääli. Lõõtspillimängijaid, kes vanu lugusid mäletaksid, oli väheks jäänud, kuid see-eest jäädvustati lugude kõrval olulisel hulgal pillimängimise, -mängijate ja -lugude tausta, mis kirjeldab 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguskümnenditel valitsenud olukorda.

2.4 Lõõtspillimängijad 1975. aastal Igor Tõnuristi, Kristjan Toropi ja Jaan Sarve kogumisretkedel Martna kihelkonnas

Läänemaa rahvapillimuusikast rääkides on olulisel kohal Igor Tõnuristi ja Kristjan Toropi 1975. aasta Martna kihelkonna kogumisretke materjalid, mis on hoiul Eesti Rahvaluule Arhiivis. Kogumisretk keskendus muusikale, kus pillimuusikal oli kanda keskne roll.

Igor Tõnurist (1947–2021) oli 1969.–2006. aastani Ajaloo Instituudi teadur etnoloogia ja rahvamuusika alal. Tema põhiliseks uurimisalaks oli rahvapillimuusika ning Tõnurist tegi rahvaluulearhiiviga rahvaluulekogujana koostööd (Igor Tõnurist 2021). Kristjan Torop (1934–1994) töötas peale ülikooli lõpetamist Keele ja Kirjanduse Instituudis terminoloogiaga tegelevas sektoris, käies samal ajal rahvaluulearhiivis läbi töötamas tantsumaterjale ja koostamas kihelkondlikke mappe. 1979. aastal asus ta Ingrid Rütli

kutsel tööle Keele- ja Kirjanduse Instituudi rahvamuusika sektoris ning oli esimene Eesti teadlane-praktik tantsu alal. (Aassalu 1998: 7–10)

Nende kogumisretkest ei leidu rahvaluulearhiivis käsikirjalisi märkmeid ega päevikuid, kuid pillilugude taustast annavad aimu helisalvestatud vestlused. Tõnurist ja Torop uurisid pillimängijatelt traditsiooni kohta laiemalt – milliseid pille mängiti ja milliseid tantsu tantsiti, küsides näiteks pulmakommete, tantsuga võistlemise, kindlate tantsulugude jm kohta. Seejuures oli oluline rõhk ka labajalal nii tantsu kui ka muusikalise külje pealt. Rahvalaulik ja Rõude kapelli liige Eliise Junts (1918–2002) jutustas kogujatele, kuidas vanasti veeresid Kullamaal naised nagu kanamunad ja mehed tantsisid õlletööbid pea peal – nõnda ühetasaselt. Kogujad olid väga imestunud Eliise Juntsi väite üle, et labajalga endiselt simmanitel tantsitakse. Labajalad kuulusid Rõude kapelli repertuaari ja seda mängiti, kui oli neid, kes mõistsid tantsida. Noorte pidudel labajalga muidugi enam ei tantsitud. (RKM, Mgn. II 2880 (7, 11) Samuti rääkis Eliise Junts labakindalugudest, mida pillimees mängis kindad käes pühade ajal läbi küla sõites (vt labakindalugude kohta ka lisa 2 nr 5; RKM, Mgn. II 2881 (5)).

Olgugi et palju huvitavat selgus ka pillimeeste eneste kohta, kõlab Igor Tõnuristi ja Kristjan Toropi tehtud salvestustelt eeskätt huvi traditsiooni vastu ja pillimängija isik on mõnevõrra tagaplaanil. Lõõtsalugude esitused algavad enamasti vestluse või küsimustega ning on huvitav jälgida, kuidas see on abiks pillimängijatel lugude meenutamisel.

Kogumisretke käigus küsitleti ja salvestati (lõõts)pillilugusid ja laule Aleksander Paalolt (vt lisa 2 nr 15) ja Rõude külakapellilt, kuhu kuulusid Eliise Junts, tema vend Ilmari Klaassen ja Aleksander Paalo. Samuti salvestati lõõtsalugusid Johannes Liivalt (vt lisa 2 nr 8) ja Gustav Hiiesalult (vt lisa 2 nr 3). Koos kapelli mängitud lugudega salvestati 69 lõõtsaloo esitust, mille seas on ka korduvaid lugusid.

Samal aasta detsembris külastasid Igor Tõnurist ja Jaan Sarv (1941–1988) Martnas taaskord Aleksander Paalot ja Rõude kapelli. Jaan Sarv oli muusikateadlane ja folklorist ning töötas Eesti Raadios helirežissöörina. Igor Tõnurist kasutas 1975. aastal kogutud materjali ja koos Sarvega jäädvustatud helisalvestusi oma raadiosaadetes (näiteks “Lõõtspill rahvapillina meil ja mujal”, 1993) ning väljaannetes-artiklites. Nii leiab Läänemaalt pärit fotosid Tõnuristi põhiteosest “Pillid ja pillimäng Eesti külaelus” (1996) ja tema koostatud raamatust “Eesti rahvapille” (2008).

2.5 Rahvaluulearhiivi juhuslikult jõudnud Läänemaa lõõtspillilood ajavahemikus 1971–1990

Suuremate ekspeditsioonide ja kogumissituatsioonide kõrval, kus pillilugude jäädvustamine on olnud kogumisretke põhifookus, on Eesti Rahvaluule Arhiivi jõudnud lõõtspillilugude salvestusi üksikutelt pillimeestelt teiste põhieesmärkidega läbiviidud välitööde käigus, aga ka näiteks korrespondentide töö tulemusel.

Rahvaluulearhiivi korrespondent Johannes Piirsoo (1903–1992) salvestas 1971. aastal Martna sovhoosis 86-aastase Jüri Toominga lõõtspillimängu (vt lisa 2 nr 25). 1972. aastal mängis Piirsoo ka ise lõõtspillil sisse ühe polka. Rohkem lõõtsalugusid tema esituses rahvaluulearhiivis ei leidu ning seega Johannes Piirsoo ei kajastu lõõtspillimängijate tutvustustes lisa 2. Piirsoo mängis lisaks lõõtsale ka teisi pille, näiteks kitarri, ja laulis. 1976. aastal salvestati temalt kirjandusmuuseumi ekspeditsiooni käigus Kirna külas viiulilugusid, sealhulgas ka labajalgu (näiteks “Mis sa meie Marist muidu pilkad” ja “Kasari laudpõrand”, RKM, Mgn. II 2824 h–i).

Vigala kihelkonnast pärit pillimeest Anton Kivi külastas Jaan Malin 1981. aastal, kui Kivi oli 71-aastane ja elas Pärnu linnas (vt lisa 2 nr 6). See materjal täiendab Vigalast pärit lõõtspillimängijate rida, mis moodustub peaaesjalikult 1929. aasta kogumisretke pillimeestest.

1989.–1990. aastal tegi Anu Korb Lääne-Nigula kihelkonnas välitöid ning salvestas 1989. aastal Turvalepa külas Juhan Korpe lõõtspillimängu (vt lisa 2 nr 7). Korpe on ühtlasi ainus siinne Lääne-Nigula kihelkonnast pärit lõõtspillimängija. Seejuures on ta ka ainuke pillimängija Anu Korbi välitööde materjalide seas, mis sisaldavad peamiselt jutustusi, uskumusteateid ja laule.

Samuti leidub üks lõõtspillimängija Märjamaa kihelkonnast. 1990. aasta suvel salvestas Sirle Pent kirjandusmuuseumi ekspeditsiooni käigus Vaimõisa külas Oskar Järvelat (vt lisa 2 nr 4).

Tegemist on üksikute teadetega, mis täiendavad oluliselt kogumismaterjali, pakkudes nii repertuaari uuemasse kui ka vanemasse kihistusse kuuluvaid lugusid. Juhan Korpe ja Oskar Järvela täidavad varasemat lünka Lääne-Nigula ja Märjamaa kihelkonnast kogutud

lõõtspillilugude poolest ning juhuslikumat laadi intervjuud (st mida pole läbi viinud muusika-teemalise suure kogumisekspeditsiooni käigus pillimuusikaga süvitsi tegelevad folkloristid-etnomusikoloogid) pakuvad kogujate-poolseid värskeid küsimusi ja huvitavaid vestlusi (näiteks Jaan Malini intervjuu Anton Kiviga).

2.6 Eesti Rahvaluule Arhiivi kogumisretk Martna ja Ridala kihelkonda 1996. aastal

1990. aastatel oli mitmete Eesti Rahvaluule Arhiivi kogumisretkede sihtpunktiks Läänemaa. 4.–21. juunil 1996. aastal toimus ekspeditsioon Martna ja Ridala kihelkonda, mille käigus salvestati ka lõõtspillilugusid. Salvestamiseks kasutati minidiske. Seejuures külastati mitmeid pillimehi, kelle juures olid rahvaluulekogujad käinud ka 1970. aastatel.

Tuuli Otsus salvestas Ridala kihelkonnas Erich Hiiet (vt lisa 2 nr 2), kellelt oli lugusid jäädvustatud 1976. aasta kogumisretkel, ning Erich Raba (vt lisa 2 nr 18), kelle isa Johannes Raba (vt lisa 2 nr 19) oli mänginud kogujatele samuti paarkümmend aastat varem. Martna kihelkonnas salvestas Anu Korb pillilugusid Aleksander Paalolt (vt lisa 2 nr 15), keda oli külastanud Igor Tõnurist koos Kristjan Toropi ja Jaan Sarvega 1975. aastal.

Martna kihelkonnas juhtuti Eduard Rääli juurde (vt lisa 2 nr 17), kes mängis kogujatele suupilli, kuid tema lõõtsalugusid oli salvestatud 1976. aasta kogumisretkel. Lisaks eelnimetatud pillimängijatele leidis üks lõõtsamängija, kellelt varasemaid jäädvustusi ei leidu. See oli Heino Piik (vt lisa 2 nr 16), keda salvestasid Kirbla kihelkonnas Mall Hiimäe ja Anu Korb.

Kokku jäädvustati helilindile 70 lõõtsalugu. Huvitav on siinkohal märkida, et 36 neist olid valsid. Kogujatele mängiti 20 polkat ja 7 reinlendrit, millest kolm esitust sisaldasid tuntud lugu “Läksin mina läbi külatänava”. Samuti esitati mõned fokstrotid, suboota jm. 1996. aastal salvestatud repertuaari hulgas on ainult üks labajala esitus. Mitmete labajalaviiside popurrii mängis kogujatele 83-aastane Aleksander Paalo. Samu labajalalugusid oli temalt salvestatud ka varasematel kogumisretkedel.

Näib, et pillimeestega, kelle juures olid rahvaluulekogujad varasemalt käidud, oli mõnevõrra lihtsam kontakti luua. Janika Oras kirjutab kogumispäevikus, kuidas Eduard Rääli oli päris meelitatud, et tema lood on kõik arhiivis alles (EFA I 15, 86). Ka

Aleksander Paalo oli osavõtlik, rääkis Eesti Rahvaluule Arhiivist saabunud külalistega meelsasti ja tundis rõõmu, et tema pillimäng endiselt huvi pakub. Anu Korbi sõnul ei saanud Paalode juurest kergesti tulema. (EFA I 15, 137)

Erich Hiiet juhatati kogujatele kui omamoodi meest ja lõõtsamängijat, kes end naljalt lindistada ei luba. Esiti olnudki pillimees üsna tõrjuv, kuid jutuajamise käigus võtnud järsku pilli ja hakanud mängima ning mõne aja pärast palunud sama järsku lint käima panna. Erich Hiie viis Tuuli Otsuse läheduses elanud teise pillimehe – Erich Raba juurde, kes olnud Otsuse sõnul salvestamise osas alguses veelgi tõrksam kui Hiie. Erich Raba pillil oli miskit paigast ära, kuid sellest hoolimata salvestas Otsus temalt mõned lood. (EFA I 16, 271/3)

Anu Korb on välitööpäevikus kirjeldanud, kuidas Heino Piik püüdnud alguses kogujaid üle kavaldada, et tema küll ei mängi ega pole kunagi mänginudki, kuid edevus sai pillimehest siiski võitu (EFA I 15, 147). Kogumisretke kokkuvõtteks sõnas Korb, et ekspeditsioon Läänemaale oli igati vajalik, kuna sealt on aegade jooksul võrdlemisi vähe kogutud, eriti salvestatud. Töö oli aga olnud raske ja energiakulukas, kuna käsitlemist oli rohkesti – inimesed olid lahked ja sõbralikud, kuid mitte eriti jutukad. Laulukladed olid paljudel, kuid lauluoskajaid leidis vähe. (EFA I 15, 147)

2.7 Kogumisloo kokkuvõte

Lugude salvestamise konteksti uurides tuleb ilmsiks meieni jõudnud materjali juhuslikkus. Olgugi et sageli otsisid kogujad häid ja kogukonnas hinnatud pillimehi, ei õnnestunud neid alati tabada. Näiteks August Pulsti mälestustest leiab mitmeid juhtumeid, kus pillimees oli parasjagu põllul tööl, mitte kodus, või jäi kokku lepitud salvestamise ajal haigeks.

Olulist täiendust kannavad endas kogujate tehtud märkmed ja päeviku-sissekanded, mis annavad edasi helisalvestustel kuuldamatut, valitsenud meeolusid ja tingimusi. 1960. aastatest kõlavad helisalvestustel ka pillimehe enda hääl ja tema jutustatud lood, mis sai võimalikuks seetõttu, et toona ei olnud salvestusaeg enam niivõrd piiratud. Vestluse ja pillilugude esitamise vahekord helisalvestusel sõltub nii konkreetsete rahvaluulekogujate “käekirjast” kui ka sellest, kuidas on salvestused hiljem arhiivis paladeks vormistatud.

Teinekord võib pilliloo mängimise juurde kuuluv vestlus muuta keeruliseks tervikesituse piiritlemise, kuid samas võimaldab see leida konkreetse pilliloo kohta käiv informatsioon kiirelt üles.

Läänemaa lõõtspillimuusikat puudutavate kogumisretkede materjalide kompleksel vaatlemisel tekivad seosed erinevate retkede ja pillimängijate vahel, täites lünki varasematel hämaratel aladel. Näiteks on Gustav Hiiesalu 1975. aastal rääkinud huvitavat Jaan Rakaselja kohta, kelle pillilugusid jäädvustati 1929. aastal. 1996. aastal jutustas Herta Kalm rahvaluulekogujatele oma isast Jüri Virthalist, kelle mängu salvestati samuti 1929. aastal. Erinevad teated aitavad luua laiemat pilti lõõtspillimängust Läänemaal ning lõõtspillimängijate korduvad mainimised annavad aimu nende tuntuusest.

Järgneva repertuaari ülevaate ja muusikalise analüüsi valguses on oluline silmas pidada pillimeeste muusikamaitset, repertuaari päritolu ja esteetilisi eelistusi. Jaan Baumann hindas virtuoossust ja “kärtse tükke” ning osales rahvamuusika ülevaatusel. Seetõttu võib tema mängustiilis täheldada kiiremat tempot ja kõlaliselt kõitvat mängu. Kuigi Johannes Nõmmsalult pole lugusid salvestatud, lubab tema kommentaar raadiost kostuva lõõtspillimuusika kohta arvata, et pillimees suhtus uuemasse repertuaari tõrjuvalt ning mängis pigem vanemasse kihistusse kuuluvaid lugusid.

Töö fookuses olevaid labajalalugusid leidub nii kõige varasema materjali hulgas kui ka kõige hilisemal kogumisretkel, 1996. aastal salvestatud lugude seas. Viimasel ekspeditsioonil mängis rahvaluulekogujatele labajalga küll vaid Aleksander Paalo ja rohkem selle traditsiooni esindajaid ei leidunud. Samuti ilmneb, et hilisemal ajal sai vanemate lõõtsalugude esitamisel takistuseks vanemat tüüpi pillide puudumine või polnud need mängukorras. Vanemasse kihistusse kuuluvaid tantsulugusid mängiti eeskätt kahe- ja kolmerealistel Saksa pillidel ning kolmerealisel Peterburi tüüpi libliklõõtsal. Uuematel instrumentidel, sh karmoškadel ja akordionitel-bajaanidel, vanemad lood nii hästi ei kõlanud.

Siinses uurimistöös vaatluse all olevatest Läänemaa lõõtspillimängijate lugudest on varasemalt avaldatud Eduard Oja 1929. aastal kogutud materjali. Toonase välitööretke pillimuusikal põhineb Ingrid Rüütli koostatud ja kommenteeritud noodiväljaanne “Eesti rahvapillilood I. Pärnu- ja Läänemaa rahvapillipalu Eduard Oja korjandusest 1929. a.”, mis ilmus sarjas “Meie repertuaar” (Rüütel 1989). Väljaanne sisaldab valdavalt viuli- ja

lõõtspillilugusid. Rüütel tugineb Eduard Oja tehtud noodistustele, mida ta on täiendanud, lisades võimalikke saateakorde ja lugude nimesid (polka/labajalavalss).

Samuti on Eduard Oja noodistatud lõõtsalugusid avaldatud Taavi Teinbasi raamatus “Lõõtspillidest, lõõtspillimängust ja -mängijatest” (1994), Herbert Tampere raamatus “Eesti rahvapillid ja rahvatantsud” (1975) ja kogumikus “Rahvapärased pillilood” (Uppin 2011). Jaan Rannalt on jõudnud “Eesti rahvamuusika antoloogiasse” helisalvestus parmupilliloost “Ranna labajalg”. Kogu Jaan Rannalt salvestatud repertuaar, sh lõõtspillilood, on avaldatud topeltalbumil sarjas “Helisalvestusi Eesti Rahvaluule Arhiivist” (Raska, Barbo, Ponetajev 2023).

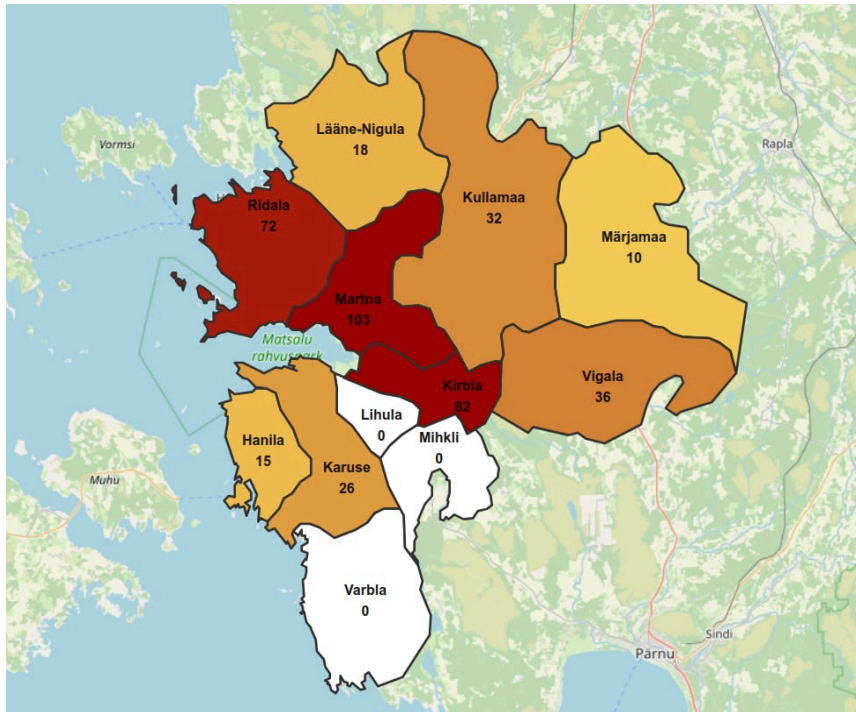
3. Läänemaal lõõtspillil mängitud labajalgade muusikaline analüüs

3.1 Ülevaade Läänemaa lõõtspillimängijate repertuaarist

Eesti Rahvaluule Arhiivis leidub 394 lõõtspillil mängitud loo esitust, mis pärinevad Läänemaa pillimeestelt. Lugusid on kogutud 31 lõõtspillimängijalt ning materjal on jäädvustatud ajavahemikus 1889–1996. Koondtabel lugude nimekirjaga on leitav lisas 3 ja siinses peatükis viitan lugudele tabelis esineva nummerduse alusel.

Lõõtspillilugude hulk on kihelkonniti visualiseeritud kaardil 1. Suurem osa lugusid on kogutud Läänemaa põhjapoolsest osast, põhjapoolt Kasari jõge. Kõige rohkem esitusi pärineb Martna kihelkonnast (103), millele järgnevad Kirbla (82) ja Ridala (72) kihelkond. Nende kihelkondade suur pillilugude hulk peegeldab salvestamisvõimaluste avarumist – Martnast ja Ridalast on salvestatud rohkelt lugusid 1970. ja 1990. aastatel. Martna kihelkonna esiletõus on mõnevõrra kallutatud, kuna enam kui kolmveerandil esitustest mängib lõõtspilli Aleksander Paalo (75 esitust). Kirbla kihelkonnast on lõõtsalugusid talletatud kõige rohkem erinevatest aegadest – nii 1929. kui ka 1937. aastast, 1960. aastate lõpust ning 1970. ja 1990. aastatest. Tunduvalt vähem on lugusid kogutud Vigala (36), Kullamaa (32), Karuse (26), Lääne-Nigula (18), Hanila (15) ning Märjamaa (10) kihelkonnast. Ajaloolise Läänemaa piirkonda kuuluvad ka Lihula, Mihkli, Varbla ja Noarootsi kihelkonnad, kuid nendest kihelkondadest rahvaluulearhiivis lõõtsalugusid ei ole.

Lõõtspillil mängitud lugude hulgas leidub neid, mida on ainult helisalvestatud või ainult noodistatud, ja neid, millest on nii helisalvestus kui ka rahvaluulekogujate tehtud noodistus. Arhiivis on talletatud kokku 77 noodistust ja 338 helisalvestust. Nende jaotusest annab ülevaate tabel 1. Ainult noodistatud lugusid on 56 ja ainult helisalvestus on 317 esitusest. Nii noodistatud kui ka helisalvestatud on 21 lõõtsalugu.

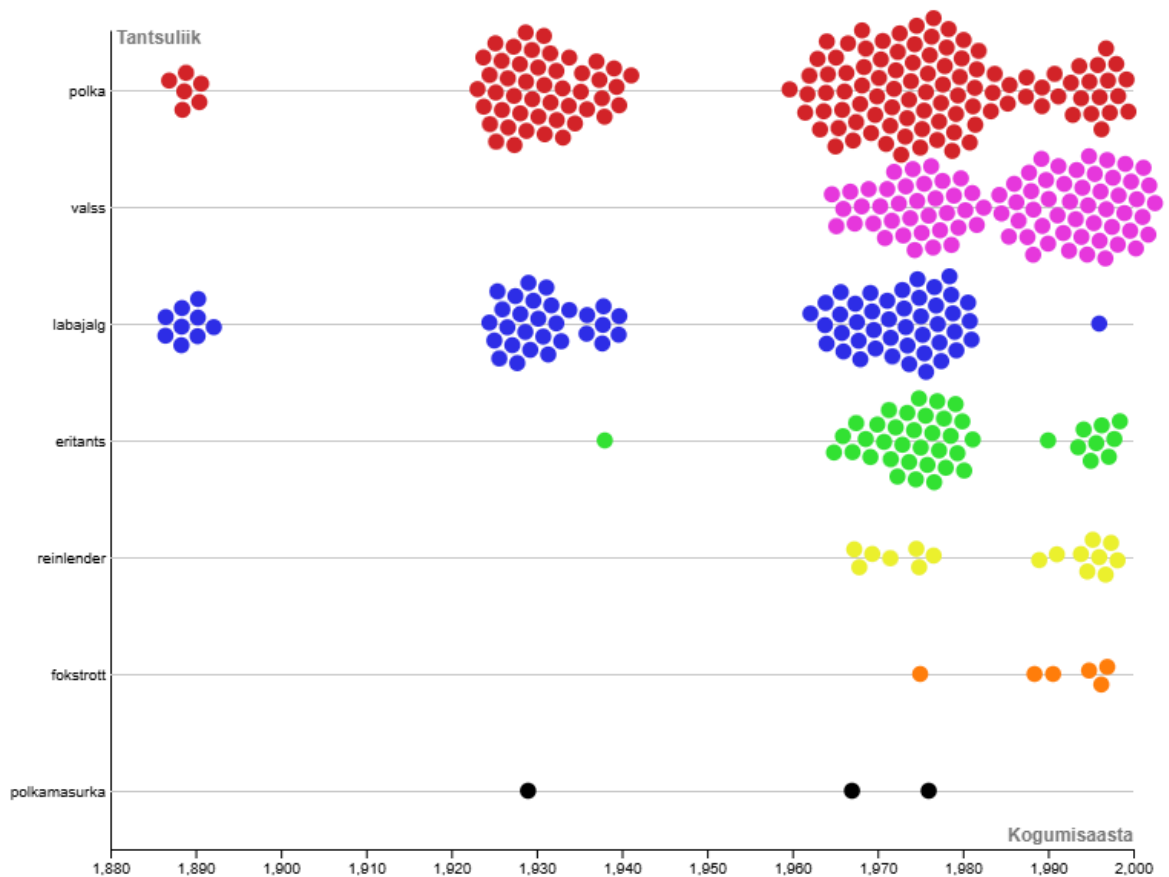
Kaart 1. Läänemaa lõõtspillilugude esitused ERAs kihelkonniti. Autor: Tanel Torn

Ainult noodistus	56	> 77 noodistust > 338 helisalvestust
Noodistus kui ka helisalvestus	21	
Ainult helisalvestus	317	

Tabel 1. Läänemaa lõõtspillilugude noodistuste ja helisalvestuste osakaal ERAs.

Autor: Natali Ponetajev

Enamjaolt on lõõtsalood kogutud üksikpillimeestelt. Teadaolevad erandid on anonüümsed “mehed murul”, kes mängisid lõõtsa ja viulit ning kelle mängu noodistas Eduard Oja 1929. aastal Vigala kihelkonnas. Kõige enamate esitustega esindatud lõõtspillimängija Aleksander Paalo mängib helisalvestustel nii üksi (48), koos Ilmari Klaasseniga kahekesi ühel lõõtspillil (5) kui ka Rõude külakapelli koosseisus (22 esitust). Madis Reimanni 1889. aastal kogutud lugude kohta on teada vaid seda, et ta kirjutas need üles lõõtspilli järgi, ning andmed pillimängija(te) isiku(te) kohta puuduvad.

Joonis 1. Kogutud Läänemaa lõõtsalood ajateljel tantsuliikide kaupa.

Autor: Natali Ponetajev

Joonis 1 illustreerib polka (punane), valsi (roosa), labajala (sinine), reinlendri (kollane), fokstroti (oranž) ja polkamasurka (must) esituste hulka kogumisaastate lõikes. Jaotusse “eritants” (roheline) olen koondanud teadaolevalt kindla vormiga tantsud, sh populaarsed, laiemalt levinud seltskonnatantsud nagu padespaan, krakovjakk, aissa, padikaater, vengerka jne.

Lõõtsalugude üleskirjutustest 19. sajandist ning noodistustest ja helisalvestustest 1920.–1930. aastatel joonistub välja polkade ja labajalgade rohkus. Materjali hulgas leidub vaid kaks lugu, mis ei ole polkad ega labajalad. Polkade ja labajalgade domineerimist Läänemaa tantsurepertuaaris on varasemalt välja toonud Ingrid Rüütel (Rüütel 1989: 3) ning sinne ülevaade kinnitab, et neid võib pidada piirkonnale omaseks traditsiooniliseks repertuaariks ning see traditsioon kestis elujõulisena umbes 1930. aastate lõpuni. Siiski tuleb silmas pidada, et arhiivi jõudnud lood on vaid väljavõtte tollasest repertuaarist, mille

taga on nii kogujate kui ka esitajate tehtud valikud, valitsevad kogumispõhimõtted ja arusaamad või mõned muud mõjutavad tegurid. Seega ei tohiks väita, et näiteks 1920.–1930. aastatel mängiti lõõtspillil ainult sellist tüüpi lugusid. Ilmesti kuulusid repertuaari ka uuemad moetantsud ja laululood, kuid neid pole kogujad tol ajahetkel üleskirjutamise või salvestamise vääriliseks pidanud, kuna esindasid rohkem üle-eestilist suundumust ja uuemat traditsiooni.

Alates 1960. aastatest saab labajala esituste kõrval domineerivaks valss, polkasid on endiselt rohkelt, ning kasvab erinevate tantsu- ja laululugude hulk. Seejuures on lõõtsamängijad esitanud mitmeid kindla vormiga tantsulugusid, nagu näiteks padespaan, vengerka, tuustep, tinna ja aissa. Teataval määral esineb ka reinlendrit, mille hulgas ligi pooltel esitustel kõlab populaarne lugu “Läksin mina läbi külatänava” (7 salvestust). Kuna rahvaluulekogujad pöörasid võrreldes varasemaga enam tähelepanu lugude päritolule ja esituse kontekstile, leiab materjalist märkeid lõõtsamängijate omaloomingu kohta. Eeskätt on tegemist omaloominguliste valssidega.

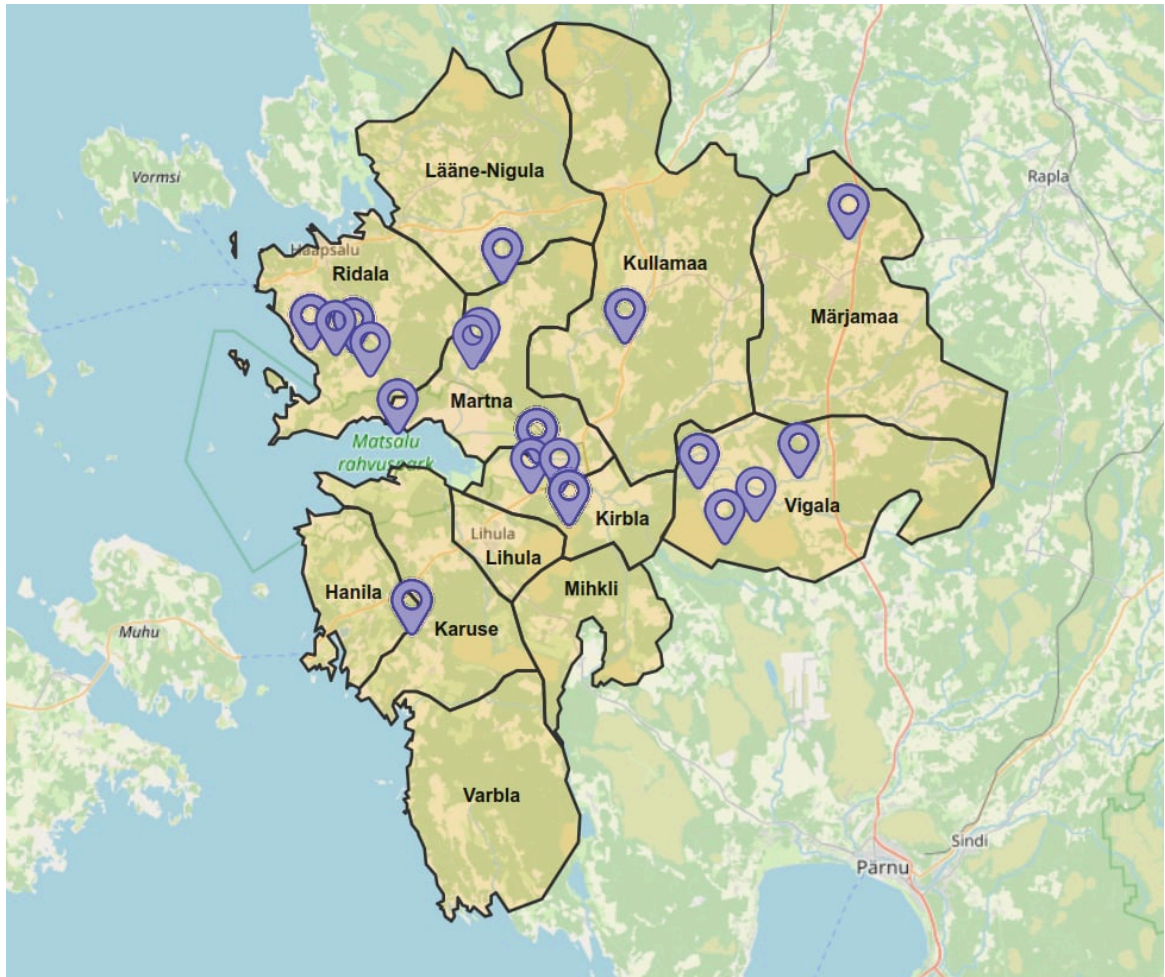
Kui eelnev tõi esile tantsuliigid, siis järgnevalt lähtun repertuaari muusikalistest žanritest. Žanrite hulk on aga erinevatel kogumisperioodidel olnud erinev. Läänemaalt kogutud lõõtsalugude puhul on ülekaalus polkad, vallsid ja labajalad. Polkasid on 167, vallsse 97 ja labajalgu 83 esitust. Tunduvalt vähem on esitatud reinlendrit – kõigest 16 esitust. Materjali hulgast leiab 6 fokstrotti ja 3 polkamasurkat. Lisaks eelnimetatule on üks helisalvestus, kus imiteeritakse orelit, ning 20 uuemat tantsulugu, mis on kaheosalises taktimõõdus, kuid ei liigitu muusikalise žanri poolest polkaks ega reinlendriks (tinna, vengerka, tuustep, suboota jm). Uurimismaterjali jaotumist loo tüüpide kaupa kujutab tabel 2. Kõikide lugude puhul ei sisalda loo nimetus vihjet žanrile, kuigi enamasti annab see esimese suunise. Mõnel juhul on arhiivipalade pealkirjades vigu või on helisalvestust kuulates ilmne, et pillimees kahtleb loo nimes ja ütleb kogujate küsimise peale midagi nende pakutud variantidest. Lugude žanrite määramisel on seega peaasjalikult aluseks minu enda kuulamismulje.

Polka	167
Labajalg	83
Valss	97
Reinlender	16
Polkamasurka	3
Fokstrott	6
Muud kaheosalise taktimõõduga lood	20
Oreli imiteerimine	1
Popurrii: valss-polka-labajalg	1
Kokku:	394

Tabel 2. Läänemaalt kogutud lõõtspillilood žanrite kaupa. Autor: Natali Ponetajev

Labajalalugusid on esitanud 21 lõõtspillimängijat. Nende seas on Vigala kihelkonna pillimehed Madis Miisa, Jüri Loring ja Eduard Valdek. Kirbla kihelkonnast on labajalgu mänginud Aleksander Naumann, Jüri Virthal, Jaan Rakaselg, Jaan Sarapuu, Mihkel Salem, Jaan Rand, Aare Rand, Eduard Tükk ja Johannes Liiv. Kullamaa kihelkonnast on nende hulgas Priidu Maritov ja Jaan Baumann. Karuselt on labajalgu mänginud Jaan Kadakas, Aleksander Tui, Gustav Hiiesalu, Aleksander Paalo, Ilmari Klaassen, Johannes Raba ja Aleksander Manni. Ilmari Klaassenit pole üksinda mängimas salvestatud, ta on esitanud labajalalugusid koos Aleksander Paaloga ühel lõõtspillil. Madis Reimanni kogutud *maawaltside* ehk labajalgade esitaja pole teada.¹⁴

¹⁴ Käsitlusest jääb kõrvale Läänemaalt pärit lõõtspillimängija Helgi Tõnnemaa (vt lisa 1 fotod 24–25), kelle kohta leidub Eesti Rahvaluule Arhiivis materjali, kuid piiri seab siinse töö maht.

Kaart 2. Läänemaa lõõtspillimängijate elukohad küla täpsusega. Autor: Tanel Torn

Varaseimad ülestähendused Läänemaal lõõtspillil mängitud labajalgadest pärinevad 1889. aastast ning kõige hilisem helisalvestus jääb 1996. aastasse, mil labajalalugu mängis Aleksander Paalo, kelle esituses oli sama lugu lindile püütud ka varem. Niisiis on labajalgu esitatud kogu ajavahemiku ulatuses, mil Eesti Rahvaluule Arhiivis eksisteerib Läänemaalt kogutud lõõtspillilugusid (vt tantsutüüpide esinemist aastate lõikes jooniselt 1). Materjali hulgas on kokku 83 labajala esitust, mille seas on ka samade pillimeeste korduvaid esitusi samadest lugudest.

3.2 Labajala mängustiili analüüs

Läänemaa lõõtsalabajalad kuuluvad üldiselt eesti rahvamuusika uuemasse kihistusse, sest need on loomulikus mažooris ja põhinevad funktsionaalharmoonial. Siiski on mitmetes lugudes tajutavad ka teatavad vanema kihistuse tunnused. Lugude vorm ei ole fikseeritud, vaid vormiüksuste pikkused võivad kordustel muutuda. Samuti viitab vanemale rahvamuusikale kahe harmoonilise funktsiooni piires püsimine ning mõningates lugudes tekib korrapärane funktsioonide vahetumise rütm (laadirütm).

Järgnevates alapeatükkides uurin labajalgade vormi, harmooniat, rütmi, meloodia varieerimist ja kaunistamist, faktuuri nii paremas kui ka vasakus käes, labajalgade mängimisel kasutatavaid rõhutamisvõtteid, dünaamikat ja tempot. Toon lugudest näiteid ja kirjeldan nimetatud stiilitunnuste esinemisvõimalusi.

3.2.1 Vorm

Uurimismaterjali hulgas on 1-, 2-, 3- ja 4-osalisi lugusid. Mõningates lugudes esitatakse sama meloodiat kõrvalhelistikus, mis tekitab vormiliselt uue osa alguse tunde. Materjali hulgast leiab erinevatesse kihistustesse kuuluvaid labajalgu, millest ulatuslikumad lood kuuluvad uuemasse kihistusse, lühemad on osa vanemast kihistusest. Enamasti järgivad lood kvadraatsuse põhimõtet ehk koosnevad vormiliselt võrdse pikkusega osadest.

Põneva kogumi moodustavad varieeruva pikkusega vormiüksustest koosnevad lood. Vormiliselt on loo osad eristatavad ja moodustuvad reeglina püsiva pikkusega fraasidest. Eripäraseks muudab vormi fraaside kordumine, korduste arv võib seejuures muutuda. Sellise ülesehituse tulemusel ei moodustu meloodias pikemaid, klassikalisele vormiõpetusele vastavaid lauseid, ega küsimus-vastus tunnetust.

Fraasid on enamasti kahetaktilised (kahemotiivilised). Pillimehed varieerivad vormiüksuste korduste arvuga, mistõttu ei ole osade pikkus püsiv. Iseenesest võib taandada labajalgade meloodiaid ka kordusteta kujule, kuid siis ei tule esile nende väga oluline stiilielement, milleks on fraaside kordamine. Hea näide varieeruva pikkusega vormiüksustest koosnevast loost on Jaan Ranna mängitud vurr-sahkadi (näide 1). Lugu koosneb kahest osast ning

mõlemas osas on fraasid kahe takti pikkused. Näites toodud läbimängus kordub A osa moodustav fraas (punane) neli korda, B osa moodustav fraas (sinine) viis korda. Läbimängude lõikes on aga fraasikorduste arv erinev – A osas on korduseid tavaliselt neli ja B osas kolm kuni viis. Loo lõpetamisel, mida võib käsitleda ka A osa viimase läbimänguna, fraasid ei kordu.

The image shows two staves of musical notation in 3/8 time, key of D major. The first staff, labeled 'A', contains four measures of music, each enclosed in a red box. Above each measure are the chords D G. The second staff, labeled 'B', contains five measures of music, each enclosed in a blue box. Above each measure are the chords D G. The notation includes eighth notes and chords, with a final double bar line at the end of the second staff.

Näide 1. Jaan Rand “Vurr-sahkadi” (ID 89). Autori noodistus

Fraasidest koosneva meloodia siirdevormi illustreerib Jaan Sarapuu mängitud “Hiidlase torupillilugu” (näide 2), kus B osa koosneb fraasidest, mille kordustega pillimees varieerib. Esimest kahetaktilist fraasi (punane) mängib pillimees enamasti kaks korda, ühel läbimängul kõlab see ka kolm korda. Sellele järgneb uus fraas (sinine), mida mängitakse üks kord, ning osa lõpetab neljaktiline fraas (roheline), mida mängitakse kaks korda. Ühes läbimängus esineb seda neljaktilist fraasi (roheline) vaid ühe korra ja varieeritud kujul kolmetaktilisena (näide 3). Teise tõlgenduse kohaselt võib sellest neljaktilisest fraasist (roheline) rääkida kui neljast kahetaktilisest fraasist, mis on andnud aluse kolmetaktiliseks B osa lõpufraasiks.

Näide 2. Jaan Sarapuu “Hiidlase torupillilugu” (ID 76). Autori noodistus

Näide 3. Varieeritud B osa lõpp (ID 76). Autori noodistus

Ka järgnev näide on labajala fraasilisest ülesehitusest (näide 4). Siinse näite muudab eripäraseks vahelduv taktimõõt, mille põhjustab lisanduv veerandnoot helirea 5. astmel (d^1). Lisanoot muudab $3/8$ taktimõõdu hetkeks $2/8$ taktimõõduks (vt taktid 10, 14) ja mõjub kontrastselt, kuna noodile liigutakse eelnevalt kitsas ulatuses motiivilt kvardihüppega üles. Lisanduv veerandnoot võib esineda erinevate kohtade peal, nagu ilmneb esimese (A1) ja teise (A2) läbimängu võrdluses. Seejuures varieerib pillimängija vormiga, mille tulemusel on A osa igal läbimängul erineva pikkusega – A1 ilma sissejuhataivate taktideta on 16 takti, A2 on 20 takti ning A3 kõigest 5 takti. Viimasel korral (A3) mängitakse osa tahtlikult katkendlikult selleks, et markeerida esituse lõppemist.

G D G D G D G D G D
 D G D G D G D G D
 D G D G D G D G D

9 G D D G D G D G D G D G D G
 G D G D G D G D D G D G

17 D G D G D D G D G D G D G D

Näide 4. Jaan Baumann “Labajalavalss” (ID 144) A osa. Autori noodistus

A
 1 2 3 4 5 6 7 8

B
 9 10 11 12 13 14 15 16

Näide 5. Jüri Virthal “Labajalavalss” (ID 63). Eduard Oja noodistus

Enamik uurimismaterjali hulgas leiduvaid lugusid on siiski kvadraatse ülesehitusega. Näites 5 on toodud Jüri Virthali mängitud labajalg, mis koosneb kahest võrdse pikkusega osast. Nii A kui ka B osa ehituvad üles neljast kahetaktilisest fraasist. Kuna loos esineb küsimus-vastus tunnetus, võiks siinkohal takte 1.–4., 5.–8., 9.–12., 13.–16. käsitleda ka klassikalise vormiõpetuse lausetena. Kvadraatne ülesehitus ja mõnevõrra pikemad vormiüksused viitavad uuemale kihistustele. Samuti on hilisema kihistuse tunnuseks lugude mitmeosalisus ehk jagunemine klassikalise vormiõpetuse mõistes perioodideks (kusjuures fraasidest lausete moodustumine ei ole labajala perioodilisuse puhul “kohustuslik”).

Mõningad esitused algavad sissejuhatusega, mis koosneb pikast noodist (nt ID 69, 77, 87, 89) või lühemast motiivist (nt ID 144). Aeglane sissejuhatus, mis meenutab torupillimuusikale iseloomulikke eelmänge, on omane ka labajalalauludele (Särg, Kõmmus; artikkel ilmumisel). Lõõtsalugudes tundub see olevat mõnel juhul tingitud samuti pilli “häälestamisest”, kõla proovimisest ja sõrmede paika seadmisest.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et materjali hulgas leidub nii üheosalisi kui ka ulatuslikuma vormiga lugusid. Rohkemate osade esinemine märgib labajalgade uuemat kihistust, mis moodustab valdava enamuse siinsetest lõõtspillil mängitud lugudest. Vanemasse kihistusse kuuluvad varieeruva pikkusega osadest koosnevad lood, kus pillimees mängib fraasikorduste arvuga. Fraaside kordamine on seejuures üks labajala kõige olulisemaid stiilitunnuseid ning korduste ja nende arvuga varieerimine muudab piiratud muusikalise materjali pillimängija (ja tantsija) jaoks põnevaks.

3.2.2 Harmoonia

Kõik analüüsitud lood on mažoorsses laadis. Parema käega mängitakse meloodiat, millele lisatakse vasaku käe saatepartii, mis piirdub valdavalt põhikolmkõladele tugineva toonika-, subdominandi- ja dominantfunktsiooniga. Vanemas kihistuses võib valik piirduda toonika- ja dominantfunktsiooniga. Vasaku käe saatepartiit mängitakse nupupaaride abil, mille moodustavad bass ja sellele vastavalt toonilt ülesehituv akord. Valdavalt toetutakse põhibassidele.

Esineb lugusid, kus harmoonias on läbivalt kasutusel ainult kaks funktsiooni – I ehk toonika ja V ehk dominant. Seda on lõõtspillimängijal mugav mängida, kuna I ja V akord

kõlavad lõõtsa erinevas suunas liigutades samade vasaku käe nuppude all. Näiteks Jaan Rand mängib “Ranna labajalg”, kasutades ainult I ja V akordi, mis on siin näites vastavalt G ja D akordid (näide 6). Harмония vahetub korrapäraselt iga takti alguses ja sellega koos ka lõõtsa liikumissuund.

Lähtudes uuemast harmooniaaestetikast ning vaadates ainult noodikirja ja meloodia liikumist, võiks mõned kohad harmoniseerida dominandi asemel subdominandiga. Näiteks asendada fraasi alguses (1. ja 5. taktis) kõlava V astme akordi IV astme akordiga. Seega oleks harmooniaskeem klassikalisest harmooniaõpetusest tuttav muster IV - I - V - I ehk C - G - D - G, mis esineb labajalgade uuemas kihistuses, näiteks Aare Ranna loos (näide 10). Dominandi eelistamine subdominandile viitab vanemale kihistusele ja kõlaaestetikale, millel on otsene seos ka lõõtsapilli arengulooga (algsest üherealise konstruktsiooniga).

The image shows two staves of musical notation in 3/8 time, G major. The first staff starts at measure 1 and the second at measure 5. Above the notes, chords are indicated: D (C) in red, G, D, and G. The melody consists of eighth notes and quarter notes, with the bass line providing harmonic support.

Näide 6. Jaan Rand “Ranna labajalg” (ID 87). Autori noodistus

Kõikide lugude puhul, mille meloodiat mängitakse ühel nupureal (vt ka alapeatükk 3.3.1), tugineb vasaku käe saatefaktuur ainult I ja V harmooniafunktsioonile. Seejuures on oluline roll ühelt poolt jällegi pillimängu ökonoomsusel ning teisalt lõõtsapilli konstruktsioonil, kus ühele parema käe nupureale vastab kindel bassi ja akordi nupu paar vasakus käes. Lõõtsa liikumissuunda muudetakse vastavalt sellele, kuidas oleks võimalik ühel nupureal meloodiat mängida, ning selle tulemusel muutub ka harmooniafunktsioon.

Näide 7. Jaan Rand “Karja labajalg” (ID 82). Autori noodistus

Kui tihtipeale vahetub harmoonia rõhulisel taktiosal (näide 6), siis mitmetes lugudes esineb vahetusi ka mitterõhulistel taktiosadel. See tuleneb pilli ehituslikest eripäradest – vajadusest jälgida melodialiini, samal ajal saadet kaasa mängides. Ühel real mängitud lugudes tekivad akordivahetused mitterõhulistel taktiosadel juhul, kui melodias esineb taktisisesele nii I kui ka V astme akorde, mis nõuavad lõõtsasuuna vahetamist. Sagedane on akordivahetuse “nihkumine” teisele löögile (näide 7). See ei mõjuta oluliselt meetrumi tunnetust ning harmoonia muutumine võib esineda loos kord rõhulisel, kord mitterõhulisel taktiosal.

Näites 8 on toodud Jaan Baumann'i lugu “Kelu meeste traavel”, mis ilmestab lõõtsa liikumissuuna vahetamisest vastavalt sellele, kuidas mängida parema käega melodiat ühel nupureal. Eriti A osa melodias esineb palju astmelist liikumist ja sellest tingituna vahetub vasaku käe saateakord väga tihti. Näiteks 5.–9. taktis muutub saateakord (ühe erandiga) igal kuueteistkümnendiklöögil (ehk kuueteistkümnendikul). Samuti on A osale iseloomulik vasaku käe faktuur, kus hoitakse bassinuppu all (vt 3.2.5 Faktuur). Kuna konkreetse loo puhul on harmooniafunktsiooni vaheldumine tugevalt mõjutatud meloodia liikumisest, ei peegelda vasaku käe saade A osas võimalikku tajutavat harmooniat. Küsimusele tajutava harmoonia kohta saab vastata selle põhjal, millise akordi noote esineb melodias rohkem. Antud näite puhul on selleks D-duur ehk V akord ning see mulje dominantfunktsioonist on A osas läbiv. B, C ja D osades esineb samuti saateakordi vaheldumist poole löögi tagant, kuid seal on harmoonia vaheldumismustrid selgesti tajutavad ja takti kaupa eristatavad. B osa harmoonia järgib skeemi V - I - V - I, C osa I - I - V - I, D osa V - I - V - I.

♩ = 78-81

1 **A** D G D G D G D G D G D G D G D G D G D G D G

7 D G D G D G D G D G D G D G D G D G D G

13 **B** D G D G D G D G D G D G D G D G D G D G

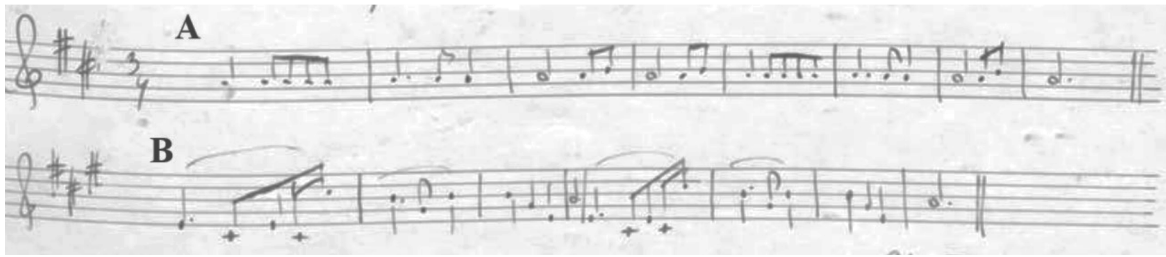
21 **C** G D G D G D G D G D G D G D G D G D G D G

29 **D** D G D G D G D G D G D G D G D G D G D G

Näide 8. Jaan Baumann “Kelu meeste traavel” (ID 149). Autori noodistus

Varasemalt kogutud labajalgade seas on lugusid, millest on ainult noodistused ilma helisalvestuseta. Noodistustes reeglina harmooniat ei ole märgitud. Nende lugude mängimisel võib esineda erinevaid tõlgendamis- ja harmoniseerimisvõimalusi, kuid tihti on meloodia põhjal näha, kuhu harmoonia vahetused langevad.

Eelnevalt kirjeldatud harmoniseerimispraktikale tuginedes ja selle tekkepõhjuseid teades, võib küllaltki kergelt tuletada lugudele originaalilähedase või traditsioonipärase saateharmoonia. Keerulisem on lugudega, kus meloodias ei esine akordi nootidel liikumist. Näites 9 püsib meloodia praktiliselt kogu A osa vältel helistiku 5. astmel. Saateharmoonia on tõenäoliselt olnud I ja/või V astme akordil. Lõõtsakasutust silmas pidades võib arvata, et mängija vaheldas nimetatud akorde, kuid akordivahetuse kohad ei ole teada.

Näide 9. Aleksander Naumann “Labajalavalss” (ID 54). Eduard Oja noodistus

Näide 10. Aare Rand “Vurr-sahkadi” (ID 91). Autori noodistus

Sarnaselt Aleksander Naumanni mängitud labajalale püsib A osa meloodia helistiku 5. astmel Aare Ranna mängitud vurr-sahkadis (näide 10). Aare Rand harmoniseerib 5. astet I astme akordiga ja vaheldab bassinooti I astme akordi priimi või tertsiiga. Siinkohal tuleb silmas pidada Naumanni ja Ranna põlvkondlikku erinevust ja vanusevahet. Aare Rand mängis lugu arvatavasti akordionil, kus on mängutehniliselt mugav bassis tertsi mängida. See võte on omane uuemale stiilile.

Samuti esineb uurimismaterjali hulgas mitmeid lugusid, kus saateharmonias on kasutusel kõik põhiakordid – I, IV ja V. Seda uuema kihistuse tunnust näitlikustab samuti eelnev esitus, mille B osas on harmoonia vaheldumise skeem IV - I - V - I (näide 10).

Näitena 11 esitatud üleskirjutus pärineb 1889. aastast ja selles puuduvad saateakordid. Meloodiat lõõtspillil mängides on harmoonia rekonstrueerimiseks erinevaid tõlgendusvõimalusi. Eelnevalt kirjeldatud praktikat arvestades peaks lähtuma vanemast esteetikast ja üherealisest pillitüübist ning kasutama harmoniseerimisel I ja V astme ehk G-

ja D-duuri akorde (sinisega). Kui aga vanemat traditsiooni mitte arvesse võtta ja läheneda kaasaegse esteetika pinnalt, sobiks 2. ja 7. taktis kasutada ka IV astme ehk C-duuri akordi (punasega). Selle tulemusel esineb B osa lõpus (7.–8. takt) justkui fraasi sisene moduleerimine dominant-helistikku ehk D-duuri, kus moduleerimisel täidab domindandi funktsiooni 7. taktis esinev C-duuri akord, mis on uue helistiku ehk D-duuri suhtes madaldatud VII astme akord. Fraasi sisest moduleerimist kohtab mitmetes traditsioonilistes Läänemaa polkades (Ponetajev 2022: 56–57), kuid seejuures on moduleerivaks akordiks V astme põhiakord.

The image shows two staves of musical notation for the piece "Maawalts". The first staff begins at measure 1 and the second at measure 5. Above the notes, chord symbols are provided in blue and red. In the first staff, the chords are G (blue), G (red), D (blue), D (red), and G (blue). In the second staff, the chords are G (blue), G (red), D (blue), D (red), G (blue), C (red), D (blue), and D (red). The notation includes treble clefs, a key signature of one sharp (F#), and a 3/8 time signature.

Näide 11. “Maawalts” erinevate harmoniseerimisvõimalustega (ID 14).

Madis Reimanni noodistus autori lisatud saateakordidega

Materjali hulgas on huvitaval kombel kaks nii vormilises kui ka harmoonilises plaanis sarnast esitust, mis on salvestatud ligi 40-aastase vahega Vigala kihelkonnas elanud Jüri Loringult (aastal 1929) ja Kullamaa kihelkonnast pärit Jaan Baumannilt (aastal 1967). Näites 12 on toodud mõlema pillimehe variandid – Jüri Loringu esitus ülemisel ja Jaan Baumanni oma alumisel real. Mõlemad labajalad koosnevad kolmest osast ja samadest tüüpmeloodiatest. Ingrid Rüütel on Pärnu- ja Läänemaa pillilugude kogumikus toonud esile Jüri Loringu mängus esinevaid huvitavaid ja omapäraseid vahelduvaid basse. Jüri Loringu lugudest tehtud helisalvestustes on need küll halvasti kuulda, kuid kogumikus on Rüütel lisanud Eduard Oja noodistustele saateakorde. (Rüütel 1989: 6, 46) Võrdluses tuginen aga mõlema esituse puhul enda tehtud noodistustele.

Lisaks üldistele sarnasustele äratav tähelepanu, et mõlemad pillimehed kasutavad C osas bassis dominandi kvinti (/D), mitte põhibassi (G). Ingrid Rütüli lisatud bassisaate kohaselt mängib Loring terves loos läbivalt V astme harmooniat dominandi kvintbassiga. Mulle torkab aga eriliselt kõrva just C osa, kus Loringuga sama, dominandi kvindile toetuvat saatebassi kasutab ka Jaan Baumann. Seejuures on tähelepanuväärne, kuidas Baumann mängib loo vältel C osa basse erinevalt. Esimesel läbimängul on harmooniavahetused Loringuga identsed, kuid teisel läbimängul hakkab Baumann otsima kvintbassile alternatiivi, mängides kolmandal läbimängul selgelt põhibassile toetuvat V astme ehk G-duuri akordi (punasega).

The musical score is presented in three systems, each with two staves (ID 24 and ID 156). System A (measures 1-8) features a melody in the right hand and bass in the left hand. System B (measures 9-16) continues the melody and bass. System C (measures 17-24) concludes the piece. Chords are indicated above and below the staffs. In system C, the bass line for ID 156 uses a red 'G' to indicate a dominant fifth chord instead of the expected bass note.

Näide 12. Jüri Loring “Labajala valss” (ID 24) ja Jaan Baumann
 “Vanainimese labajalavalss” (ID 156). Autori noodistus

Jaan Baumann mängitud “Torupilliloo” saatefaktuur imiteerib torupilli burdooni ja harmoonia püsib terve loo vältel I astme ehk toonika bassil (näide 13). Baumann muidugi vahetab loo jooksul lõõtsa liikumise suunda ja lõõtsavahetused on helisalvestuselt kuuldavavad.¹⁵ Lõõtsa suuna vahetamine peaks muutma ka saateharmooniat vasakus käes, kuid salvestuselt ilmneb, et burdooni heli jääb terve loo vältel samaks. Järelikult vahetab Baumann suunda vahetades ka bassinuppu. Siinkohal lähtub pillimees esteetilisest kõlaideaalist ja imiteerimissoovist, mitte niivõrd lõõtsapilli loogikast ja mängumugavusest. See on materjali hulgas ainus teadaolev näide terve loo vältel püsivast burdoonist. Torupillipäraseid tunnuseid lõõtsapilli labajalgades käsitleb peatükk 3.3.2.

Näide 13. Jaan Baumann “Torupillilugu” (ID 161). Autori noodistus

¹⁵ Lõõtsavahetused on noodistuses tähistatud märkidega “<” (lahti) ja “>” (kokku).

3.2.3 Rütm

Labajalad on kolmeosalises taktimõõdus ja nendes esineb mitmeid erinevaid rütmikombinatsioone. Taive Särg ja Helen Kõmmus on uurinud Hiiumaa labajalalaulude rütmifiguure värsirütmist lähtuvalt ja võrrelnud rütmikujundeid värsipaari esimeses ja teises pooles, st neljataktilise fraasipaari esimeses ja teises fraasis (Särg, Kõmmus; ilmunisel). Nende eeskujul koostas in ka oma uurimismaterjalist valimi ja moodustasin sellest kaks rühma, mida omavahel võrrelda. Uurin, milliseid rütmikombinatsioone lugudes esineb, kas need on seotud teatud fraasi osaga (ehk esinevad kindlas taktis) ning millistel taktiosadel löök enamasti kaheks jaguneb.

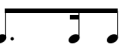

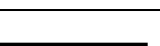
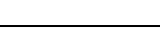

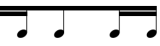

Valimi esimesse rühma kuuluvad labajalad, mida on mänginud Aleksander Naumann, Jüri Virthal, Jaan Rakaselg ja Jaan Sarapuu 1929. aastal (tabel 3). Tuginen Eduard Oja noodistustele ja vaatluse all on 16 lugu. Esmalt tuvastasin selles rühmas esinevad rütmikombinatsioonid. Taktipikkused rütmikombinatsioonid on märgistatud tabelis tähtedega (a–o) ja neid on kokku 15.¹⁶ Tabeli ülemisel real on taktide numbrid (1.–7.). Enamasti on lugude osad 4-taktilised. Vähem on 5-, 6-, 7-taktilisi osi, mistõttu on need taktid värvitud halliks. 8-taktilised osad koosnevad kahest 4-taktilisest fraasist, seepärast piirdun siin 7 taktiga. Vastava rütmikombinatsiooni ja takti juures olev number näitab, mitu korda seda rütmi selles taktis esineb.

Teine rühm (tabel 4) on kontrollrühm, mis sisaldab mõnevõrra hiljem kogutud labajalgu. Nende hulgas on Jaan Ranna ja Priidu Maritovi mängitud lood 1930. aastatest ning Jaan Baumann ja Johannes Liiva lood 1960. aastatest. Kontrollrühma kuulub 15 labajala esitust. Kasutan enda noodistusi, mis on tehtud helisalvestuste põhjal, ja seega on lugudes tuvastatavad rohkemad (rütmi)variatsioonid.

¹⁶ Samuti kohtab mitmete lõõtspillimängijate esitustes triooli ehk löögi jagamist kolmeks. Lihtsuse huvides ma triole selles peatükis ei käsitle (vt nende kohta lähemalt 3.2.4 Meloodia variatsioonid ja kaunistusvõtted).

	RÜTM	1)	2)	3)	4)	5)	6)	7)
a)		4	4	5	4	2	2	
b)		2	5	4		2		
c)		1	1	2	4			
d)		5						
e)		4	7	6	8	1	1	
f)		7	5	4	7			
g)		16	12	13	1			
h)		1	1	1				
i)		5	3	2	2			
j)		5	6	9	5	1		
k)		1			4		1	
l)		1			4			
m)		2	1	1		1	1	1
n)			1	2	3			
o)			4	2	12	2	1	1

Tabel 3. Rütmifiguuride esinemissagedus Aleksander Naumanni, Jüri Virthali, Jaan Rakaselja ja Jaan Sarapuu labajalgades. Autor: Natali Ponetajev

	RÜTM	1)	2)	3)	4)	5)	6)	7)
a)		9	4	7	12		2	
b)					1			
c)		3	5	4	5		1	
d)		3		1				
e)		4	3	4	3	1		
f)		5	6	7	3	1		
g)		17	18	12	7	2		
h)		2	1	5	1			
i)		6	2	9	5			
j)		20	16	16	9			
k)					12			
l)					2		1	
m)			1		10			
n)			1		2			
o)		1	2	1	15		1	

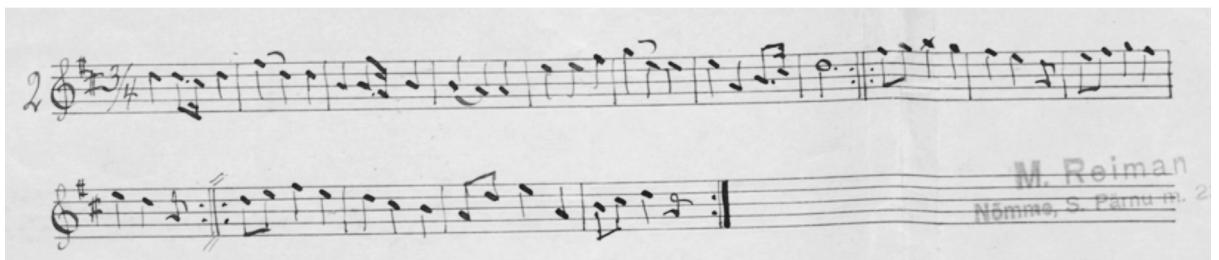
Tabel 4. Rütmifiguuride esinemissagedus Priidu Maritovi, Jaan Ranna, Jaan Baumanni ja Johannes Liiva labajalgades. Autor: Natali Ponetajev

Kõiki rütmikombinatsioone esineb mõlemas rühmas. Tõenäoliselt on rütmid seostatavad konkreetsete viisitüüpidega, kuid see vajaks täiendavat uurimist. Rütmi a), mis koosneb kolmest võrdse pikkusega vältusest, esineb esimeses rühmas ühtlaselt kõigis taktides. Teises rühmas on seda vähem 2. taktis ning rohkem 4. taktis, kus see mõjub “aeglasema” rütmina, kuna teise rühma esitustes on ülejäänud taktides kasutatud tihedamaid rütme. Punkteeringut esimesel löögil kasutatakse rütmides b) ja d) ning neid võib käsitleda rütmide a) ja c) variatsioonidena.

Taktiosad jagunevad erinevates kombinatsioonides (c–j). Esimeses rühmas on 1.–3. taktis kõige sagedasem g) rütm, kus jagunevad teine ja kolmas taktiosa. Teises rühmas esineb 1.–3. taktis kõige rohkem j) rütmikuju, kus kõik taktiosad on jagunenud. Sageduselt järgneb sellele g) rütm. Variantide c–j) seast on mõlemas rühmas kõige vähem rütmi h), kus jagunevad esimene ja teine taktiosa.

Rütmid k–o) on seotud fraasi lõpuga ja esinevad valdavalt 4.–7. taktis. Mõlemas rühmas on nendes taktides kõige sagedasem o) rütm ehk terve takti pikkune noot. Rütmid m–n) fraasi teises pooles on seotud üleminekuga loo ühelt osalt teisele.

Madis Reimanni 1889. aastal noodistatud labajalad ei kuulu praeguse valimi hulka, kuid nende seas on üks rütmiliselt erandlik lugu, mis väärib äramärkimist. Kui tavaliselt võib punkteeritud rütm esineda takti 1. löögil, asub siinses näites punkteering 2. ja 3. taktiosal (näide 14). See on seostatav labajala segunemisega polkamasurka viisidega, mille tunnuseks peetakse muu hulgas punkteeritud rütme. Ka teiste tunnuste (nt viisikujunduse) poolest võiks üleskirjutust pidada polkamasurka viisiks, kuid Reimann üleskirjutatud pealkiri viitab üldiselt pigem labajalale.

Näide 14. “Maawalts” (ID 8). Madis Reimanni noodistus

Kokkuvõttes võib öelda, et mõlema rühma puhul on märgatav teatav stabiilsus. Seda iseloomustavad püsivad populaarseimad kujundid ning kõikide rütmifiguuride esinemine mõlemas rühmas. Erinevusi tingib ilmselt asjaolu, et esimene rühm tugineb valdavalt kohapeal tehtud noodistustele, teine helisalvestuste põhjal tehtud noodistustele, mistõttu esinevad teises rühmas rohkemad variatsioonid ja suuremad esinemissagedused. Punktteeritud rütme on labajalgades harvem, reeglina 1. taktiosa “venitusena”. Edasiselt oleks võimalik võrrelda rütmifiguuride esinemist konkreetsete pillimängijate esitustes või konkreetse viisitüübi piires.

Särg ja Kõmmus (ilmumisel) tõid välja labajala uuemad ja vanemad rütmifiguurid, mis tuginesid võrdlusele valsiga. Vanemad kujundid on f) ja a), mida kasutavad nende uurimuses traditsioonilisemaks peetud esitajad. Siinse materjali hulgas on rütmifiguur f) iseloomulik näiteks mitmele vurr-sahkadi viisi algusele. Seega võib öelda, et vurr-sahkadi viisid kuuluvad vanemasse kihistusse. Uuemaks ja valsilikumaks rütmifiguuriks nimetavad Särg ja Kõmmus rütmi c), millega seostuvad ka teised sarnased figuurid (nt g, j). Siinse analüüsi tulemusel võib öelda, et selle materjali puhul on tegemist uuemate labajalgadega, kuid kasu oleks ka täiendavast viisitüüpide uurimisest.

3.2.4 Meloodia variatsioonid ja kaunistusvõtted

Selles alapeatükis on fookuses parema käega mängitava meloodia varieerimis- ja kaunistusvõtted. Toon näiteid, kuidas varieerib meloodiat pillimees esituse siseselt ja kuidas tõlgendavad sama meloodiat erinevad lõõtspillimängijad. Paraku ei jõua siinses analüüsis meloodiatüüpide tuvastamiseni ja nendes esitevate variatsioonide analüüsimiseni, kuid see annaks tulevikus kindlasti väärtuslikke tulemusi.

Labajalgade meloodiline ulatus püsib enamasti septimi ja oktavi piires, kuid on ka sellest suurema ulatusega lugusid. Seega kehtib siinse materjali puhul Igor Tõnuristi tähelepanek, et uuemate labajalaviiside meloodiline ulatus on oktav või enam põhitoonist alla või üles (Tõnurist 2000a: 165). Kui arvestada ka faktuurihelide mängimist paremas käes, mis on lõõtspillil tehniliselt mugav, siis ulatus kasvab.

Taive Särje ja Helen Kõmmuse käsitletud labajalalaulude materjal on suurim ulatus suur noon, kuid enamasti püsib laulude ulatus kvindist suure seksti või väikse septimini.

Mõnedki torupillilugudest välja kasvanud laulud ületavad torupilli võimalused, näidates sellega žanri iseseisvumist torupillimuusikast. Samal ajal kandusid torupillilood üle ka suurema ulatusega pillidele, esmalt viiulile ja kandlele ning seejärel löötspillile, kohandudes vastava pilli võimalustega. (Särg, Kõmmus; artikkel ilmunisel)

Meloodia varieerimine löötsalabajalgades on vaadeldav helisalvestutes ja nende põhjal tehtud noodistustes, samuti detailsemates Eduard Oja noodistustes lugudest, mida ei ole helisalvestatud.

Meloodia varieerimise põhilisi lähtekohti näitlikustab Jüri Virthali mängitud labajalg (näide 15). Eduard Oja on märkinud selles loos meloodia variatsioone ning erinevad läbimängud paiknevad noodistuses üksteise kohal. 1. takti lõpus esineb ülemisel real ühe noodi variatsioon, kus takti viimane löök jaguneb kaheks. Põhilisele meloodianoodile (e) lisandub abiheli (f), mis liigub tõusvalt järgmise takti alguse helile. Sarnast löögi jaotamist ja läbiminevate nootidega täitmist kohtab ka 3. taktis alumisel real.

Variatsioonid, kus lisatakse põhimeloodiale lühemaid vältusi, esinevad enamasti 1.–3. taktis ning fraasi lõpud on stabiilsemad. Samas näites kohtab ka teist meloodia varieerimise viisi – B osa alguses, 5. taktis on teine löök samuti jagatud kaheks lühemaks vältuseks, kuid seejuures esineb meloodianoodi repetitsioon. Selline varieerimismõte on laialdaselt levinud. Vältuste poolitamise kõrval võib toimuda ka vastupidine – mitu nooti asendatakse ühega, nagu näiteks ei mängita B osa viimase takti 2. ja 3. löögil kordusel tertsi ja priimi, vaid suubutakse kohe toonikasse.

Näide 15. Jüri Virthal “Labajala valss” (ID 65). Eduard Oja noodistus

Sama meloodia tõlgendamisest erinevate pillimeeste esituses näitlikustab Jaan Baumanni ja Jüri Loringu mängitud labajalalugu (vt näide 12 lk 56). Siin kehtivad üldjoontes eelpool kirjeldatud varieerimisvõtted. Mõlemast esitusest kumab põhimeloodia selgelt läbi, kuid Loring ja Baumann kasutavad meloodias samal positsioonil erinevaid akordiheliseid (nt C osa algus, 17. takt). Löögi kaheks jagunemisel võib akordihelide järjekord olla ümber tõstetud või lisatakse akordihelide asemel kõrvalastmete heliseid ehk abiheliseid (või vastupidi; vrd nt A osa 2. takt 2. löök). Kokkuvõtlikult võib öelda, et meloodiat varieeritakse seda “tihendades” ning lööki pooleks jagades. Lisahelidena esinevad nii akordihelid, sh sama noodi kordused, kui ka kõrvalastmete helid.

Kui enamasti jaguneb löök kaheks, siis mitmete lõõtsamängijate esitustes kohtab löögi jagamist kolmeks. Trioolid põhinevad akordinootidel, teisisõnu – kasutatakse valitseva harmoonia noote. Tavaliselt esineb triool vahetult enne fraasi lõppu 3. taktis ning sellele järgnevad pikemad vältused (vt näide 12 taktid 7, 11 ja 22). Üleminekul järgmisele osale võivad pikemaid vältusi fraasi lõpus asendada toonikanootidel põhinevad meloodiakäigud (vt näide 12 B osa lõpp, 16. takt).

Melisme üldjuhul ei esine. Eellöögid on omased labajalgade uuemale kihistusele. Eellöökide näited on juhuslikud ja vahetevahel on segane, kas tegemist on eellöögiga või n-ö “laisalt” ja pehmelt mängitud kahe kuueteistkümnendik-noodiga. Seesuguseid eellööke leiab näiteks Jaan Ranna (ID 86, 90), Johannes Liiva (ID 96), Jaan Baumanni (ID 151) ja Jaan Kadaka (ID 185) esitustest. Mordente ei mängita. Ainuke erand on Aare Ranna mängitud vurr-sahkadi (ID 91), kus esinevad mõningad mordendid ja akordionipärased “libistused”.

3.2.5 Faktuur

Parema käega mängitakse valdavalt ühehäälselt, st ainult meloodiat. See on seostatav labajalgade kiire tempo ja tiheda rütmiga. Akorde ja intervale lisatakse parema käega meloodiale kasutatakse seal, kus neid on mugav mängida. Meloodiale lisatakse heliseid aeglasemate vältuste peal, 1–2-löögilistel nootidel. Kõige sagedasemalt esinevad mitmikhelid fraasi lõppudel, kus on ka pikemad vältused (vt 3.2.3 Rütm). Samuti kohtab neid rütmiliselt hõredamates kohtades fraasi keskel, kus need muudavad meloodia kandvamaks. Mitmikhelides mäng ei ole läbiv ning eelkõige võimaldab see üksikute

meloodiahelide ja taktiosade rõhutamist (vt 3.2.6 Rõhutamisvõtted, dünaamika ja artikulatsioon).

Meloodiale lisatakse akordihelisisid – neid on mugav mängida, kuna asuvad meloodiale lähedal, enamasti samal nupureal. Fraasi keskel lisatakse tertsi, kusjuures ei oma erilist tähtsust, kas meloodia suhtes ülemist või alumist tertsi, kuna viisi varieerimine toimub samuti akordi nootidel, mistõttu võivad tertsi mõlemad noodid esindada viisihäält. Lisaks tertsile lisatakse akordi kvinti ja oktavit, seda enamasti fraasi lõppudel, veel täpsemini osa lõpus. Näiteks Jaan Ranna “Pirsu labajalas” (näide 16) on kaks osa: A ja B, millest mõlemad koosnevad kahest 4-taktilisest fraasist. Jaan Rand mängib A osa keskel esimese fraasi lõpus meloodiale lisaks alumist tertsi ehk akordi priimi, A osa lõpus teise fraasi keskel lisab ta rohkem faktuurihelisisid, mängides meloodiale lisaks laskuvalt kõiki akordinoote, rakendades kõiki sõrmi, mida paremas käes kasutatakse. B osa keskel mängib ta nii tertsis kui ka neljahäälsel akordi, B osa lõpus samuti neljahäälsel akordi.

Näide 16. Faktuurihelide lisamine. Jaan Rand “Pirsu labajalg” (ID 86). Autori noodistus

Vasakus käes mängitakse saadet, kasutades kahte nuppu – bassi- ja akordinuppu. Fonograafisalvestustes on vasaku käe saade raskesti kuuldav ning seetõttu on keeruline selle põhjal üldjuhul bassi- ja akordinuppude kasutamist ja löögi pikkust kirjeldada. Ka hilisematel salvestustel esineb raskusi akordisaate eristamisel, kuna helisalvestustel kõlab meloodia tihti saatest valjemalt ning pillide mahe tämber ei võimalda selget eristamist.

Mõningate salvestuste puhul, kus vasaku käe faktuur on jälgitavam, võib öelda, et bassilöök võib olla nii ühe kui ka poole löögi pikkune. Mõnikord on see aga veel pikem ja

võib täita kaks või kolm lööki ehk terve takti. Bassi- ja akordilööki on enamasti “laisema” artikulasiooniga ning mitte niivõrd mõõdetud täpsusega, mängitakse üldiselt *non-legatos*. Võrreldes Teppo tüüpi löötpilliga, millel on ehituslikult kõrged akordid ja mille traditsioonis mängitakse akordinuppe küllaltki teravalt ja lühidalt, on libliklöötsal, millel on mängitud mitmed siinsed labajalalood, pehmem tämber, mis soosib ka teistsugust faktuuri vasakus käes. Siiski sõltub ka konkreetsest pillimängijast, milline on bassi- ja akordilöögi pikkus ja vahekord.

Bassilöögile järgnevad tavaliselt kaks akordilööki, mis on võrdse pikkusega. Kui Gustav Hiiesalu (ID 203) mängib akordilöögid enamasti selgelt välja, siis fraasi lõpus hoiab ta bassinuppu peal ja lisab sellele akordi ning mõlemad kõlavad takti lõpuni. Sama võtet kohtab sageli ka teiste pillimängijate labajalgades. Näiteks ühes Aleksander Paalo esituses (ID 234) mängib ta selgelt välja tavalise jaotuse bass-akord-akord, kuid varieerib mõnel pool fraasi keskel faktuuriga, mängides samuti pikalt bass-akord või ka lihtsalt bassinuppu all hoides. Sarnast bassinupu venitamist ühes taktis fraasi keskel kohtab ka mõne teise pillimängija lugudes (nt Johannes Raba ID 341).

Seejuures on huvitav, kuidas vasaku käe saatefaktuuris esineb ühe pillimängija repertuaari siseselt erinevaid tehnikaid. Mõningate ühel nupureal mängitavate labajalaviiside puhul hoitakse bassinuppu kogu aeg all ning meloodiast lähtuvad löötsavahetused muudavad ise bassi nooti ja see muudab loo rütmiliseks. Sellist bassifaktuuri kohtab näiteks Jaan Baumann “Kelu meeste traavlis” (ID 149; vt lk 53 näide 8) ja Priidu Maritovi “Hiiutaadi torupillitükis” (ID 136).

3.2.6 Rõhutamisvõtted, dünaamika ja artikulasioon

Labajalale on reeglina tüüpiline rõhumuster, kus takti esimene löök on rõhuline ning teine ja kolmas löök vähem rõhulised. Võib eristada kolme rõhutamisvõtete tüüpi: meetriline, agoogiline ja dünaamiline rõhutamine (Uppin 2024: 92). Siinse materjali puhul on kõige olulisem meetriline rõhutamine, mis on seotud helide meetrilise organiseerituse ja korduvusega. Suurim meetriline rõhk on takti esimesel löögil, sellega langeb faktuuriliselt kokku ka bassinoot vasakus käes (Uppin 2024: 92–93). Teise löögi meetriline rõhutamine võib esineda tüüpiliselt osa lõppudes ehk kadentsides, kus viimase takti teist lööki pikendatakse seda kolmanda löögi ühendades (vt näide 17).

Näide 17. Kadents Jaan Rakaselja mängitud labajala (ID 71) B osa lõpus.

Eduard Oja noodistus

Näide 18. Jaan Sarapuu “Labajala valss” (ID 78). Eduard Oja noodistus

Dünaamilist rõhutamist, kus mõnele meetrumilöögile (meetrilisele rõhule) antakse täiendav dünaamiline impluss, esineb näiteks Jaan Rannalt noodistatud vurr-sahkadi B osas (ID 90), kus see on seotud jala vastu maad löömise ja tantsu koreograafias. Jaan Sarapuu labajalas (ID 78, B osa) kohtab aga ühes meloodiakujundis huvitavat rõhutamismustrit, mis moodustub kahe takti pikkustest osadest, millest esimeses taktis on rõhutatud 2. löök, teises taktis 1. löök (vt näide 18).

Agoogilist ehk ajalist rõhutamist, mis toimub, kui üht meetrumilööki kergelt pikendatakse teise arvelt, nii et üldine tempo ei muutu, (Uppin 2024: 95), labajalgade esitustes ei leidu. See on labajala stiiliga võrreldes uuem nähtus, mida esineb eesti pärimusmuusikas tihti näiteks uuema vals'i puhul.

Traditsioonilisele mängustiilile on iseloomulik üsna vali kõlaaesthetika, mis tuleneb löötspillimuusika funktsioonist kõlada pidudel tantsu saateks, ning vanema mängustiili tunnuseks on dünaamilise fraseerimise puudumine (Uppin 2024: 100–101). Need nimetatud tunnused kehtivad üldiselt ka siinse uurimismaterjali puhul. Ühtlane dünaamiline tase on iseloomulik ka Läänemaa löötsalabajalgadele. Ükski meetrumilöök ei ole teistest dünaamiliselt tugevamini rõhutatud. See omakorda “laseb mõjuda” muusika loomulikel meetrilistel rõhkudel, millest, nagu eelpool kirjeldatud, kerkib esile esimene löök. Seega võib öelda, et labajala tüüpiline rõhumuster on “sirge mäng” ehk dünaamilise ja agoogilise rõhutamise puudumine.

Lugude noodistustes ei ole dünaamikat (helitugevuse muutumist esituse käigus) märgitud, samuti ei ole see jälgitav fonograafisalvestustelt. Teatud mängijate puhul kohtab dünaamilisi paisutusi ehk *crescendo*'t kandvatel meloodiakäikudel enne dominantakordi vahetamist toonikaks. Kõige sagedamini esineb see osa lõpus. Valjem mäng nõuab tugevamat löötsatõmmet. Löötsa võimalikult lahti venitamine lühikese aja jooksul on ühest küljest mängutehniline vajadus varuda õhku, teisalt väljendusvahend pingele ja ootuse tekitamiseks. (Uppin 2024: 101) Selle võtte kasutamist kohtab kõige ilmekamalt näiteks Jaan Baumanni mängus. Dünaamiline fraseerimine iseloomustab pigem üksikute löötspillimängijate isikupäraseid stiile, mitte traditsiooni tervikuna.

Löötsal mängitud labajalgadele on reeglina omane peaaegu seotud artikulatsioon. Pillimängijad ei pane erilist rõhku helide sidumisele ning mängivad valdavalt *non-legatos*. Meloodia varieerimisel esinevaid trioole jt kiiremaid käike mängitakse *legatos*. Katkestatud artikulatsiooni ehk *staccatot* kohtab takti 1. või 2. löögil näiteks Jaan Ranna (ID 86, 87) ja Jaan Baumanni (ID 151, 156) mängitud lugudes. Selle esinemine nimetatud taktiosadel kinnitab labajalale omast rõhutamismustrit, kus tuuakse esile takti 1. või 2. lööki. *Staccato* esineb siinkohal rõhutamisevõttena ja sageli enne fraasi lõppu ehk kadentsis. Fraasi lõpetame *staccato*'ga takti 2. löögil on erandlik. Seda leiab ühel korral Jaan Baumanni mängitud “Vanainimese labajalavalsist” (ID 156; vt lk 56 näide 12 B osa lõpp).

3.2.7 Tempo

Varasemalt on labajalgu üles kirjutatud 3/4 taktimõõdus, kuid mõnikord ka 3/8 taktimõõdus, millest viimane on nüüdsel ajal eelistatud, sest iseloomustab paremini labajalgade kiiret tempot ning rõhutab erinevust valssidest. (Särg, Kõmmus; artikkel ilmumisel) Seetõttu noodistasin lood 3/8 taktimõõdus ja teisendasin 3/4 taktimõõdus olevad noodistused ümber ühtsele kujule. Sisulist ehk faktuurilist vahet taktimõõtude vahel ei ole, olulist rolli mängib tempode märkimine. Järgnevalt kirjeldatud lugude tempod on määratud takti alguse järgi ja kirjeldavad löökide arvu minutis.

1889. aasta noodistustes (ID 7–15) ja veel kahes noodistuses pole tempot märgitud (ID 90, 93). 1929. aasta fonograafisalvestustel ei ole originaaltempo tuvastatav, seda on hiljem erinevates ümberkandmise ja digitaliseerimise etappides muudetud (nagu viitavad oma artiklis ka Särg, Kõmmus). Originaaltempo on aga tuletatav Eduard Oja noodistuste põhjal, kus see on fikseeritud. Eduard Oja märkis tempo üles kõikides noodistustes, ka nende lugude puhul, millest helisalvestust ei eksisteeri. Kõikide teiste labajalgade puhul oli võimalik tempo määrata helisalvestuse järgi.

Vaatluse all olevate labajalgade tempod jäävad vahemikku 51–82. Kusjuures, 1929. aastal kogutud lood on ühtlasema ja mõõdukama tempoga – see on keskmiselt umbes 65 ehk ligikaudu üks takt minutis. Hilisemad esitused on kiiremad, jäädes valdavalt ≈ 70 –75 ringi. Teistest selgelt aeglasemalt mängib üksnes Johannes Liiv, keda on salvestatud 1969. ja 1975. aastal ning kelle mõned lood on tempos ≈ 51 –56. Mõningates tema esitustes muutub tempo mängimise ajal kiiremaks, mis on loomulik osa loo meeldetuletamise protsessist.

Olgugi et igal lõõtspillimängijal on labajalgade mängimise tempo vahemik väljakujunenud ja üldjoontes ühtlane, esineb ühel ja samal pillimehel ka märgatavalt erineva tempoga labajalalugusid. Näiteks Jüri Virthali mängitud lugude tempo on vahemikus ≈ 60 –69, Aleksander Naumannil ≈ 58 –69.

Huvitava nähtusena hakkavad silma lood, mille osad on mängitud erineva tempoga. Rõhutatult suur erinevus on Jaan Sarapuu “Hiidlase torupilliloo” (ID 76) osade vahel, millest esimene on tempos 37 ja Eduard Oja noodistuse järgi esitati seda lauldes. Helisalvestusel mängib Sarapuu esimest osa lõõtspillil, laulu pole salvestuselt kuulda. Loo teine osa on peaaegu kaks korda kiirem, tempos 66. Võimalik, et tantsu saateks mängides

oli tantsijatel kummagi osa jaoks kindel koreograafia või esitatigi esimest osa lauldes ja teise osa järgi tantsiti.

Jaan Baumann mängib “Kelu meeste traavli” (ID 149) esimest osa igas läbimängus teiste osadega võrreldes pisut kiiremini. Tõenäoliselt oli Baumannil kõrvus kõlaideaal, mida järgida, ja võimalik, et esimese osa kiire tempo tuleneb ka mängutehnilisest mugavusest. Nimelt on meloodias palju astmelist liikumist, mistõttu toimub lõõtsa liikumissuuna vahetus pea igal meloodiahelil. Järgnevates osades on senisest rohkem kolmkõladel liikumist. (Vt lk 53 näide 8)

Tõenäoliselt on konkreetse viisitüübiga olnud seotud kindel tempo vahemik ja teatud meloodiaid on traditsiooniliselt mängitud kiiremini, teisi aeglasemalt. See hüpotees vajab lähemat uurimist ja tempode ning tüüpmeloodiate võrdlemist. Samuti on võimalikud seosed ka tantsimise ja erinevate koreograafiate vahel.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et antud uurimismaterjalist tuleb selgelt esile labajalgadele omane kiire tempo.

3.3 Stiilikihistused

Analüüsist joonistuvad üldises plaanis välja labajalgade kaks stiilikihistust – vanem ja uuem. Arhailisemast kihistusest rääkides käsitlen eraldi alaosadena meloodia mängimist ühel nupureal (ühe rea põhisust) ja torupillimuusikale iseloomulikke tunnuseid (torupillipärasust). Uuemat kihistut kirjeldab kolmas alapeatükk, kus labajalg kohtub valsiga (labajala valsilikkus).

3.3.1 Ühe rea põhisus

Lõõtspillil mängitud labajalgade vanemale kihistusele on iseloomulik ühe rea põhisus ehk meloodia mängimine ühel nupureal. See puudutab mitmeid repertuaari ja mängustiili aspekte – meloodiat, harmooniat, lõõtsavahetusi, faktuuri ja loo vormilist ülesehitust. See, kas meloodiat on mugav ühel real mängida, sõltub meloodia ulatusest ja intervallilisest ülesehitusest. Lõõtsa kokku lükates kõlavad paremas käes toonikakolmkõla noodid ehk püsivad astmed ja lõõtsa lahti tõmmates ebapüsivad astmed. Sellest tulenevalt on mugavam

mängida kolmkõladel põhinevaid lugusid. Üherealist mängutehnikat astmeliste meloodiate mängimisel esineb erandliku näitena Jaan Baumanni esitustes, millest kõige ilmekam näide on “Kelu meeste traavel” (ID 149; vt lk 53 näide 8).

Ühel real mängimine sai alguse üherealistest lõõtspillidest, mis 19. sajandil Eestis esimestena levisid. Algselt pilli mängutehnilistest võimalustest lähtuv iseärasus kujunes omaette vanema stiilikihistuse tunnuseks. See oli üks olulisemaid vanema stiili tunnuseid ka lõõtspillimängijate endi jaoks, mida nad rahvaluulekogujatele rõhutasid kõige vanematest lugudest ja üherealistest pillidest rääkides. Lugusid, mille pillimees oli õppinud ühel real, mängis ta reeglina ka hiljem rohkemate võimalustega lõõtspillil üht nupurida kasutades.

Kõik lood, mille meloodiat mängitakse ühel nupureal, põhinevad I ja V akordi saatel. See tuleneb nii mängutehnilisest mugavusest ja ökonoomsusest kui ka välja kujunenud mängutehnikast. Parema käe ühe nupurea alt kostuvad helid vastavad ühele bassipaarile, need kõlavad hästi kokku ja pillimängijal pole vaja muud teha, kui muuta lõõtsa suunda. Üherealisusega seonduvalt on tuginemine I ja V akordile vanema mängustiili tunnus ning samuti küsimus esteetikast ja lugu ülesehitavast mõtlemismallist, mis püsis lõõtspillimängijate “mälus” ja kandus edasi nii suulise teadmisenäina kui ka pillimängu praktikana.

Konkreetse pillimehe mõtlemismallist ja pilli võimalustest sõltuvalt võib sama meloodiat mängida nii ühe rea põhised kui ka mitmel nupureal. Nii esineb sama labajalaviisi harmoniseerimisel näites 6 (ID 87; lk 51) vanapärasem harmooniaskeem V - I - V - I, kuid näidete 10 (ID 91; lk 54) ja 12 (ID 24, 156; lk 56) B osad järgivad harmooniaskeemi IV - I - V - I.

Lõõtsavahetustest, mis lähtuvad meloodia liikumisest, tekib omapärane harmoonia vahetumise rütm, mis ei järgi muusika takti ülesehitust. Lõõtsavahetused satuvad mitterõhulistele taktiosadele ning mõningates lugudes tekib perioodiline harmoonia vahetumise rütm, mis võib läbida ka tervet lugu. Näiteks Jaan Ranna mängitud vurr-sahkadis on loo igal taktil läbiv harmooniaskeem V - I - I. (ID 89; vt lk 47 näide 1). Kui mängida meloodiat ühel nupureal, on samasugune akordide vaheldumine iseloomulik ka ühele Madis Reimanni noodistatud maavaltsile (ID 9). Nendes lugudes on korduvaks ühikuks üks takt, kuid harmoonia vahetumise korduv rütmimuster võib tekkida ka mitmetakti ühikutena (samuti mitmel nupureal mängitud lugudes). Ühest küljest on

harmoonia vahetumise rütm tingitud lõõtsavahetustest, kuid teisalt iseloomulik konkreetsele viisitüübile.

Seoses üherealisusega esineb vasaku käe saatefaktuuris tavapärase bassi- ja akordinupu vaheldamise kõrval ka bassinupu all hoidmist. Nagu eelpool kirjeldatud, piisab harmoonia vahetamiseks lõõtsa suuna muutmisest ning seega on bassinupu allhoidmine mängutehniliselt mugav. Sellist saatefaktuuri kohtab näiteks Priidu Maritovi “Hiiutaadi torupillitükis” (ID 136), mida ta mängis kaherealisel lõõtsapillil. Üherealise meloodia arendamis- ja laiendamisevõttena mängis Maritov sama meloodiat vaheldumisi mõlemal real, et muuta esitust vormiliselt mitmekesisemaks.

Bassinupu all hoidmisest tekkiv saatepartii imiteerib teatud määral ka torupilli burdooni ning lõõtsal mängitud labajalgade torupillipärastest tunnustest tuleb juttu järgmises alapeatükis.

3.3.2 Torupillipärasus

Läänemaa vanema lõõtsapillimuusika torupillipärasust on märkinud mitmed varasemad uurijad ja sellele viitavad nii lugude pealkirjad (“Muhulase torupillilugu”, “Hiiutaadi torupillitükk” jm) kui ka muusikalised tunnused. Torupillil 3-osalise tantsu saateks mängitud lugudele (ehk labajalgadele) on iseloomulik motiiviline ülesehitus ja suhteliselt kitsas meloodiline ulatus. Muusika funktsioon, milleks oli tantsuks mängimine, soosis improvisatsioonilist lähenemist ja vormiga varieerimist. Seejuures pidi muusika olema teatud aspektides võimalikult ühtlane, kuid rütmiline. (Allikmäe 2024: 25–27)

Mõningates lõõtsapillil mängitud lugudes on motiiviline ülesehitus aimatav, kuid see pole läbiv ega “puhtal kujul” säilinud. Lõõtsalabajalgades on vormiosade järjestus suhteliselt korrapärane. Labajala vormikujunduse aluseks on fraasi täpne või varieeritud kordamine ning varieerimine fraasi korduste arvuga. Samuti esineb vanema torupillipärase ja uuema kihistuse vahel siirdevorme. Näiteks võib loo üks osa olla kvadraatse ülesehitusega, kuid teise ülesehitus tugineda fraaside kordamisele (vt Jaan Sarapuu “Hiidlase torupillilugu” ID 76; lk 48 näide 2). Kokkuvõtlikult võib öelda, et fraasikorduste näol on torupillimuusikast üle kandunud vabavormilisuse põhimõte. Fraasi kordustele tuginev ülesehitus toetab omakorda ka perioodilise harmoonia vaheldumise rütmi tekkimist, millest oli juttu eelmises alapeatükis.

Torupillimuusikale on iseloomulik burdoon, mille imiteerimist kohtab nii lõõtsal mängitud labajalgade meloodias kui ka vasaku käe saatefaktuuris. Siinsest materjalist leiab burdooni-lähedast meloodiat näiteks Aleksander Naumanni (ID 54; vt lk 54 näide 9) ja Aleksander Paalo (ID 236) mängitud labajalgades. Ühel noodil püsiv meloodia võib viidata torupilli bassiburdooni jäljendamisele. Samas võib seda vaadelda ka kui torupillilugudele omast meloodiat, kus meloodiliselt liikuvamale osale eelneb püsimine ühel helikõrgusel. Kontrastsust erinevate osade vahel toetab mõningates esitustes lisaks meloodia liikuvusele muutus tempos. Seesugune erinevate iseloomude vaheldumine on tõenäoliselt seotud tantsu koreograafiaga.

Torupillipärast burdooni on lõõtspillil võimalik kas kaudselt imiteerida vasaku käe bassinupuga, hoides seda muutumatult all, või ka täpselt jäljendada, vahetades allhoitavat bassinuppu vastavalt lõõtsa liikumissuuna vaheldumisele. Siinkohal võib mõelda torupilli ja lõõtspilli pilliehituslikele sarnasustele – mõlemad kuuluvad aerofonide hulka ning keele paneb helisema katkematu õhuvool.

Torupilliloo nime kandvate lugude hulgas leidub ka selgelt torupillimängu imiteerivaid lugusid. Igor Tõnurist on käsitlenud omapäraseid torupilli imiteerimisi viiulil, lõõtspillil ja uuemal kandlel omaette instrumentaalse žanrina – torupillilood või torupillivaltsid. Tõnuristi sõnul pole need reeglina vanade torupillilugude koopiad, millel on kitsas heliulatus, vaid loominguliselt edasiarendatud pillilood, milles rõhutatakse, sageli humoorikalt, torupillimängule ja -viisidele omaseid stiilivõtteid. (Tõnurist 1997: 17)

Ilmekas näide seesugusest lõõtsaloost on Jaan Baumanni “Torupillilugu”, mis eristub oma stiili poolest ülejäänud uurimismaterjalist (ID 161; vt lk 57 näide 13). Sissejuhatuses jäljendab Baumann pika bassi allhoidmisega torupilliburdooni. Terves esituses kõlab vasaku käega mängitavas saates läbivalt I aste. Lugu iseloomustavad torupillipärased meloodiakäigud ja kaunistused ning sagedased lõõtsavahetused ühel noodil. Baumanni esituses on tajuda kompositsioonilist mõtlemist. Üks meloodiakäik on mängitud kiiremalt, dünaamikas on teatavat vaheldumist ja “hoo kogumist”. Töös käsitletud pillimeestest oli Jaan Baumannis kõige enam artistlikku soont, ta osales kümnetel rahvamuusika ülevaastustel ning esitas lõõtsalugusid sageli ka kuulamiseks.

Lisaks Baumanni mängule leiab eelmängu ka teiste pillimängijate esitustest. Aeglasel sissejuhatusel võib olla seos torupillimuusikas esineva eelmängu imiteerimisega, mida kohtab ka labajalalauludes. Lõõtspillil mängituna ei pruugi see olla aga niivõrd teadlik

ülevõtmine, vaid samuti “soojendus” mängima hakkamiseks. Eelmängu, mis põhineb esitatava loo meloodial ja on omane uuemale kihistusele, repertuaari hulgas ei esine.

3.3.3 Labajala valsilikkus

Valdava osa uurimismaterjalist moodustavad labajalgade uuemasse stiilikihistusse kuuluvad lood. Uuemate lugude domineerimine on loomulik, pidades silmas asjaolu, et lõõtspill on üks uuemaid rahvapille, millel mängiti labajalgu traditsioonilise repertuaarina. 19. sajandil levis tantsumuusika repertuaaris jõudsalt valss, millega segunemine on labajalgade uuemas kihistuses selgesti tuntav. Samuti kolmeosalise meetrumiga valss mõjutas labajalga ja sellele kandusid üle mitmed valsilikud tunnused. Seejuures levis ka uute pillilugude loomine, mis järgisid uuemat stiili ning kandsid nimesid nagu “Eesti valss” (Tõnurist 2000a) ja mida anti välja eeskätt viiulile mõeldud noodiraamatutena, mis said rahva seas populaarseks (Allikas 1904).

Uuemale labajala kihistusele ehk labajalavalsile on omane ulatuslikum vorm. Lood koosnevad mitmetest osadest, mis on kvadraatse ülesehitusega. Seejuures võib tavapärase 4- või 8-taktiliste osade kõrval esineda ka näiteks 6-taktilisi osi. Vormiosad on reeglina fikseeritud pikkusega.

Harmoonilises plaanis on uuem kihistus mitmekesisem – lisaks I ja V funktsioonile on kasutusel IV astme funktsioon ehk subdominant. See eeldab aga subdominandi saateakordi olemasolu ja pilli mitmerealist ehitust. Mitmerealine ehitus võimaldab ka helistiku vahetamist, mis esineb näiteks Priidu Maritovi “Hiiutaadi torupillitükis” (ID 136). Samuti esineb materjali hulgas uuema stiili tunnust, kus mõni loo osa (sageli C osa) läheb teise helistikku. Seda näitlikustab Jüri Loringu ja Jaan Baumanni mängitud labajalalugu, mille C osa on IV astme helistikus (ID 24, 156; vt lk 56 näide 12).

Meloodia mängimisel ei lähtuta enam esmajoones ühe rea põhisusest. Sellest tingitult vahetuvad saateakordid harvem. Akordivahetused satuvad sagedamini rõhulistele taktiosadele, sh takti algustele. Pillimängijad ei pruugi piirduda põhiastmetele toetuva bassiga ning vasakus käes võib esineda ka tertsbassi kasutamist (nt Aare Ranna “Vurr-sahkadi” (ID 91) A osa; vt lk 54 näide 10).

Rütmifiguuride analüüsist ilmnes labajala uuemale kihistusele omaste rütmikujundite ülekaal. Kõige levinumates rütmifiguurides on 1. taktiosa pikem ning takti 2. ja 3. löök jagunevad kaheks. Pikem vältus 1. taktiosal tekitab seejuures valsiliku venituse tunde. Uuema kihistuse lugudes kohtab üldiselt rohkem löökide kaheks jagunemisi ning tihedamat rütmi.

Uuemale labajalgade kihistusele on iseloomulik suurem meloodiline ulatus. Materjali kuulates ja läbi mängides on ilmne, et teatud viisitüübid kuuluvad labajalgade hilisemasse kihistusse, kuid viisitüüpide tuvastamine oli sedavõrd mahukas, et väljus selle töö raamidest. Meloodias üldiselt melisme ei esine, kuid mõningates lugudes tuleb ette uuemale stiil kihistusele omast eellöökide mängimist. Samuti võib pidada valsilikuks vasaku käe saatefaktuuri artikulatsiooni, kus akordilöögid on bassilöögist lühemad ja selgelt eraldatud.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et siinse töö uurimismaterjali hulka kuuluvatest lõõtsalabajalgadest kuulub valdav enamus uuemasse stiil kihistusse. Siiski jõudsid ka vanemad labajalad teatud määral lõõtspillirepertuaari. Vanapäraste mänguvõtete kasutamine ja käibes püsimine ka ulatuslikumate võimalustega pillide puhul sõltub suuresti konkreetsest pillimängijast ja tema esteetilisest tunnetusest.

Kokkuvõte

Nüüdseks hääbunud Läänemaa lõõtspillitraditsioon oli varasemalt põhjalikumalt uurimata. Siinne uurimus toob Teppo tüüpi lõõtspilli mängustiili ja repertuaari käsitlevate uurimuste kõrvale Kagu-Eestist eristuva Lääne-Eesti ajaloolise kultuuri piirkonna. Magistritöö eesmärgiks oli anda ülevaade Läänemaad puudutavast lõõtspilli-alasest materjalist Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudes ning kirjeldada lõõtspillil mängitud labajalgade muusikalisi tunnuseid ja stiilikihistusi. Töö leidis vastused küsimustele, mis lugudest koosnes Läänemaa lõõtspillirepertuaar ja mis iseloomustab labajalgade mängustiili lõõtspillil, milline on Läänemaa lõõtspillilugude kogumislugu ning kes olid toonased lõõtspillimängijad.

Läänemaa on kultuuriliselt huvitav piirkond, mille paiknemine äärealal tingib ühelt poolt avatuse mõningatele välismõjudele, kuid teisalt loob eelduse vanemate traditsioonide püsimiseks. Teatavat stabiilsust kinnitab ka labajalgade kui tantsumuusika repertuaari vanemasse kihistusse kuuluva žanri püsimine võrdlemisi hilise ajani ning edasikandumine 19. sajandi teisel poolel valitsevaks saanud uue rahvapilli – lõõtspilli – repertuaari. Piirkonna kultuuriliste eripäradena võib näha mitmesuguseid usuliikumisi, mis on avaldanud mõju ka rahvapillide mängimise traditsioonile, ning rannarootslaste lähedust ja ühisosa muusikalises repertuaaris, eriti labajalgades.

Läänemaalt on vahemikus 1889–1996 jäädvustatud 394 lõõtspillil mängitud esitust nii noodistuste kui ka helisalvestustena. Seejuures on lugusid kogutud 31 lõõtspillimängijalt. Kõige rohkem materjali leidub Martna, Kirbla ja Ridala kihelkondadest, kus käidi kogumisretkedel erinevatel aegadel. Kui esimesed, 1929. aastast pärinevad helisalvestused kestavad umbes minuti, siis alates 1960. aastatest on helilindile jäädvustatud ka pillimängijate juttu ja kommentaare.

Läänemaa lõõtspillimuusika kogumisloos tõusevad esile järgmised perioodid: 1920.–1930. aastatel jäädvustatud, 1960.–1970. aastate ja 1996. aasta ekspeditsioonidel kogutud materjal ning mõnevõrra juhuslikumad korrespondentide või muude (mitte muusika-teemaliste) kogumisretkede kaudu arhiivi jõudnud pillilood. Kõige vanemad,

1889. aastast pärinevad üleskirjutused jõudsid rahvaluulearhiivi samuti võrdlemisi juhuslikult 1934. aastal tantsuteemalise küsimuslehe vastuste lisana.

19. sajandil tehtud lõõtsalugude noodistustest ja 1920.–1930. aastatel kogutud materjalist tuleb esile polkade ja labajalgade rohkus. Polkad ja labajalad moodustavad ajaloolise Läänemaa traditsioonilise repertuaari, mis püsis elujõulisena umbes 1930. aastateni. Olgugi et varasemas materjalis esineb vaid üksikuid erandeid, mis ei ole polkad ega labajalad, kuulusid lõõtspillimängijate repertuaari ilmselt ka toonased uuemad moetantsud ja laululood. Selle ajajärgu rahvamuusika jäädvustamisele on tunnuslik, et üle-eestilist ja tollaegset uuemat kaasaegset traditsiooni ei kogutud, kuna üleskirjutamise ja eriti helisalvestamise vääriliseks peeti repertuaari vanemat kihistust. See oli ühtlasi tingitud ka salvestustehnika piiratud mahust.

Alates 1960. aastatest kerkib salvestatud repertuaaris jõuliselt esile valss. Seejuures muutus valdavaks üle-eestiline repertuaar. Lisaks valssidele, labajalgadele ja suurele hulgale polkadele kuulusid lõõtspillimängijate repertuaari ka reinlendrid, fokstrotid, polkamasurkad ning polkade ja labajalgadega võrreldes uuemad tantsulood, nagu tinna, tuustep, aissa, suboota jm.

Materjali analüüsile eelnes selle süstematiseerimine, ülevaate vormistamine tabelina, lugude tähelepanelik kuulamine, noodistamine ning lõõtspillil mängimine. Lõõtspilli spetsiifika tundmine ja varasem Läänemaa lõõtsalugude mängimise kogemus olid seejuures suuresti abiks. Kirjeldasin Läänemaa lõõtsalabajalgade mängustiili, vaadeldes lugude vormi, harmooniat, rütmitüüpe, meloodia variatsioone ja kaunistusvõtteid, faktuuri, rõhutamisvõtteid, dünaamikat, artikulatsiooni ja tempot.

Kokku on jäädvustatud 83 labajala esitust 21 lõõtspillimängijalt ja veel mõnelt pillimehelt, kelle isik pole teada. Materjalist joonistus välja kaks stiilikihistust – vanem ja uuem. Enamus labajalalugusid kuulub uuemasse stiilikihti, mis on loomulik, pidades silmas lõõtspilli uudsust tantsumuusika instrumentide hulgas. Seejuures omandas lõõtspill repertuaari ka varasematelt tantsumuusika instrumentidelt, eeskätt torupillilt ja viiulilt.

Labajalalugusid esitati peamiselt Peterburi tüüpi lõõtspillil ehk libliklõõtsal ning kahe- ja kolmerealistel Saksa päritolu pillidel. Võrreldes näiteks Teppo tüüpi lõõtspilliga on libliklõõtsal mahedam kõla, mis sobis hästi Läänemaa lõõtsamängijate vasaku käe “laisema” mängutehnikaga, kus oli tavapärase akordisaate kõrval levinud ka bassinupu pidev all hoidmine.

Joonisel 2 on visualiseeritud lõõtspillil mängitud labajalgade vanemale ja uuemale kihistusele omased tunnused. Siiski enamasti ei esine materjali hulgas selgelt vanemasse või uuemasse kihistusse kuuluvaid lugusid, vaid sageli on tegemist siirdevormidega. Kitsast meloodilisest ulatusest veel enam iseloomustab vanemaid lõõtsalabajalgu vormiline varieerimine. Seejuures on vormi ülesehitavad fraasid reeglina fikseeritud pikkusega, kuid pillimees varieerib nende korduste arvuga. Vormiüksustega varieerimise põhimõte on üle kandunud torupillimuusikast, mille seoste viitavad ka mõningate lugude pealkirjad. Uuemat stiilikihistusel ehk labajalavalssidel on aga tihe seos valsiga. Uuemad labajalad on ülesehitusel kvadraatsed ning moodustuvad rohkematest osadest, mis on kindla vormiga.

Joonis 2. Labajala vanemale ja uuemale kihistusele omased tunnused.

Autor: Natali Ponetajev

Olgugi et lugusid esitati mitmerealistel lõõtspillidel, on pillimängijate mälus ja mõtteviisis olulisel kohal kõige vanemast, üherealisest pillitüübist lähtuv mängutehnika. Teatud labajalaviiside mängimist iseloomustab ühe rea põhisus – vanemast esteetikast ja mängutehnikast lähtuvalt mängiti neid lugusid ühel nupureal ka ulatuslikumate võimalustega pillidel. Meloodia mängimine ühel real tingis omakorda saateharmoonia vaheldumise takti keskel, ja sellest tuleneva vanemale stiilile iseloomuliku harmoonilise rütmi. See sama nähtus kandus üle ka uuemasse stiili.

Harmonias eelistatakse toonikat ehk I ja dominantide ehk V astet, millel on seos lõõtspilli mängutehnilise mugavusega ja algselt üherealise konstruktsiooniga. Dominandi eelistamine subdominantidele ehk IV astmele viitab muusikalise mõtlemise vanemale kihistusele ja kõlaaestetikale. Kokkuvõtlikult võib öelda, et labajalgade esitustest võib leida mõlemale kihistusele omaseid tunnuseid ning uuema ja vanema kihistuse vahel esineb siirdevorme.

Olen rõõmus võimaluse üle Läänemaa lõõtspillimuusikat sügavuti uurida, avastades seejuures paljugi põnevat, millest on mulle ka lõõtspillimängijana kasu labajalgade tõlgendamisel ja traditsioonitundlikumal esitamisel. Samuti annab uurimus täiendava panuse labajala teoreetilisse käsitlemisse, arutledes labajala ja labajalavalsi terminite eristamine üle ning pakkudes võimalusi erinevate stiilikihistuste määratlemiseks. Edasiste uurimissuundadena võiks vaadelda mängustiili tunnuseid konkreetsete lõõtspillimängijate esitustes, täiendavat vaadet pakuks ka Läänemaa lõõtsalabajalgade võrdlemine teistel pillidel, näiteks viiulil mängitud labajalalugudega. Samuti vajaks põhjalikku käsitlemist polka kui teine traditsioonilisse Läänemaa lõõtspillirepertuaari kuulunud žanr.

Täna oma juhendajaid Ergo-Hart Västriku ja Juhan Uppinit sisukate arutelude, põhjalikkuse ja pühendumise eest, abivalmeid töökaaslasi Eesti Rahvaluule Arhiivis ja kõiki teisi, kes olid töö valmimise juures toeks.

Allikad ja kirjandus

Allikad

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv

Käsikirjad

EFA – Eesti folklooriarhiivi rahvaluulekogu, Eesti Rahvaluule Arhiivi kogu (alates 1996)

ERA – Eesti Rahvaluule Arhiivi rahvaluulekogu (1927–1944)

EÜS – Eesti Üliõpilaste Seltsi rahvaluulekogu (1875–1917)

KKI – Keele ja Kirjanduse Instituudi rahvaluule sektori rahvaluulekogu (1941–1984)

RKM – Eesti TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. (Riikliku) Kirjandusmuuseumi (nüüd Eesti Kirjandusmuuseumi) rahvaluule osakonna rahvaluulekogu (1945–1996)

Helisalvestused

EKRK, Fon. – Eesti kirjanduse ja rahvaluule kateedri magnetofonilindid (1955–1989)

ERA, DAT – DAT-magnetofoni salvestused (alates 1992)

ERA, DH – digitaalsalvestused arvuti kõvakettal (alates 2003)

ERA, Fon. – vaharullid (1912–1948)

ERA, Pl. – reportaažplaadid (1936–1938)

RKM, Mgn. II – monolindistused (1953–1993)

Filmid ja fotod

ERA, DV – digivideod DV-kassetidel, sh ümbervõtted filmilindilt (alates 1959)

ERA, DF – digitaalfotod

ERA, Foto – mustvalged fotod

ERA, VF – värvifotod

Eesti Rahva Muuseum

ERM A 1051:20. Eesti kogu. Lõõtspill. Valmistanud Johannes Nõmmsalu 1951–1955, vaadatud 13.09.2021. <https://www.muis.ee/museaalview/3674090>

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum

Pulst, August 1967. Mälestusi muusika alalt. Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, M234:1/14–28.

Eesti Rahvusringhäälingu audioarhiiv

Laanepõld, Neeme (saate autor) 1971. *Rahvaloomingu varasalvest. Suvine ekspeditsioon Haapsalu ja Pärnu rajoonis*, 29. november. Kuulatud 07.01.2024

<https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/rahvaloomingu-varasalvest-suvine-ekspeditsioon-haapsalu-ja-parnu-rajoonis>

Raudkivi, Hilda (saate autor ja intervjuerija) 1995. *Külavahel*, 12. november. Kuulatud 21.11.2023 <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/kulavahel-kulavahel>

Saarm, Härmo; Soosaar, Mark (saate autorid) 1976. *Läänemaa lood* 2. osa, 30. mai. Kuulatud 11.05.2025 <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/laanemaa-lood-laanemaa-lood-02>

Strutzkin, Aino (saatejuht) 1958. *Rahvaloomingu varasalvest. Jaan Bauman*, 9. juuni. Originaal A-1466. Kuulatud 05.06.2024 <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/rahvaloomingu-varasalvest-jaan-bauman>

Tõnurist, Igor (saate autor) 1993. *Lõõtspill rahvapillina meil ja mujal*, 7. november. Kuulatud 11.05.2025 <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/lootspill-rahvapillina-meil-ja-mujal>

Rahvusarhiiv

EAA.2600 Martna vallakohus

EAA.2611 Parila (Sinalepa) vallakohus

EAA.2810 Liivi (Jõgisoo) vallakohus

EAA.3112 Ranna vallakohus

LAMA.528 Kirbla sovhoos

Kirjavahetus

Kaido Kalm, e-kiri 20.09.2024.

Kirjandus

Aas, S. 1967. “Ma olen uhke sulle” – *Ühistöö* nr 94, 9. august, lk 1.

Aassalu, Heino 1998. Mõnda Kristjan Toropi elust – *Kristjan Toropit meenutades....* Koost Heino Aassalu. Tallinn: Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus, lk 4–12.

Aitsam, Mihkel 1939. Viiuldaja Seeba Jüri – *Päewaleht* nr 135, 19. mai, lk 6.

Aitsam, Mihkel 2006. *Vigala kihelkonna ajalugu*. Toim ja eessõna Viio Aitsam. [Kivi-Vigala]: Vigala Vallavalitsus, Vigala Volikogu.

Aleksander Naumann. Maidu Leeveri genealoogia andmebaas, vaadatud 09.04.2024.

https://genealoogia.leever.ee/tree/genealoogia_andmebaas.GED/individual/I5248/Aleksander-Naumann

Aleksander Paalo. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 11.05.2025.

<https://www.geni.com/people/Aleksander-Paalo/6000000007329001274>

Allikas, Tõnis. 1904. *Eesti rahwa mängutükid I. Labajala walsid wiiulile*. Viljandi: H. Leoke.

Allikas, Tõnis 1905. *Eesti rahwa mängutükid II. Torupillile ehk sõrmilisele, wilepillile, sarwele ja wiiulile*. Viljandi: H. Leoke.

Allikmäe, Kadri 2024. *Mustriid Torupilli Jussi muusikas, ehk, Juhan Maakeri pillimängu variatsioonid*. Magistritöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.

Alttoa, Villem 1939. *Läänemaa kultuurilised olud*. Tartu: [s.n.].

Anton Kivi. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.05.2025.

<https://www.geni.com/people/Anton-Kivi/60000000056562989839>

Blumfeldt, Evald 1938. *Läänemaa ajalugu*. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

[Braks, Tõnis] –s. 1938. Kirjutame küla-pillimeestest – *Päewaleht* nr 92, 3. aprill, lk 3.

Burmeister, Uku 2017. *Märjamaa valla ja selle lähikonna lõõtspillimängijad*. Uurimistöö. Gustav Adolfi Gümnaasium.

Eduard Räli. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 11.05.2025.

<https://www.geni.com/people/Eduard-R%C3%A4li/6000000008318417548>

Eesti Kultuurfilmi ringvaade nr 41, 4/4, 1938. Tantsulugusid vanadelt pillimeestelt.

Vaadatud Eesti Filmi Andmebaasist 06.05.2024.

<https://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/1201/videoklipid>

Erich Hiie. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 11.05.2025.

<https://www.geni.com/people/Erich-Hiie/6000000007104002459>

Erich Raba. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.05.2025.

<https://www.geni.com/people/Erich-Raba/6000000010723321006>

Igor Tõnurist 11. II 1947 – 9. I 2021. – *Sirp*, 15. jaanuar 2021, vaadatud 12.05.2025.

<https://www.sirp.ee/igor-tonurist-11-ii-1947-8-i-2021/>

Jaan Baumann. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 05.06.2024.

<https://www.geni.com/people/Jaan-Bauman/6000000016605249593>

Jaan Kadakas. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 07.01.2024.

<https://www.geni.com/people/Jaan-Kadakas/6000000007669090371>

Jaan Rakaselg. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.04.2024.

<https://www.geni.com/people/Jaan-Rakaselg/6000000009793104020>

Jaan Rand. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 06.01.2024.

<https://www.geni.com/people/Jaan-Rand/6000000009254826374>

Jaan Valgemäe. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 14.04.2024.

<https://www.geni.com/people/Jaan-Valgem%C3%A4e/6000000012181048549>

Johannes Raba. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.05.2025.

<https://www.geni.com/people/Johannes-Raba/6000000005597065755>

Jõulud Vigalas. Eesti Filmi Andmebaas, vaadatud 12.05.2025. <https://www.efis.ee/film/790>

Jürvetson, J. 1910. *Eesti walsid wiulile*. Viljandi: H. Leoke.

Kapper, Sille 2013. *Muutuv pärimustants: kontseptsioonid ja realisatsioonid Eestis 2008–2013*. Doktoritöö. Tallinna Ülikool.

Kapper, Sille 2020. Continuity and Reinvention. Past Round Dances in Present Estonia – *Waltzing Through Europe. Attitudes towards Couple Dances in the Long Nineteenth Century*. Toim Egil Bakka, Theresa Jill Buckland, Helena Saarikoski, Anne von Bibra Wharton, lk 317–342.

Kaunimäe, Luule; Kaunimäe, Linda 2015. Tuudi ümbruse külade elu – *Vana-Läänemaa ajaloo radadel III. Lugusid Lihula kandi minevikust*. Koost Mati Mandel. Lihula: MTÜ Keskaegne Lihula, Vana-Läänemaa Ajaloo Selts.

Leichter, Karl 1932. Ülevaade rahvaviiside korjamisest Eestis – *Muusikaleht* nr 5/6, lk 130–137.

Liimets, Airi 1988. *Viulipalade muusikaline vorm eesti rahvatraditsioonis*. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus.

Läänemaalt. Usuhullustus. – *Wirulane* nr 5, 31. jaanuar 1884, lk 1–2.

Mandel, Mati (koost) 2015. *Vana-Läänemaa ajaloo radadel III. Lugusid Lihula kandi minevikust*. Lihula: MTÜ Keskaegne Lihula, Vana-Läänemaa Ajaloo Selts.

[Mägi] Jaago, Cätlin 2002. *Torupillilugude vormianalüüs*. Diplomitöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.

[Mägi] Jaago, Cätlin (koost) 2011. *Eesti parmupill. Helisalvestusi Eesti Rahvaluule Arhiivist*, 6. Tartu: EKM Teaduskirjastus.

Mägi, Cätlin 2021. Priido Maritov and parmupill: A 1938 Estonian TV-star celebrated. – *IJHS - International Jew's Harp Society* [Veebilehekülg], vaadatud 17.04.2024. <https://jewsharpsociety.org/blog-detail/priido-maritov-and-parmupill-1938-estonian-tv-star-celebrated>

Mürk, H[ugo] 1957. “Nüüd palume siis teid, et kuulaksite meid, kui lõbus laul on võitmas südameid ..” Rajooni agitbrigadide ülevaatuselt – *Leek* nr 27, 2. märts, lk 2.

Noormaa, Tarmo 2005. *August Teppo ja tema lõõtspill*. Diplomitöö. Viljandi Kultuuriakadeemia.

Noormaa, Tarmo; Sünter, Aleksander 2008. Lõõtspill – *Eesti rahvapille*. Koost Igor Tõnurist. Tallinn–Viljandi: AS Ajakirjade Kirjastus, lk 52–69.

Ohrvik, Ane 2024. What is close reading? An exploration of a methodology – Rethinking History. *The Journal of Theory and Practice*. Volume 28, Issue 2, lk 238–260.

Oras, Janika 2008. Viie 20. sajandi naise regilaulumaailm. Arhiiviteksid, kogemused ja mälestused. Väitekirj. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia.

Oskar Järvela. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.05.2025.

<https://www.geni.com/people/Oskar-Jerbach-J%C3%A4rvela/6000000001547582065>

Parmupillid “Estonias” – *Vaba Eestlane*, 8. august 1953, lk 3.

Plaat, Jaanus 2001. *Usuliikumised, kirikud ja vabakogudused Lääne- ja Hiiumaal. Usuihenduste muutumisprotsessid 18. sajandi keskpaigast kuni 20. sajandi lõpuni*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Ponetajev, Natali 2022. *Vigala ja Kirbla kihelkonna lõõtspillimängijad ja nende repertuaar 20. sajandil Eesti Rahvaluule Arhiivi materjalide põhjal*. Seminaritöö. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia. Käsikirj.

Priidu Maritov. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 11.04.2024.

<https://www.geni.com/people/Priidu-Maritov/6000000006761077715>

Põldmäe, Rudolf; Tampere, Herbert 1938. *Valimik eesti rahvatantse*. Tartu: Eesti Rahvaluule Arhiivi kirjastus.

Põldmäe, Rudolf 2011. *Vennastekoguduse kirjandus*. Tartu: Ilmamaa.

Pärtlas, Žanna 2004. Muusikaanalüüs etnomusikoloogias – *Mõeldes muusikast. Sissevaateid muusikateadusesse*. Toimetajad Jaan Ross ja Kaire Maimets. Tallinn: Varrak, lk 448–475.

Rahvapillimehed esinesid “Estonias” – *Järva Teataja* nr 37, 29. märts 1939, lk 6.

Raska, Katariin; Barbo, Leanne; Ponetajev, Natali (koost) 2023. *Lükata-tõmmata, hargiga-roobiga. Helisalvestusi Eesti Rahvaluule Arhiivist*, 16. Tartu: EKM Teaduskirjastus.

Raus, L. 1963. Räägime rahvapeost – *Ühistöö* nr 74, 22. juuni, lk 4.

Rüütel, Ingrid 1968. Rahvaluule-ekspeditsioonil Lääne-Eestis – *Keel ja Kirjandus* nr 11, lk 677–683.

Rüütel, Ingrid 1982. Uusi andmeid eesti torupillist ja Rootsi-Eesti kultuurisuhetest 18. sajandi alguses – *Teater. Muusika. Kino* nr 3, lk 82–83.

Rüütel, Ingrid (koost) 1989. *Eesti rahvapillilood I. Pärnu- ja Läänemaa rahvapillipalu Eduard Oja korjandusest 1929. a.* Tallinn: Eesti Raamat.

Rüütel, Ingrid 2010. *Muutudes endaks jääda. Valik meenutusi, artikleid, uurimusi*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Rüütel, Ingrid 2012. *Eesti uuema rahvalaulu kujunemine*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Rüütel, Ingrid; Kapper, Sille 2015. *Kihnu tantsud*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Sarv, Vaike 2002. Rahvaviiside kogumisest Eestis 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses – *Rahvuslikkuse idee ja eesti muusika 20. sajandi algupoolel. Eesti Muusikaloo Toimetised* 6. Koost Urve Lippus. Tallinn: Eesti Muusikaakadeemia, lk 270–315.

Seitam, E. 1955. Rahvatalentide ülevaatus – *Leek* nr 157, 31. detsember, lk 2.

Siimer, M. 1961. Ääremärkmeid kunstilise isetegevuse ülevaatuselt – *Ühistöö* nr 47, 20. aprill, lk 3.

Sildoja, Krista 2005, 2011. *Põhja-Pärnumaa viuldajad ja nende mängumaneer 20. sajandi esimesel poolel*. E-väljaanne: Krista Sildoja ning Eesti Kirjandusmuuseum. Tartu, Pingeeri. Vaadatud 14.01.2022. https://rahvamuusika.ee/vana/sildoja_uurimus/sildoja_uurimus.pdf

Sildoja 2010. Varasemad väljaanded, mis sisaldavad eesti viiulimuusikat – *Eesti viiul. Eesti viiulimuusika repertuaarikogumik*. Vaadatud 19.05.2025. http://eestiviul.rahvamuusika.ee/Valjaanded_188.htm

Sildoja, Krista (koost) 2014. *Äratusmäng uinuvale rahvamuusikale. August Pulsti mälestusi*. Tallinn: Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum.

Sume, Madis 1933. Vigala muusikaseltsi pasunakoorist – *Lääne Teataja* nr 9, 29. juuli, lk 6.

Särg, Taive; Kömmus, Helen [ilmumas]. The bagpipes are singing: Labajalg dance songs from the island of Hiiumaa. – Toim Mari Sarv, Taive Särg. *Expressions and Impressions: Personal and Communal Aspects of Traditional Singing. Studia Fennica. Folkloristica*. Helsinki: Finnish Literature Society.

Talsi, Eeva 2014. *Artikulationitüüpidest eesti rahvapärases viiulimängus 1912.–1938. aastal helisalvestatud polkade alusel*. Loomingulise magistrieksami kirjalik osa. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia ja Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Pärimusmuusika ühisõppekava.

[Tampere, Herbert] H. T. 1929. Rahvamuusikat jälgimas. – *Postimees* nr 227, 23. august, lk 6.

Tampere, Herbert 1932. Tähelepanekuid rahvaviisidest ja rahvalaulude ettekandmisest lõunapoolses Lääne-Eestis – *Kultuuri ja teaduse teilt. Mõtteid ja uurimusi Tartu Ülikooli 300-nda mälestusaasta puhuks. Eesti Üliõpilaste Selts "Veljesto" Toimetised II*. Tartu: Loodus, lk 130–143.

Tampere, Herbert 1936. Küsimusi rahvatantsude alalt I. Labajalg – *Rahvapärimeste selgitaja* nr 1, lk 2–6.

Tampere, Herbert 1975. *Eesti rahvapillid ja rahvatantsud*. Tallinn: Eesti Raamat.

Tampere, Herbert; Tampere, Erna; Kõiva, Otilie (koost) 1970. *Eesti rahvalaule ja pillilugusid. Teaduslik antoloogia*. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.

Tampere, Herbert; Tampere, Erna; Kõiva, Otilie (koost) 2003. *Eesti rahvamuusika antoloogia. Helisalvestusi Eesti Rahvaluule Arhiivist 3*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum.

Tampere, Herbert; Tampere, Erna; Kõiva, Otilie (koost) 2016. *Eesti rahvamuusika antoloogia*. Veebiväljaanne. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Teinbas, Taavi 1994. *Lõõtspillidest, lõõtspillimängust ja -mängijatest*. Tallinn: Eesti Rahvakultuuri Arenduskeskus.

Toomi, Ullo 1953. *Eesti rahvatantsud*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Torop, Kristjan 1997 [1988]. Kus sai tantsida ja mida tantsiti enne meid – *Valimik XX sajandi I poole seltskonnatantse*. Koost Heino Aassalu, Pill Luht, Kristjan Torop. Tallinn: Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskus.

Tõnurist, Igor 1996. *Pillid ja pillimäng Eesti külaelus*. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.

Tõnurist, Igor 1997. Torupillimuusika erinevad kõlad – *Muusikaleht* nr 6, lk 17.

Tõnurist, Igor 2000a. „Eesti valss“ kodumaa tunnusena? – *Eestlane ja tema maa*. Toim Aivar Jürgenson. Tallinn: Ajaloo Instituut, lk 159–167.

Tõnurist, Igor 2000b. Harju keskmine? Palun tantsima! – *Rahvast, luulest ja meretuulest: Harjumaa folkloorikogumik. Harjumaa uurimusi 5*. Koost ja toim Heli Nuger. Keila: Harjumaa Muuseum, lk 53–69.

Tõnurist, Igor; Sünter, Aleksander; Kivisilla, Tarmo; Kont-Rahtola, Anneli; Hainsoo, Meelika; Jaago, Cätlin; Noormaa, Tarmo 2008. *Eesti rahvapille*. Tallinn–Viljandi: AS Ajakirjade Kirjastus.

Tõnurist, Igor 2010. Pärnumaa rahvapillitraditsioonist – *Pärnumaa 2. Loodus, aeg, inimene*. Peatoimetaja Aldur Vunk. [Tallinn:] Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 615–637.

Tõnurist, Igor 2014. Rahvamuusikakoguja August Pulsti põhimõtetest – *Äratusmäng uinuvale rahvamuusikale. August Pulsti mälestusi*. Koost Krista Sildoja. Tallinn: Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, lk 313–321.

Uppin, Juhan (toim) 2011. *Rahvapärased pillilood*. Tallinn: Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts.

Uppin, Juhan 2015. *Karl Kikas inspiratsiooniallikana: mängustiili analüüs*. Diplomitöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia ja Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Pärimusmuusika ühisõppekava.

Uppin, Juhan 2024. *Teppo tüüpi lõõtspilli traditsioonilise mängustiili kujunemine 20. sajandil ja traditsiooniteadliku esituspraktika loomine*. Loovuurimused 6. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia kirjastus.

Vallimaa, Kaja; Tõldmaker, Krista (koost) 2008. *Vigala kogumik. Pärimuse pärlid*. Vana-Vigala: Folklooriselts Kiitsharakad.

Viidalepp, Richard 1937. *Läänemaa rahvaluule*. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts.

Välimäe, Lili; Kenk, Anneli (koostajad) 2016. *Kesk-Eesti pillilood*. Türi: Saara Kirjastus.

Õunapuu, Piret 2010. Läänemaa enne esimest ilmasõda Eesti Rahva Muuseumi vanavarakorjajate pilgu läbi – *Läänemaa Muuseumi toimetised XIII*. Toim Anu Lepp. Haapsalu: Läänemaa muuseum, lk 96–116.

Summary

The master's thesis, "*Labajalg* in the Repertoire of Western Estonian Diatonic Accordion Players: Style and Its Layers," focuses on the diatonic accordion and its historical repertoire in Western Estonia, specifically on *labajalg*, which is an Estonian traditional dance in 3/4 metre that belongs to the older dance layer. *Labajalg* tunes were typical of the older layer of the diatonic accordion repertoire in Western Estonia, and this tradition persisted until the 1930s. *Labajalg* made its way into the diatonic accordion's repertoire from the repertoire of former popular dance instruments – the bagpipe and fiddle.

The aim of the thesis is to provide an overview of the material concerning the Western Estonian diatonic accordion tradition at the Estonian Folklore Archives of the Estonian Literary Museum (situated in Tartu, Estonia), describe the musical style of *labajalg* played on the diatonic accordion, and analyze the layers of the style.

Previous works on the diatonic accordion in Estonia have mainly focused on the Teppo-type diatonic accordion (also known as the 'Estonian diatonic accordion'), its players, and repertoire originating from Southern Estonia. The broader aim of this master's thesis is to raise awareness of the historic diatonic repertoire in Western Estonia and to establish that different types of diatonic accordions have been played in Estonia, each with its own repertoire. The research also holds practical value for folk musicians by helping them discover new tunes that have been "hidden" in archives and by expanding the repertoire of diatonic accordion players to include more *labajalg* tunes.

The research questions are as follows:

- 1) Who collected diatonic accordion tunes from Western Estonia, and when? Who were the musicians?
- 2) What kinds of tunes were collected, and what does the historic repertoire of Western Estonia consist of?
- 3) Which aspects describe the playing style of Western Estonia diatonic accordion players performing *labajalg*?
- 4) Which layers emerge from the tunes and their realizations?

It's an ethnomusicological research that combines close reading of archival material with musical analysis of repertoire and playing style. The main sources include sound recordings and notations preserved at the Estonian Folklore Archives of the Estonian Literary Museum, while photos, films, and diaries of the collectors provide context to the sound collections. Depending on the material, the research covers the period from 1889 to 1996.

The master's thesis is structured into three chapters. The first chapter provides an introduction to the historic region of Western Estonia, discussing its cultural influences, describing the *labajalg* genre from the perspectives of its music and dance, and introducing the prevalent types of diatonic accordion. The second chapter narrates the collection of diatonic accordion tunes from Western Estonia, highlighting significant periods and folklore collecting expeditions. The third chapter focuses on the core of the thesis: analyzing the diatonic accordion repertoire. It begins with an overview of the entire repertoire collected from Western Estonian diatonic accordion players, categorized by genres, followed by a musical analysis of the *labajalg*.

There are 394 pieces performed on the diatonic accordion from Western Estonia, which include both notations and sound recordings. The tunes were collected from 31 players. In total, there are 83 *labajalg* performances. From the material, two layers of *labajalg* tunes emerge – older and newer. The characteristics of the older layer include variations in the musical form, which consist of phrases, with musicians varying these phrases through repetition. This distinctive quality derives from the repertoire of bagpipes, as indicated by the titles of the tunes (e.g., bagpipe waltz, bagpipe tune). Following the melody line and playing it on one row (even on two- and three-row instruments) is linked to the construction of the first instruments but has evolved into a very important and distinctive characteristic of the older playing style. Most of the tunes collected belong to the newer layer. The newer layer is closely connected to the waltz genre. The form of the newer *labajalg* pieces is broader, more quadratic, and usually fixed.

Lisa 1. Fotod

1. Jaan Rand, Kirbla khk (1937).
ERA, Foto 789. Foto: Peeter Parikas

2. Priidu Maritov, Kullamaa khk (1938).
ERA, Foto 843. Foto: Peeter Parikas

3. Eduard Valdek lõõtspilliga Kivimäe sanatooriumis (1936–1937). ERA, DF 49998.

4. Otilie Kõiva ja Johannes Nõmmsalu, Kirbla khk (1968).

ERA, Foto 8468. Foto: Lilia Briedis.

**5. Johannes Nõmmsalu,
Kirbla khk (1968). ERA, Foto 8467.**

Foto: Lilia Briedis

**6. Jaan Kadakas, Karuse khk (1968).
ERA, Foto 8698. Foto: Richard Hansen**

7. Johannes Nõmmsalu lõõtspill. ERM A 1051:20. Foto: muis.ee

**8. Jaan Kadakas on "labakindalugude" filmimiseks valmis, Karuse khk (1968).
ERA, Foto 8697. Foto: Richard Hansen**

**9. Jaan Kadakas demonstreerib "labakindalugusid", filmib Richard Hansen, Karuse khk (1968).
ERA, Foto 8512. Foto: Ingrid Rüütel**

**10. Jaan Kadakas ja Ingrid Rüütel tantsivad labajalavalssi, Karuse khk (1968).
ERA, Foto 8489. Foto: Regina Praakli**

11. Jaan Kadakas ja Adeele Kadakas demonstreerivad “labajalavaltsi”, Karuse khk (1969). ERA, Foto 8808. Foto: Herbert Tampere

12. Johannes Liiv mängib korruga lõõtspilli ja lehepilli, Kirbla khk (1969). ERA, Foto 8783. Foto: Herbert Tampere

13. Johannes Liiv ja Juuli Kalda demonstreerivad “Labajalavaltsi”, Kirbla khk (1969). ERA, Foto 8788. Foto: Herbert Tampere

14. Johannes Liiv ja Juuli Kalda demonstreerivad “Labajalavaltsi”, Kirbla khk (1969). ERA, Foto 8791. Foto: Herbert Tampere

15. Erich Hiie mängib omatehtud
lõõtspillil, Ridala khk (1976). ERA, Foto
11592. Foto: Elmar Kivaste

16. Erich Hiie valmistatud lõõtspillid,
Ridala khk (1976). ERA, Foto 11594.
Foto: Elmar Kivaste

17. Eduard Rääli, Martna khk (1976). ERA, Foto 11463. Foto: Elmar Kivaste

18. Eduard Rääli, Martna khk (1976). ERA, Foto 11462. Foto: Elmar Kivaste

19. Janika Oras küsitleb Eduard Räälit, Martna khk (1996). ERA, Foto 15866. Foto: Anu Korb

**20. Johannes Raba, Ridala khk (1976).
ERA, Foto 11584. Foto: Elmar Kivaste**

**21. Johannes Raba, Ridala khk (1976).
ERA, Foto 11583. Foto: Elmar Kivaste**

**22. Jaan Baumann (1962). Ajalehe Rahva
Hääl toimetus (AIS). EFA.250.0.25472.
Foto: G. Loss**

**23. Jaan Baumann esinemas ametiühingute
kunstilise isetegevuse vabariiklikul
ülevaatusel (1963). Ajakirja Kultuur ja Elu
toimetus (AIS). EFA.332.0.66068. Foto:
Valdur-Peeter Vahi**

**24. Helgi Tõnnemaa üleriigilistel
lõõtspillimuusikapäevadel Tartus (1998).
ERA, VF 1143. Foto: Astrid Tuisk**

**25. Helgi Tõnnemaa lõõtspilliga,
Kirbla khk (2012). ERA, DF 16954.
Foto: Mari-Ann Rimmel**

Lisa 2. Lõõtspillimängijate tutvustused

Lõõtspillimängijate kohta on erinevatel kogumisretkedel ja -perioodidel jäädvustatud teavet (vanus/sünniaasta, elukäik, taust pilli õppimise kohta jms) küllaltki erinevas mahus ning sellest tulenevalt on pillimängijate tutvustused pikkuselt üpris erinevad. Isikud on järjestatud alfabeetiliselt. Kui pillimängija surma-aasta on teadmata, on see jäetud märkimata.

1. Jaan Baumann (sünd 1876/1877)

Jaan Baumann kasvas üles Kärneri talus Koluvere külas Vaikna vallas Kullamaa kihelkonnas. Baumann'i sünniaasta kohta ringleb erinevaid variante, kuid see on tõenäoliselt 1876 või 1877.¹⁷ Jaan Baumann oli kodukandis tuntud pillimees, kes mängis rahvapildudel ning osales isetegevuslaste kontsertidel ja ülevaastustel. 1958. aastal salvestas Aino Strutzkin temaga saate sarjas "Rahvaloomingu varasalvest" ning Baumann'i pillimängu on mainitud ka 1960. aastate alguse raadiokavades. 1967. aasta augustis, mil pillimees oli 90-aastane, salvestasid Keele ja Kirjanduse Instituudi ekspeditsiooni raames Jaan Baumann'i pillimängu Pille Kippar ja Helgi Kihno. Huvitavat informatsiooni Jaan Baumann'i isiku, repertuaari ja pillide kohta vahendavad Pille Kippari põhjalikud käsikirjalised märkmed (KKI 45, 481/91).

Pillimäng oli Jaan Baumann'i elu lahutamatu osa. Baumann mängis nii lõõtspilli kui ka parmupilli. Samuti olevat ta mänginud bajaani, viiulit ja kannelt. (KKI 45, 486/7) Lõõtspilli hakkas Jaan Baumann õppima poisikesena, umbes kuue-seitsmeaastaselt. Vanemal vennal oli lõõtspill, kuid temast pillimängijat ei saanud. Lapsena ei tahtud Jaan Baumann'i kätte lõõtspilli anda, kuid see poissi ei takistanud ja ta õppis pillimängu salaja ja iseseisvalt. Kuulates teiste mängu jäid tal lood pähe ja tulid üsna kergesti välja. (KKI, RLH 67:9 (29)) Noore pillimehena mängis Baumann mõnel talvel 5–6 pulmas, toona peeti pulmi nädal aega järjest. (Strutzkin 1958)

¹⁷ Esineb ka nimekuju Bauman. Jaan Baumann'i sünniaasta ei ole kindlalt teada. On märgitud, et 1958. aasta juunis oli pillimees 83-aastane, mille põhjal võiks tema sünniaasta olla 1874 või 1875 (Strutzkin 1958). 1967. aastal KKI salvestatud lugude juures on sünniaastaks 1876. Väljaandes "Kesk-Eesti pillilugusid" on Jaan Baumann'i sünniaasta 1881, kuid see on nähtavasti vale. Suguvõsa uurimise portaalis Geni on olemas 1881. aastal sündinud Jaan Baumann, kuid see arvatavasti ei ole sama isik (Jaan Bauman. Suguvõsa uurimise portaali Geni, vaadatud 05.06.2024). Mitmete ajakirjanduses ilmunud teadete põhjal võiks pillimehe sünniaasta olla 1876 või 1877 (vt nt Ühistöö, 20. aprill 1961, lk 3; Vaba Eestlane, 8. august 1953, lk 3).

Nooruspõlves teenis Jaan Baumann Vaikna mõisas, tehes põllutöid. Kroonus käimise järel õppis ta lukksepa ametit ja masinate tegemist. Enda sõnul tundis ta kõiki töid ja olgugi et kõik tööd talle ka meeldisid, tahtis ta endiselt uusi asju õppida. (Strutzkin 1958) Baumann oli Koluverest lahkunud 1903. aastal ning vahepeal elanud Kirnas ja Lelles, alates 1937. aastast Kärü alevikus. Seal külastasid teda ka rahvaluulekogujad 1967. aastal. (KKI 45, 481)

Vanemas eas oli Baumann samuti innukas pillimees. Kippar on kirjeldanud, kuidas Baumann lõi lõõtsa mängides parema jalaga takti, hoidis pead uhkelt püsti, tema sõrmed olid nooruslikult väledad ja sinised elavad silmad särased, näoilme elas muusikale kaasa. Loo lõppudel mängis pillimees valjemalt ja aeglustas, mõnikord tõstis lugu lõpetades pilli uhke naeratusega üles näo kõrgusele. Vahetevahel pilgutab Baumann ka mängu keskel silma, aeglustas ning tõmbas lõõtsa maksimum-tugevusel, misjärel alustas pillimängu taas tavapärase rütmi ja helitugevusega. Baumannil pillil olevat olnud head vastupidavad lõõtsad, mis seesuguseid vigureid kannatasid. Pillimehe sõnul meeldisid talle “kärtsud tükid”. (KKI 45, 482/4)

Sarnaselt mitmele teisele Läänemaa lõõtspillimängijale on öelnud ka Baumann, et vanemal ajal mängiti üherealistel lõõtspillidel, hiljem olid pillid mitmerealised. 1960. aastatel mängis ta ise Peterburi tüüpi libliklõõtsa, millel oli kolm rida meloodia mängimiseks ja kahes reas kokku 12 bassi. Jaan Baumann rõhutas, et “mollid peavad olema”. Tema mäng olevat Karl Kikase mängust nii palju parem – Kikasel pole minoorseid basse, temal seevastu on.¹⁸ (KKI 45, 483/6)

Baumannil pill oli küllaltki heas korras, kuid üks klahv kippus streikima. “Kui see alla jääb ja viriseb, käsib vana Jaan kohe magnetofoni kinni panna: “Kurat, see ei kõlba, ütlevad kohe, et see siga ei oska mängida! Oot-oot, ma löön ühe naela siia sisse,” vahendab Pille Kippar Baumannil sõnu. Samuti kirjeldab Kippar, kuidas tähelepanelikul mängimisel pillimees vahel tasa kaasa ümises, kui pillikeel streikima hakkas. (KKI 45, 484/5)

Meloodiat mängis ta nelja sõrmega, toetades põialt pilli servale. Basside mängimiseks kasutas Baumann kolme sõrme ning ühe bassi külge oli kinnitatud kell, mida ta vasaku käe põidlagaga teiselt poolt toetades sobival kohal kaasa lõi. Jaan Baumannil sõnul polnud natuke uuemate lugude tules lõõtspillidel enam kella peal, samuti ei mänginud tema ise

¹⁸ Karl Kikas (1914–1992) oli virtuoosne Lõuna-Eesti lõõtspillimängija, kelle pillimäng kõlas tihti raadiotes ja kes mängis kuulsaks Teppo tüüpi lõõtspilli. Kikas oli artist, kelle mitmekesisesse repertuaari kuulusid nii vanad tantsulood, kaasaegne populaarmuusika kui ka välismaised muusikapalad. (Uppin 2015: 22–23)

uuematele lugudele kella kaasa. (KKI 45, 483/6) Baumannist ja kella kasutamist kirjutas Hugo Mürk ajalehes Leek seoses 1957. aasta Türi rajooni agiitbrigade ülevaatusena: “Rahvapilliveteran J. Bauman (lõõts ja parmupill) on oma lõõtsalugudes muutunud kindlamaks, on kaotanud ka pealetükkivuse: liiga sagedane kella kasutamine. “Kilumeeste [Kelu meeste] traavlis” on kella tarvitamine õigel kohal. Parmupillil tahaks kuulda peale selge rütmi ka selgemat meloodiat.” (Mürk 1957: 2)

1967. aastal salvestati temalt 22 lugu lõõtspillil ja 11 parmupillil (KKI, RLH 67:9). Baumann repertuaari kuulusid valsid, polkad, labajalad ja kindlavormilised tantsulood nagu krakovjakk, savikoja venelane jt. Polkade hulgas oli nii uuemat kui ka vanemat tüüpi lugusid. Jaan Baumann liigitas lõõtsalugusid ühe-, kahe- ja kolmerealisteks vastavalt sellele, kuidas neid mängiti – ühel, kahel või kolmel nupureal. Üherealised lood olid pärit tema nooruspõlvest ja nende meenutamiseks piisas seltskondlikust tellimusest. Näiteks tema mängitud “Savikuuri venelane” oli vana üherealine polka. Baumann sõnade järgi saavad “Kelu meeste traavlit” õppida ainult tema enda käest, see on üherealine lugu ning tema enese loodud. Teadaolevalt kuulusid pillimehe omaloomingu hulka veel üks polka ja “Älli valts”. Lisaks eelpool nimetatule, leidis Baumann repertuaarist ka tantsulood nagu 1-2-3-4-5-6-7, oppvalss, oira polka, polkamasurka jm. (KKI 45, 487, 490/1)

Pille Kippar on kirjutanud, kuidas Baumann suureks unistuseks oli minna kuhugi mere äärde või puhkekodusse ning, kui saaks, ka Moskvasse esinema. (KKI 45, 481/2) Pole teada, kas see unistus täitus, kuid Estonia lavale jõudis ta küll parmupilli mängima (Vaba Eestlane, 8. august 1953). 1950.–1960. aastatel võttis Baumann Kärü rahvamaja armastatud isetegevuslasena osa rohketest rahvapildudest, 1958. aastaks oli ta käinud vähemalt 20 ülevaatusel. Jaan Baumann nime leiab kohaliku ajakirjanduse veergudelt, kus nimetatakse teda isetegevusveteraniks, “meile kõigile tuntud” pillimeheks, Kärü kultuurimaja lõõtspillisolistiks ja “meie rajooni ainukeseks nii vanaks isetegevuslaseks ja ainukeseks parmupillimängijaks” (Leek, 31. detsember 1955; Ühistöö, 22. juuni 1963; Ühistöö, 9. august 1967 jm).

Kogumikus “Kesk-Eesti pillilood” on avaldatud noodistus Jaan Baumann mängitud “Kilu-Mari polkast”, mis põhineb Aino Strutzkini salvestusel 1959. aastast (Välimäe, Kenk 2016). Samuti on Baumann mainitud kogumikus “Eesti parmupill” (Jaago 2011: 26).

2. Erich Hiie (1925–2019)

Erich Hiie sündis 14. märtsil 1925. aastal¹⁹ ning ta elas Ridala kihelkonnas Kolila külas Siimu-Kaarli talus. Ameti poolest oli Erich Hiie lukksepp. (EFA I 16, 271) Hiie pillimängu on kirjandusmuuseumi ekspeditsioonide käigus salvestatud kahel korral – 1976. aastal käisid tema juures Ingrid Rüütel, Mare Kõiva ja Mart Jallai ning 1996. aastal salvestas tema lõõtsalugusid Tuuli Otsus.

Erich Hiie mängis lõõtspilli alates 9. eluaastast, tema isa oli olnud samuti lõõtsamängija. Hiie oli koos mänginud ühe teise lõõtsamängijaga Asukülas, kus toimusid enne sõda suured peod ja tantsuõhtud. Nooruses oli Erich Hiie olnud ka pulmapillimees. Pärast sõda sattus ta aga Venemaale vangilaagrisse, kust ta tuli tagasi 1954. aastal, ning ei mänginud kaua pilli. Umbes 1973. aastal pani ta kokku oma esimese lõõtspilli ja hakkas ka uuesti mängima. Erich Hiie oli käinud ka lõõtspillimängijate kokkutulekutel. (EFA I 16, 271/3)

Hiielt salvestati esimesel korral 6 ja teisel korral 33 lugu, kokku 39 esitust. Lugude hulgast leiab valsse ja polkaside, aga ka reinlendreid ja fokstrotte. Erandlikumad ilmingud võrreldes teistelt Läänemaa lõõtspillimängijatelt kogutud lugudega on salvestused, kus Hiie esitab fragmendi baptistide laulust ja orelit imitatsiooni “Jumal, sul ligemal”. Oma esimeseks looks, mille lõõtspillil õppis, nimetab ta perekonnavalsi. Erich Hiie repertuaar on uuem ja esindab valdavalt üle-eestilist pilti. Lugude hulka kuuluvad näiteks “Hulkuri valss”, “Roslagen Rootsimaa rand”, “Kui lõõtspill naeratab” jm.

Tema mängustiil on meisterlik, eneseteadlik ja analüüsitud ning mitme loo puhul akordionipärane, kromatismide rohke ja vahelduvate bassidega. 1976. aasta kogumisretke käigus jäädvustas Elmar Kivaste fotoaparaadiga Erich Hiie lõõtspille, mis pillimees oli ise valmistanud (vt lisa 1 fotod 15–16). Pillid kannavad nimesid “Rekord” ja “Noorus” ning Erich Hiie vasaku käe sõrmede asetust vaadates võib arvata, et pillidel oli akordionipärane bassisüsteem.

Tuuli Otsuse kogumispäeviku kohaselt oli pill, millel ta 1996. aastal mängis, osaliselt ise tehtud. See oli kolmerealine Hohner, millest osa pärines 1937. aastast. Hiiel olevat olnud kolm pilli, millest üks oli Soomes ja teine jäänud Venemaale. 1996. aastal esitas Erich Hiie mõne loo ka akordionil. (EFA I 16, 271/3)

¹⁹ Erich Hiie. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 11.05.2025.

Lisaks lõõtspillidest tehtud fotodele leidub rahvaluulearhiivis foto Erich Hiiele kuulunud koduorelist. Hiieelt on jäädvustatud teavet ka teavet teiste rahvapillide, nt parmupilli ja pajupilli kohta.

3. Gustav Hiiesalu

Gustav Hiiesalu lõõtsamängu salvestasid 1975. aastal Martna kihelkonnas Rõude külas Igor Tõnurist ja Kristjan Torop. Hiiesalult on salvestatud viis polkat, kolm labajalga, neli valssi, samuti tinna, vengerka, kikkapuu ja kamaruski – kokku 16 esitust.

Salvestustel kurdab pillimees, et sõrmed ei liigu enam hästi ja lauluhäält ka pole. Paistab, et probleem oli ka konkreetsetes pillis, millega Hiiesalu ei olnud harjunud. Endise pilliga oleks välja tulnud, kuid seesuguseid vanemat tüüpi pille polevat sel ajal olnud enam kellelgi peale Aleksander Paalo (vt lisa 2 nr 15). (RKM, Mgn. II 2890 (5))

Gustav Hiiesalu räägib kogujatele lõõtspillidest ja nende ehitusest, seejuures ka ühe sepa ehitatud erilisest lõõtspillist 20. sajandi alguses. Hiiesalu meenutab Rakaselja nimelist meest, kes oli väga kange pillimees ja Hiiesalust vanem. Tõenäoline, et kõnealune lõõtsamängija on Jaan Rakaselg (vt lisa 2 nr 6). Rakaseljal oli väike kaherealine lõõtspill, mida ta mängis pea peal hoides, ise samal ajal polkat tantsides, naine ümbert kinni hoidmas. (RKM, Mgn. II 2892 (5)) Tantsuõhtuid peeti Keskkülas mõisasaalis ja ka suuremates taludes. Gustav Hiiesalu poisipõlves olid põhilisteks simmani-tantsudeks polka ja labajalg, samuti mängiti padespaani, oira polkat, krakovjakki, paabiljoni polkat ja vengerkat. Viimane kõlas Hiiesalu sõnul vähe, kuna seda oli kõige raskem tantsida. Mängiti ka reinlendrit, mis oli polkade ja labajalgade kõrval uuem lugu. Kamaruski kuulus vene soldatite repertuaari. (RKM, Mgn. II 2890 (1))

Gustav Hiiesalust tehtud salvestused on krabisevad ja kohati raskendab arusaamist ka taustal mängiv raadio. Hiiesalu kohta pole paraku õnnestunud leida eluloolisi andmeid.

4. Oskar Järvela (1917–2002)

Oskar Järvela sündis 18. oktoobril 1917. aastal²⁰ ning elas Märjamaa kihelkonnas Vaimõisa külas. 1990. aasta juunis, kui pillimees oli 72-aastane, salvestas tema mängu kirjandusmuuseumi ekspeditsiooni käigus Sirle Pent.

Järvela repertuaarist on salvestatud 10 lõõtsalugu – neli valssi, kaks polkat, kaks reinlendrit, üks fokstrott ja tuustep. Lugude hulgas on näiteks polka “Juulit-Maalit”, aga ka uuemaid populaarseid lugusid nagu “Hulguse valss”.

Oskar Järvela nime leiab ka Uku Burmeistri uurimistööst Märjamaa valla lõõtspillimängijatest. Järvela mängis nii lõõtspilli, karmoškat kui ka akordionit ning laulis oma mängule kaasa ja oli olnud üks Vaimõisa parimatest pillimeestest (Burmeister 2017).

5. Jaan Kadakas (1901–1984)

Jaan Kadakas on üks silmapaistvamaid Läänemaa lõõtspillimängijaid, kelle kohta võib materjali leida mitmetest allikatest. 1968. ja 1969. aastal külastasid pillimeest rahvaluulekogujad kirjandusmuuseumi ekspeditsioonide käigus ning nendest kogumisretkedest leidub nii helisalvestusi, fotosid, filmikaadreid kui ka kogujate mälestusi ja kirjalikke ülestähendusi. 1971. aastal käis Jaan Kadakaga vestlemas ja tema pillimängu helisalvestamas Neeme Laanepõld Eesti Raadiost. Toonane intervjuu kõlas raadioetris samal aastal saatesarjas “Rahvaloomingu varasalvest” (Eesti Raadio 29.11.1971).

Jaan Kadakas sündis 15. märtsil 1901. aastal Karuse kihelkonnas Vagivere külas Agadevälja talus. Kui Jaan Kadakas sündis ilma korstnata saunamajas, siis aasta pärast ehitas isa uue talumaja. Samuti oli Jaan Kadakas ise ehitanud samale talukohale uue elumaja. Seega veetis Kadakas terve elu samas talus. (Eesti Raadio 29.11.1971) Jaan Kadakas töötas 1960.–1970. aastatel Karuse kirikuvahina, kuid seejuures oli ta olnud osav ja nõutud pillimees.

Lõõtspilli õppis Jaan Kadakas mängima umbes 10–12-aastaselt ühelt kohalikult vanalt mehelt, kes käis Jaan Kadaka onu juures lapsi valvamas. Mees oli umbes 70–80-aastane ning olevat kogu aeg vanaaegseid lugusid mänginud. Jaan Kadaka sõnul oli see “niuke

²⁰ Oskar Järvela. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.05.2025.

mees, et temal aega ei olnud. Ta mängis ööd läbi – suu oli lahti, silmad olid kinni.” (Eesti Raadio 29.11.1971) Pillimehe repertuaaris olid paar-kolm lugu, mida ta ühtelugu kordas.

Vana pillimehe mängust innustatuna tahtis ka Jaan Kadakas lõõtspillimängu õppida: “Ja mul pakkus see huvi. Mõtlesin, et ehk ma hakkas ka siis pillimeheks.” Kõigepealt ostis ta ühe vana pilli, mida püüdis esiti ise remontida ning mille siis üks sugulane, kes oli hea pillimeister, korda tegi. Mõne aja pärast oli Jaan Kadakal aga uut pilli tarvis. Olgugi, et pillimehe isa suhtus pilli ostmisesse umbusklikult – see maksis ju raha –, soetas Jaan Kadakas lausa kolm lõõtspilli. Ühel pillil olevat saanud üht lugu mängida, teisel teist. Ühel pillil tuli paremini välja, teisel “veritsemini”. (Eesti Raadio 29.11.1971) Eesti Rahvaluule Arhiivis olevatel fotodel ja videotel on näha, et 1968. aasta salvestamisel mängis Jaan Kadakas libliklõõtsa (lisa 1 fotod 6, 8–9).

Sarnaselt teistele toonastele tuntud pillimeestele, oli ka Jaan Kadakas põline pulmapillimees. Vanal ajal kestsid pulmad terve nädala ja pillimees mängis järjest mitmeid tunde. Kingituseks seoti kindaid, sokke ja paelu nii lõõtspilli kui ka pillimehe käsivarre külge. Jaan Kadakas rääkis raadiole, kuidas tal oli lakapealne pulmadest saadud ande täis, kuid paraku hävisid need kõik tulekahju käigus.

Kui Eesti Raadio külastas Jaan Kadakat 15. juulil 1971. aastal, siis mõned aastad varem käisid pillimehe juures rahvaluulekogujad kirjandusmuuseumi ekspeditsioonide raames. 1968. aasta juunis salvestasid tema pillimängu ja laulmist Ingrid Rüütel ja Otilie Kõiva. Samast aastast leidub Jaan Kadakast arhiivis kümnekond fotot ning Richard Hanseni üles võetud filmikaadrid, kus Jaan Kadakas demonstreerib kogujatele lõõtsamängu, labakindad käes, ja tantsib Ingrid Rüütliga labajalavalssi (ERA, DV 112 ja 113; vt lisa 1 foto 10). 1969. aastal kogusid välitööde käigus Jaan Kadaka lugusid Ingrid Rüütel ja Herbert Tampere. Samal aastal pildistas Herbert Tampere pillimeest tantsimas labajalga koos oma abikaasa Adeele Kadakaga (vt lisa 1 foto 11).

Eesti Rahvaluule Arhiivis on hoiul kokku 22 esitust Jaan Kadaka pillimängust. Nende seas on mitmeid salvestusi samadest lugudest. Polkat “Oh poisid, lähme Järisel” on salvestatud kuus korda – nii ainult lõõtspillil mängituna, lauldes kui ka ühteageu lauldes ja mängides. Reinlendrist “Läksin mina läbi külatänava” ja valsist “Neiuuke, nooruke”²¹ on kaks

²¹ “Neiukene, noorukene” oli levinud ringmängu vahetrall Muhus ja Saaremaal. Vt näiteks EKRRK, Fon. 105 (a21) < Muhu, Lalli k. – Urmas Oras < Elena Mölder, 78 a. (14.08.1983).

salvestust. Samuti leidub mitu salvestust Jaan Kadaka mängitud labajalast. Lisaks eelnimetatule kuulusid pillimehe repertuaari tantsulood nagu krakovjakk, aissa, padespaan, matlott ja takkalaadi polka.

Labakindad käes lõõtspilli mängimisest on kirjutanud Ingrid Rüütel 1968. aasta kogumisretke ülevaateartiklis, mis on ilmunud ka tema juubelikogumikus. Pühade ajal oli meestel kombeks koguneda hulgakesi kokku ning sõita saaniga perest perre õlut maitsma ja aega viitma. Sõit kulges tingimata lõõtspillimängu saatel – pillimees mängis, labakindad käes, ning seejuures pidid saani külge kinnitatud kellad ja kurinad pilliga hästi kokku kõlama. (Rüütel 1968: 677–683; Rüütel 2010: 129–130) Kuigi Jaan Kadakas tõi kinnastega mängu põhjenduseks käte külmetamise, oli see samaaegselt muljetavaldav oskus ja pillimehe osavuse märk, mida rahvaluulekogujatele demonstreerida (RKM, Mgn. II 1442 e).²²

Ingrid Rüütel kirjutab: “Tahtsime seda omapärast mänguviisi ka helilindil ja filmis jäädvustada. Jaan Kadakas, vana pillimees ja praegune Karuse kirikuvaht, oli nõus artistiks hakkama. Hobuse ja saanigi oleks ehk hankinud. Häda seisnes vaid selles, et parajasti oli südasuvi!” (Rüütel 2010: 130) Olukorrale läheneti loovalt ning suvine “saanisõit” võeti filmile maja seina taustal, kaadrisse jäid vaid kasukas ja labakinnastes pillimees ning saani istme seljatugi. Ingrid Rüütli ülesandeks jäi hobuse sõrgi taktis kellasid ja kurinaid kõlistada, mis olid aga omajagu rasked, nii et loo lõpus kippus tempo aeglasemaks jääma. Jaan Kadakas olevat kommenteerinud seda hiljem: “Na laisavõitu hobune oli!” (Rüütel 2010: 130)

“Labakindalugu” oli Jaan Kadakal üks ja kindel – polka “Oh poisid, lähme Järisel”. Järise on Jaan Kadaka koduküla Vagivere naaberküla ning seal olevat elanud palju tüdrukuid. Vagivere külas oli aga just rohkesti poisse ja nii kogunes üle 20 mehe, osa istus saanil ja osa kõndis kõrval, ning ühiselt mindi pillimängu saatel kõrvalkülla tantsima. Peopaigale lähenedes roninud kõik mehed saanile ja kohalikud kogunenud vaatama. Jaan Kadakas meenutas, kuidas üks vanapoiss hakkas seepeale hurjutama: “Olete hullud peast, tapate hobuse! Ühekorraga nii palju mehi hobuse peal!” Nimelt oli värava taha jõudes saanil nõnda palju noori mehi, kes aisasid ja kurinaid raputasid, et hobune oleks peaaegu jooksmas

²² Labakinnastega mängu on kogujatele demonstreerinud ka Aleksander Paalo Martna kihelkonnast (vt RKM, Mgn. II 2884 (1–4)). 1998. aastal Tartus üleriigilistel lõõtspillipäevadel mängis Helgi Tõnnemaa libliklõõtsa samuti labakindad käes (vt lisa 1 foto 24).

hakanud. “Läksime õue, siis kellad paukusid ja kurinad hüüdsid, nii et igavene maru oli. Sai nalja teha jah,” rääkis pillimees. (RKM, Mgn. II 1442 e)

Toonane “saanisõidu” filmiülesvõte on ilma helita, kuid sama lugu helisalvestuselt kõrvale kuulates on võimalik kokku viia laulusõnad ja Jaan Kadaka suu liikumine. Jälgitavad on ka lõõtsavahetused vasakus käes, kuid paraku pole kaamera rakursi tõttu näha pillimängija paremat kätt. Jaan Kadaka sõnul käis lugu ühe rea peal, nii et seda sai kinnastega mängida. Laulusõnad oli pillimees ise leiutanud.²³

Jaan Kadakas imiteeris “saanisõitu” ka 1971. aastal Eesti Raadios kõlanud intervjuus, kutsudes appi oma abikaasa Adeele Kadaka, kes helistas kurinaid, ja et kõlapilti veelgi tõelisemaks muuta, kaasati ka kodus olnud noorem poeg, kes kõlistas juurde aisakella. (Eesti Raadio 29.11.1971)

6. Anton Kivi (1909–1991)

Anton Kivi sündis 30. märtsil 1909. aastal Vigala kihelkonnas Avaste külas Sooääre talus.²⁴ 72-aastast Anton Kivi salvestas Jaan Malin 12. mail 1981. aastal Pärnu linnas. Temalt on jäädvustatud 6 lõõtsalugu – neli polkat, valss ja padespaan. Anton Kivi sõnul on tema mängitud lood seesugused vanaaegsed lood, millest mõnda mängiti ainult kahe duuri peal.

Kivi jutustas, kuidas vanasti tuldi pidudele kokku üle valla ja nii liikusid lood enamasti valla piirides. Ta õppis lugusid kuulmise järgi ja proovis omalt poolt ka midagi juurde panna, sest Kivi ütlemise järgi tõmbab iga pillimees lugu ikka natuke isemoodi. Anton Kivi mängitud polkade hulgas on Läänemaal levinud “Juulit-Maalit” ja takkalaadi polka, kuid sealte leiab ka raadiost kuulnud Karl Kikase loo. Takkalaadi polkat nimetab Anton Kivi ka tagurpidi polkaks, padespaani kohta öeldi rahvasuus “Madist-Jaani”. (RKM, Mgn. II 3372 (2–3), 3373(1))

Lisaks pillilugudele tundis Anton Kivi ka külalaule. Mõned tema enda üles kirjutatud laulude sõnad on jõudnud rahvaluulearhiivi (vt RKM II 346, 272/6). Rahvalaule esitab

²³ “Oh poisid, lähme Järisel, kus õt’sa vorst oli kerisel; Oh palu pere-eidekest, kes keedaks jahu-leemekest; /.../ Siis söime omad kõhud täis ja püksi[...] nurka käis.” (Rüütel 2010: 130; RKM, Mgn. II 1442 f) Järisel pakuti nimelt süüa ka ja vanasti küpsetati just kerisel häid praevorstid. Salme oli veelgi, kuid Jaan Kadakal ei tulnud kõik meelde.

²⁴ Anton Kivi. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.05.2025.

Kivi ka 1976. aasta aprillis salvestatud Mark Soosaare ja Härmo Saarmi raadiosaate “Läänemaa lood” 2. osas ja filmis “Jõulud Vigalas” (Saarm, Soosaar 1976; Jõulud Vigalas 1980).

7. Juhan Korpe (snd 1913/1914)

Juhan Korpe lõõtspillimängu salvestas Anu Korb 1989. aastal Lääne-Nigula kihelkonnas Turvalepa külas. Salvestamise ajal oli pillimees 75-aastane.

Juhan Korpelt on salvestatud 18 lõõtsalugu, mille hulgas on ülekaalus valsid, kuid sealt leiab ka neli polkat ja ühe fokstroti. Korpe repertuaar on uuem ja valdavalt üle-eestiliselt tuntud. Sinna kuuluvad näiteks Teppo polka, mille nimi viitab Teppo tüüpi lõõtspilli repertuaarile, valsilood “Meri on, meri jääb”, “Neiuga võib rääkida” ja “Ma tahaksin kodus olla”.

8. Johannes Liiv (snd 1907/1908)

Johannes Liiv elas Kirbla kihelkonnas Keskküla külas Ahuvare talus, kuhu ta oli elama asunud 1935. aastal (RKM III 5, 100). Liiv oli pärit Martna kihelkonnast. Ta mängis nii lõõtspilli, suupilli kui ka lehepilli. Kirjandusmuuseumi rahvaluulekogujad käisid Johannes Liiva juures 1968. ja 1969. aastal, kõigepealt ekspeditsiooni käigus ja seejärel järelkorjel. 1975. aastal salvestasid tema mängu Kristjan Torop ja Igor Tõnurist.

1968. ja 1969. aastal oli Johannes Liiv vastavalt 60- ja 61-aastane. Ingrid Rüütel on kirjutanud, kuidas neid juhatati esimesel korral kirja teel Johannes Liiva kui „universaalse mehe” juurde. Kogujate rõõmuks olevat Liiv tõesti heaks pilli- ja jutumeheks ning laulude teadjaks ostunud. (Rüütel 2010: 130) Samuti oli Johannes Liiv ka rahvaluulearhiivi korrespondent ning saatis arhiivile laulusõnu (nt 1988. aastal RKM II 409, 295/7).

Johannes Liiva esimene pill, mida ta mängima õppis, oli lõõtspill. Seda õppis ta oma onu käest, kes mängis ka suurt kannelt. Samuti hakkas Liiv juba väiksest peast suupilli mängima, mida talle laatadelt osteti. Suupille olnud pillimehel elu jooksul rohkesti. (RKM, Mgn. II 1480 a)

1968. aastal mängis Johannes Liiv kogujatele ette lehe- ja suupillil vanu labajalgu, mida ta oli nooruses lõõtspillil tantsu saateks mänginud, ning laulis mitmeid laule, seejuures ka ringmängulaule (Rüütel 2010: 130–131). Hulga laule oli ta õppinud oma emalt, kes sündis Kasari kõrtsis (Kirblas) ja elas hiljem Ridalas. (RKM III 5, 100) Johannes Liivalt salvestati 1968. aastal kokku kaheksa laulu ja pillilugu, nende seas ka üks linnuhäälte imitatsioon lehepillil. Ingrid Rüütel noodistas temalt üheksa lugu, salvestatud lugudega kattub neist vaid üks. Noodistatud on valdavalt laulud.

Järgmisel aastal õnnestus Ingrid Rüütli ja Herbert Tamperel salvestada ka Johannes Liiva lõõtsamängu. Fotode põhjal mängis Johannes Liiv tookord karmoškati (vt lisa 1 foto 12). Noorpõlves oli Johannes Liival aga kindlasti teistsugune lõõtspill, mida tõendab ka tema mängustiil.

Liivalt salvestati kolm lõõtspillil mängitud lugu, mis olid kõik labajalad. Lugu „Vana Vaimõisa Vahi Peeter”²⁵ salvestati tema esituses ka aasta varem lehepillil ja lauldes. Lõõtspillil mängis ta loole ühe osa juurde, mis lauldud variandis ei kõlanud.

Teisel lõõtspillil mängitud salvestusel kõlab labajalg, mida mängiti Johannes Liiva sõnutsi üle saja aasta tagasi mollpillil. Liiv rõhutas, et seda lugu tuleb mängida ainult ühel real, teist rida ei tohi puudutada. Lugu pärines ajast, mil mängiti üherealisi lõõtspille. Sama viisi mängiti ka viiuli peal, kuid Liiva jutu järgi oli see kõige rohkem siiski lõõtsalugu. (RKM, Mgn. II 1535 b) Kolmanda lõõtsal mängitud labajala nimi „Käimaga lugu” viitab loo saatel tantsitud tantsus esinevale käimise osale. Loo ühe osa juurde käisid sõnad algusega „Mis sa meie Marist muidu pilkad”.

1969. aastal salvestati Johannes Liivalt veel mitmeid laule ning ta demonstreeris kogujatele ka näärisoku tegemist, mis on jäädvustatud fotodel. Samuti on jäädvustatud Johannes Liiv filmilindile suu- ja lehepilli mängimas ning labajalga tantsimas (ERA, DV 112 N 24 ja ERA, DV 115 N 46). Ingrid Rüütel on nimetanud seda üheks tantsu omapäraseks erikujuks, arvates seda pärinevat mõnest veel vanemast hüppetantsust. Rüütel kirjutab järgnevalt: „Kuigi meile räägitakse, et juba käesoleva sajandi algul tantsisid seda eakamad inimesed, on praegune vanem põlvkond nende tantsuoskuse üle võtnud, mistõttu võisimegi seda 19. sajandi algupoole moetantsu veel oma silmaga näha ja kaasagi tantsida. Folkloristile oli see, teadagi, elamuseks ja teadusele väärtuslikuks materjaliks, sest selliseid

²⁵ Vaimõisa mõis, millele laulu sõnades viidatakse, asub Märjamaa kihelkonna territooriumil, praegu Rapla maakonnas Märjamaa vallas.

tantse pole vähemalt filmis varem jäädvustatud.” (Rüütel 2010: 130–131; vt lisa 1 fotod 13–14)

1975. aastal salvestasid Johannes Liiva juttu ja pillimängu Igor Tõnurist ja Kristjan Torop. Tõnurist lausub salvestusel Liivale, et ta oli üks parimaid kohalikke pillimehi – kui tema simmanil mängis, siis ei saanud keegi istuda, vaid kõik pidid tantsima. Johannes Liiv kinnitab omalt poolt väidet ja kirjeldab, kuidas tantsuplats oli mõnikord niivõrd rahvast täis, et peaaegu ei mahtunudki enam tantsima. (RKM, Mgn. II 2889 (5)) 1975. aastal salvestati Liivalt kokku 20 lõõtsaloo esitust. Liiv mängis polkat ja labajalga, sealhulgas samu, 1969. aastal salvestatud lugusid, ning paari valssi, tuustepi ja padikaatri. Mitmete lugude juurde ütles Johannes Liiv ka sõnu. Näiteks tundis ta labajalalaulu algussõnadega “Matsi Ants lõi torupilli”.

9. Jüri Loring (snd 1886/1887)

Jüri Loring (Looring) oli pärit Vigala kihelkonnast Paljasmaa külast ning 1929. aastal oli ta 42-aastane. Loring on ühes Eduard Valdekuga viljakaim lõõtspillimängija, kellelt on 1929. aasta kogumisretkel kogutud kõige rohkem lugusid. Jüri Loring mängis kogujatele ette üksteist lõõtsalugu. Oja noodistas neist kümme ja salvestas neli lugu. Nende seas on kaheksa polkat, kaks labajalga ning variant eideratta viisist.²⁶ Ainult üks Loringu lugudest kannab kindlat pealkirja, selleks on polka „Äksi eit” ehk „Torupilli Viiu-Jaagu Ants”.

10. Aleksander Manni (1916–1987)

Aleksander Manni sündis 25. novembril 1916. aastal. Tema pillimängu salvestasid Ingrid Rüütel ja Erna Tampere 1976. aastal, mil ta oli 59-aastane. Manni elas Ridala kihelkonnas Väike-Ahli külas Sõõru talus.

Aleksander Mannilt on salvestatud neli lõõtsalugu: polka, valss, perekonnavalss ja labajalg. Manni mängib helisalvestustel kaherealisel Saksa päritolu pillil, millel ei olnud niivõrd rohkeid võimalusi, kui pillimees oli harjunud. Erna Tampere mälestust järgi oli

²⁶ Oja noodistuse juures puudub lool nimi. Selle meloodia langeb kokku laialt levinud tantsuviisiga.

Aleksander Manni pill vana, “virises” ja lasi õhku läbi (RKM II 320, 233) Noorena oli Mannil olnud kolmerealine Hohner, mis kadus ära. (RKM, Mgn. II 2816 c)

Lisaks lõõtsalugudele on Aleksander Mannilt salvestatud pajatusi ja kogutud teavet erinevate rahvapillide kohta.

11. Priidu Maritov (1870–1941)

Priidu Maritov sündis 9. jaanuaril 1871. aastal²⁷ Kullamaa kihelkonnas Jõgisoo vallas Ohmukse külas²⁸ Sillaarude talus. Ta oli käinud neli talve Jõgisoo vallakoolis ning seal õppinud ka noodi tundmist. Elukutselt oli Maritov lukksepp. August Pulsti andmete kohaselt elas Priidu Maritov 1930. aastate lõpus Tallinnas oma laste juures aadressil Uus-Tatari 14-8. (Pulst 1967: 822–824) Tallinnas ta ka 1941. aastal suri.²⁹

Priidu Maritov oli nii lõõtsa- kui ka parmupillimängija. August Pulsti sõnul pidas Maritov ennast elupõliseks pulmapillimeheks. Priidu Maritovile oli pillimängu õpetanud tema onupoeg. Parmupilli hakkas Maritov mängima 12-aastaselt ning lõõtspilli 15-aastaselt, olles 18-aastaselt juba pulmapillimees. Pulmas mängimise eest sai pillimees tasuks rubla päevas ja veimesid, mille hulka kuulusid sukad, kindad ja vöö. Lõõtspilli mängis Maritov kokku viiuliga, kuid sealkandis olevat kokku mängitud ka viulit ja kannelt. Pillimehe sõnul tantsiti labajalavalssi torupilli ja parmupilli saatel, kuid temalt salvestatud lugude hulgas leidub ka lõõtspillil mängitud labajalgu. (Pulst 1967: 822–823)

Nii oma parmupilli kui ka lõõtspilli oli Priidu Maritov ise valmistanud. Lõõtspill oli tehtud kasepuust, kasutades tööriistadena nuga, kirvest ja peitlit. Pulsti mälestuste kohaselt lubas Maritov mõlemad oma pillid muuseumile ning lisaks teha ka pajukoorest pikkvile. (Pulst 1967: 823) Pillide saatuse kohta ei ole paraku rohkemat teada.

Maritovi lõõtsa- ja parmupillimängu salvestati Riigi Ringhäälingus rahvamuusika heliplaadistamisel 5. detsembril 1938. aastal, kui pillimees oli 68-aastane. August Pulsti

²⁷Erinevates allikates esineb erinevaid nimekujusid: Priidu/Priido/Prido Maritov/Maritov/Marriv/Marritow. Vana kalendri järgi on tema sünniaeg 27. detsembril 1870. a. August Pulsti mälestustes on sünniaasta vigane, seal on Maritovi sünnikuupäevaks 09.01.1870 (Pulst 1967: 822).

²⁸ Ohmukse küla praegu enam ei ole, see on liidetud Ubasalu külaga.

²⁹ Priidu Maritov. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 11.04.2024.

andmetel kuulus Priidu Maritovi repertuaari 15 parmupillilugu ja 20 lõõtsalugu, millest salvestati kolm parmupilli- ja üheksa lõõtsalugu. Maritovi repertuaaris oli polkasid, labajalgu, polkamasurkasid ja aagenspitse³⁰. Parmupillil salvestati temalt kaks labajalga ja üks polka: 1) “Viru pastlavalts”, 2) Polka - omatehtud, ja 3) “Ülejala labajalg”. Lõõtspillilugude seas oli kaks labajalga, kuus polkat ja üks aagenspits: 1) Polka I (Elviine), 2) Polka II (Beniita), 3) “Hiiutaadi torupillitükk”, 4) “Hiiutaadi pastlavalts”, 5) “Harku pulmapolka”, 6) “Kilu Mardi polka”, 7) “Onupoja polka”, 8) “Priidu polka”, 9) Aagenspits (konts ja varvas). Salvestamata jäid “Liuvälja polka”, “Liine polka”, “Lääne polka” ja teised uuemad lood. (Pulst 1967: 822–823)

Maritovi mängitud lõõtsalugude pealkirjades esineb mõningaid erinevusi August Pulsti mälestuste ja Herbert Tampere koostatud registri vahel. Nimelt kannab “Kilu Mardi polka” registris nime “Kilu-Mari polka”, mille all on lugu ka laiemalt tuntud. Polkad nr 1, 2, 8 on registris nimetatud lihtsalt polkadeks ega kanna täpsustavaid nimesid.

Lugude heliplaadistamise ajal, 1938. aastal toimus ka Eesti Kulturfilmi ringvaate nr 41, 4/4 “Tantsulugusid vanadelt pillimeestelt” filmimine. Seejuures filmiti ka Priidu Maritovi parmupillimängu. Pulsti mälestustes seisab, et filmimise ajal põles ruumi valgustamiseks 18 000 küünalt ning sellest tulenev kuumus sundis neid töötama särgiväel (Eesti Kulturfilmi ringvaade nr 41, 4/4; Pulst 1967: 811).

Lisaks heliplaadistamisele osales Priidu Maritov 28. märtsil 1939. aastal Tallinnas Estonia kontserdisaalis muusikamuuseumi eestvõttel toimunud suurel rahvapillimeeste ja -laulikute esinemisel. Esinemisega tähistati muuseumi 5. ja ühingu 15. aasta täitumist ning see oli järjekorras 571. muusikamuuseumi korraldatud esinemine. Kontserdil astusid üles 19 rahvalaulikut ja -pillimeest, nende seas Priidu Maritov, kes esitas parmupillil omatehtud polka. Lõõtspillimuusikat kontserdil ei kõlanud. (Pulst 1967: 459–460)

August Pulst on kirjeldanud Priidu Maritovi pillimängu kui “sula ja ladus” (Pulst 1967: 824). Maritovi parmupillilood on avaldatud Cätlin Mägi koostatud kogumikus “Eesti parmupill” (Jaago 2011). Cätlin Mägi on nimetanud teda loominguliseks pillimeheks, kelle parmupillimängus on rohkesti kaunistusi ja viisivariatsioone (Jaago 2011: 96). Cätlin Mägi on kirjutanud Maritovist lühidalt ka rahvusvahelise parmupilli ühingu (International Jew’s Harp Society) veebilehel (Mägi 2021).

³⁰ 20. sajandi alguses populaarne moeant, mida tuntakse erinevate nimede all, sh takkalaadi, papiljoni polka jm (Rüütel, Kapper 2015: 394).

Tänapäeval on Maritov tuntud eeskätt parmupillimängijana ning tema kõige tuntumat ja mängitumat parmupilli polkat on esitanud ja salvestanud näiteks Cätlin Mägi, Ro:Toro, Vägilased, Rütmiallikal ning Eesti Politsei- ja Piirivalveorkester.

12. Madis Miisa (snd ~1899)

Madis Miisa elas Vigala kihelkonnas Paljasmaa külas. Kui Eduard Oja ja Eduard Treu 1929. aastal pillilugusid kogusid, oli Madis Miisa Siima talu sulane ja umbes 30 aastat vana (ERA II 17, 30, 338).³¹

Madis Miisalt koguti viis lõõtsalugu – neli polkat ja üks labajalg. Need kõik on Eduard Oja noodistanud ja neli neist ka salvestanud. Olgugi et lugusid ei kogutud Miisalt nii palju kui mõnelt teiselt lõõtsamehelt sel kogumisretkel, oli neli lugu siiski maksimaalne arv, mis tol korral ühe pillimehe kohta salvestati. Madis Miisa on ühtlasi ainuke lõõtsamängija, kelle kohta leidub märge Eduard Treu kogumispäevikus: „Igale viiuli loole teeb ta [Jüri Keller] juure ka sõnad, nagu Siima talu sulane Madis Miisagi (31 a).” (ERA II 17, 30)

Kogujad on üles kirjutanud ühe Madis Miisa lõõtsal mängitud polka juurde kuulunud sõnad, mis kõlasid nõnda: „Tuutam, tuutam tädipoeg Hans, / Tuutam, tuutam tädipoeg Hans.” (ERA II 17, 338). Polkalaul koosnes neljast reast, kuid järgnevad kaks rida on 1945. aastal tsenseerimise käigus muudetud loetamatuks. Paraku pole ka teada, millise pilliloo juurde need täpsemalt kuulusid, kuna kogutud materjali hulgas paiknevad sõnad noodistustest eraldi.

13. Aleksander Naumann (1891–1966)³²

Aleksander Naumann oli pärit Kirbla kihelkonnast Keskküla külast. Salvestamise hetkel 1929. aastal oli Naumann 38-aastane. Aleksander Naumann mängis nii lõõtspilli kui ka viiulit. Temalt on noodistatud üheksa lõõtspillilugu, nendest kolm on ka salvestatud. Lõõtsalugude seas paabilojoni polka, kolm labajalga ja viis polkat. Naumanni

³¹ Kogumispäevikus esinevad Madis Miisa vanusena nii 30 kui ka 31 aastat.

³² Aleksander Naumann. Maidu Leeveri genealoogia andmebaas, vaadatud 09.04.2024.

viulilugudest salvestusi ei leidu, kuid Eduard Oja on ühe tema mängitud labajala noodistanud (ERA III 2, 171).

Aleksander Naumanni vend Johannes Nõmmsalu (Naumann) oli samuti lõõtspillimängija (vt lisa 2 nr 14).

14. Johannes Nõmmsalu (1889–1971)

Johannes Nõmmsalu (endine Naumann) elas Kirbla kihelkonnas Rannu külas Juhkami talus. Talu nime järgi tunti teda ümbruskonnas ka Juhkami Juhanina. Kui kirjandusmuuseumi ekspeditsiooni käigus 1968. aastal Nõmmsalu juures käidi, ei õnnestunud teda enam salvestada. Johannes Nõmmsalu oli sel ajal 79-aastane ning tema sõrmed olid muutunud tuimaks ja pooleldi halvatuks, mistõttu ta ei saanud lõõtspilli mängida. (RKM II 254, 293) Samuti olevat ta unustanud vanad laulud.

Rahvaluulekogujad juhatas Nõmmsalu juurde Rannu küla Matsi talu peremees Mihkel Allikas, kes rääkis, et vanasti olevat olnud palju häid pillimehi ja neist on elus veel Johannes Nõmmsalu, kes mängis viimati kolhoosi ajal.³³ (RKM II 254, 233/235)

Olgugi et Nõmmsalu lugusid ega laule enam ei mäletanud, rääkis ta kunagise pillimehena mõndagi huvitavat nii laulmisest kui ka pillimängust. Johannes Nõmmsalu lapsepõlves ehk 19. sajandi lõpul olid levinud üherealised lõõtspillid, mida toodi Tallinnast. Umbes sel ajal hakkas liikuma ka kaherealise pille. Kõik noored poisid olevat pilli mänginud ning külas õpiti lugusid üksteiselt. Johannes Nõmmsalu vend mängis ka viulit, mida oli õppinud Lihula algkooli õpetaja käest, ning kodus mängisid vennad pillidel kokku. (RKM II 254, 237) Suguvõsa portaale uurides selgub, et Johannes Nõmmsalu noorem vend oli Aleksander Naumann (1891–1966), kelle lõõtspillimängu fonograferiti 1929. aastal (vt lisa 2 nr 13).³⁴

³³ 1966. aastast pärinevad Rahvusarhiivis Kirbla sovhoosiga liitunud Ždanovi nimelise ja „Leninliku Tee” kolhoosi liikmete tööstaažide kindlakstegemise aktid (RA, LAMA.528.3k.1). See lubab arvata, et 1966. aastal liideti sealne kolhoos sovhoosiga ning seega oli Johannes Nõmmsalu lõõtsa mänginud veel mõni aasta enne kogujate tulekut.

³⁴ Aleksander Naumann. Maidu Leeveri genealoogia andmebaas, vaadatud 09.04.2024.

Ottilie Kõiva vahendas oma kogumispäevikus Johannes Nõmmsalu kui Läänemaalt pärit pillimehe arvamust Võrumaa lõõtspillimängijate kohta: „Kriitiliselt räägib vana pillimees Võrumaa lõõtsapillimängijatest, keda raadios kuulnud. Neil olevat teistmoodi toon ja teistmoodi mängunukad. Läänemaal, Pärnumaal ja ka Saaremaal olevat kenamad lood.” (RKM II 254, 293)

Varasemalt, kui käed veel hästi liikusid, tegi Johannes Nõmmsalu ostetud lõõtspille ümber ja parandas teiste vanu pille. (RKM II 254, 293) 2019. aastal jõudis tema lõõtspill Eesti Rahva Muuseumi kogusse (vt lisa 1 foto 7). Tundub, et sama pilli hoiab pillimees põlvedel 1968. aasta ekspeditsiooni käigus tehtud fotodel (vt lisa 1 fotod 4–5). ERMis hoiul oleva pilli juurde lisatud legend ütleb, et tegu on ainsa pilliga, mis Johannes Nõmmsalu päris ise valmistas (ERM A 1051:20). Kõnealust pilli olevat ta hakanud ehitama 1950. aastate alguses oma mure leevendamiseks pärast naise surma 1951. aastal. Samuti on märgitud, et Johannes Nõmmsalu esimene lõõtspill sai sõjas hukka.

15. Aleksander Paalo (1914–1998)

Aleksander Paalo sündis 21. septembril 1914. aastal Martna kihelkonnas Soo-otsa külas Uuetoa talus.³⁵ 1996. aastal elas ta Rõude külas Kiisa talus (EFA I 16, 25). Aleksander Paalo ehk Paalo Sass oli üks Martna kihelkonna tuntumaid pillimehi ja Rõude külakapelli hing. Temalt on kogutud siinses töös käsitletavatest pillimeestest kõige enam lõõtsalugusid. Koguarv küündib kõrgele just seetõttu, et teda külastati mitmel korral.

1975. aastal salvestasid Kristjan Torop ja Igor Tõnurist temalt 20 lõõtsalugu. Samal aastal käis tema juures Igor Tõnurist koos Jaan Sarvega ning salvestati 10 lugu. Nendest kogumisretkedest pärinevad ka 22 helisalvestust Rõude külakapellilt, kus Aleksander Paalo mängis lõõtspilli. Samuti esitasid Aleksander Paalo ja Ilmari Klaassen kogujatele kahekesi ühel lõõtspillil 5 lugu. 1996. aastal külastas kõrges vanuses Paalot kirjandusmuuseumi ekspeditsiooni käigus Anu Korb, kes salvestas temalt 18 lõõtsalugu. Kokku on Paalo osalusel kogutud 75 lõõtsaloo esitust. Seejuures on materjali hulgas korduvaid esitusi samadest lugudest.

Aleksander Paalo ostis oma lõõtspilli 1937. aastal kasutatud pillina. See maksis 75 krooni. Toonane ost ei pälvinud aga heakskiitu kasuisalt, kelle sõnul oleks selle raha eest võinud

³⁵ Aleksander Paalo. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 11.05.2025.

hoopis mullika osta. Kõnealune pill oli kaherealine Saksa päritolu Koch, millele pani hiljem Tallinnas Nunne tänaval Mägi nimeline mees kolmanda nupurea juurde. (ERA, DAT 71 (79))

Paalo sõnul sai pulmapillimees vanemal ajal kingiks sokke või kindaid ja punaseid paelu, mis kinnitati pilli külge. Lisaks pulmadele käis Paalo tellimise peale ka sünnipäevahommikutel sünnipäevalast üles mängimas. Selleks puhuks oli tal lugu “Uinu vaikselt, mu lind”. (EFA I 16, 26 (6–7))

Rõude kapellil on ajaloos olnud mitmeid koosseise. Aleksander Paalo kuulus 1974. aastal moodustatud kapelli, mille liikmeskonda oli vahepeal kuulunud pea 10 liiget. Kapellis mängiti akordionit, trummi, jauramit, suupilli, trianglit ja lõõtspilli. 1975. aastal tehtud salvestustel mängivad kapelli koosseisus lisaks Aleksander Paalole Eliise Junts ehk Lääne Liisi (1918–2002) ja Ilmari Klaassen (snd 1912). Koos esineti rahvamaja pidudel, kuid jõuti ka televisiooni, ning kapelli tundus ulatub kohalike seas ka tänase päevani. (EFA I 16, 137)

Kahekesi ühel lõõtspillil mängimine oli üks pilkupüüdev trikk, mida Paalo ja Klaassen koos praktiseerisid. Seejuures oli lõõtspill Paalo süles, kes ise mängis bassi ja parema käega alumisi ehk kõrgemaid noote. Klaassenile jäid omakorda ülemised ehk madalama helikõrgusega nupud. Seesugune kolmel käel lõõtspillimäng on jäädvustatud kapellist tehtud fotodel, mis on leidnud mitmel pool avaldamist, sh näiteks telesaates “Aja kõlad” (1998) ja raamatus “Eesti rahvapille” (2008). Aleksander Paalot ja Rõude külakapelli kuuleb mängimas ka Igor Tõnuristi raadiosaates “Lõõtspill rahvapillina meil ja mujal”, mis oli eetris 7. novembril 1993. aastal.

Põhiliselt on Aleksander Paalolt salvestatud polkasid, valsse ja labajalgu. Kusjuures, Paalo oli ainuke lõõtspillimängija, kes esitas labajalga ka veel 1996. aastal. Lisaks eelnimetatule mängis Aleksander Paalo kogujatele ka reinlendrit, tuusteppi, subootat, aissat, kamaaruskit, fokstrotti jm tantsulugusid. Paalo repertuaar oli lai, ulatudes vanadest labajala- ja polkalugudest populaarsete lauludeni, nagu “Läänemere lained”. Lugude hulgas on ka kohalike kaasaegsete repertuaarist pärinevad lood nagu Sepa Kaarli, Koordi Arno või Anton Birgi järgi õpitub polkad.

Ilmari Klaassenit ei ole salvestatud üksinda lõõtspilli mängimas ja seega teda siinkohal eraldi ei käsitleta, kuid kogu Rõude külakapelliga seonduv vääriks edaspidi põhjalikumat uurimist.

16. Heino Piik (snd 1918)

Heino Piik oli sündinud 1918. aastal ning tema pillimängu salvestasid Kirbla kihelkonnas 1996. aasta juunis Mall Hiimäe ja Anu Korb. Heino Piik mängis rahvaluulekogujatele 16 lõõtsalugu, mille hulka kuulusid valsid, polkad, reinlendrid, krakovjakk ja padespaan. Ettemängitud repertuaarist leiab ka neli Piigi enda loodud valssi. Üks neist kannab nime “Lihula valss”, kahe valsiloo juurde on märgitud, et need lõi pillimees pärast sõjast tulekut. Tõenäoliselt silmas peetud II maailmasõda.

Anu Korb kirjutab kogumispäevikus, kuidas alguses püüdis pillimees rahvaluulekogujaid üle kavaldada, öeldes, et tema küll midagi ei mängi ja pole ka kunagi mänginud. Siiski sai edevus võitu. Samuti selgus, et Piik mängis alles äsja enne kogujate saabumist koos ühe Penijõe mehega pilli. Koos mängisid mehed rohkem kaasaegsemaid lugusid. (EFA I 16, 147)

Korbi kogumispäeviku andmetel proovis Piik esmalt mängida oma väikest lõõtspilli, seejärel bajaani. (EFA I 16, 147) Lugude salvestustel kõlab ka minoorseid saateakorde, kuid paraku pole täpsemalt teada, millist tüüpi pilli Heino Piik konkreetsetel helisalvestustel mängib.

17. Eduard Rääli (1926–2006)

Eduard Rääli sündis 11. septembril 1926. aastal³⁶ Martna kihelkonnas Haeska külas Värava talus. Pillimeest külastasid rahvaluulekogujad kahel korral. 1976. aastal sattusid Eduard Rääli juurde Mare Kõiva ja Paul Vesik ning kakskümmend aastat hiljem, 1996. aastal käisid tema juures samuti kirjandusmuuseumi ekspeditsiooni käigus Ell Vahtramäe ja Janika Oras.

³⁶ Eduard Rääli. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 11.05.2025. Genis esineb perekonnanimi Rääli, kirjandusmuuseumi materjalides on see läbivalt Rääli.

1976. aastal salvestati Eduard Rääli 6 lõõtsalugu, kolm polkat ja kolm valssi. Toonased salvestused tehti jaanipäeva aegu poe taga, kuhu külamehed olid kogunenud. Mare Kõiva mälestuste järgi oli selles keskkonnas vaikust raske hoida ning võib arvata, et seepärast ei salvestatud lugusid suuremal hulgal. (RKM II 320, 259) 1996. aastal mängis Rääli kogujatele suupilli ja temalt koguti ka ajaloo pärimust, pajatusi ja muistendeid (vt ERA, DAT 78). Mõlemal korral tehti ka fotosid (vt lisa 1 fotod 17–19).

Kokkupuutest Eduard Rääliga 1996. aastal kirjutab Janika Oras, kuidas pillimehel oli suupill taskus ja ta mängis pikemalt palumata paar lugu, kui nad teda külavahel kohtasid. Orase sõnul jätkus pillimehel juttu, mis pärines osalt ka raamatutest, raadiost ja mujalt, nagu seda ikka ette tuli. Järgmisel päeval salvestati Metsapere Eediks kutsutud pillimeest tema sünnitalus, kus elas tema õde. Toona mängis Rääli ainult suupilli, kuna lõõtspill oli majja sisse põlenud ja bajaani ta ei mänginud. Eduard Rääli pillimängu ja juttu salvestati ning kirjandusmuuseumi filmioperaator Einar Sinijärv filmis ka kaameraga. (EFA I 15, 230/1)

Ell Vahtramäe kogumispäeviku järgi oli Räälile see jutt väga meeltemööda, kui nad kinnitasid, et temalt varasemalt salvestatud lõõtsalood on arhiivis hoiul. 1976. aasta kogumisretke järel saadeti Räälile ka rahvaluulekogujate tehtud pildid, mida ta hoidis oma arhiivis. (EFA I 15, 86/7)

18. Erich Raba (sünd 1934)

Erich Raba sündis 31. märtsil 1934. aastal³⁷ ja oli pärit Ridala kihelkonnast. 1996. aastal salvestas Tuuli Otsus tema lõõtspillimängu Eesti Rahvaluule Arhiivi ekspeditsiooni käigus. Tema isa, Johannes Raba pillimängu oli salvestatud 20 aastat varem (vt lisa 2 nr 19).

Erich Raba elas salvestamise ajal Ridala vallamajas ja rahvaluulekogujad viis tema juurde lõõtspillimängija Erich Hiie. Tuuli Otsuse kogumispäeviku kohaselt oli Erich Raba esiti tõrges, kuid Erich Hiie kaasabil tõi Raba siiski välja vana libliklõõtsa, mis oli ostetud Peterburi turult enne 1917. aastat. Võib arvata, et pill kuulus Erich Raba isale Johannesele (vt lisa 1 fotod 20–21).

³⁷ Erich Raba. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.05.2025.

Erich Raba esituses on jõudnud rahvaluulearhiivi kolm lugu: valss, polka ja krakovjakk. Need õppis Erich oma isalt (EFA I 16, 272/3). Salvestustelt kostub Erich Raba hääl, mis väidab, et ta pole tükk aega mänginud ja lood on ununenud. Erich Raba isa, kellega koos ta mängis, oli selleks ajaks 17 aastat tagasi surnud. Samuti oli Erich Raba tervis kehv, pill ei olnud päris korras ning ta oli asja vastu huvi kaotanud (EFA I 16, 272/3). Olgugi et Erich Raba pillimängu on salvestatud vähesel määral, oleks edaspidi huvitav võrrelda tema ja isa Johannes Raba mängustiili.

19. Johannes Raba (1896–1979)

Johannes Raba sündis 25. oktoobril 1896. aastal.³⁸ Pillimeest salvestasid Ingrid Rüütel ja Erna Tampere 1976. aastal, kui ta oli 79-aastane ja elas Ridala kihelkonnas Kolu külas.

Lõõtspilli hakkas Johannes Raba mängima 18-aastaselt, esmalt kaherealise pilliga. Pilli oli ostanud tema onu Tallinnast, kui Johannes oli veel väike, ja proovinud seda mängima õppida, kuid vaatamata püüdlustele, pillimäng ebaõnnestus ning onu kinkis lõõtspilli Johannese vennale. Kui vend läks aega teenima, jäi pill seisma ja anti teise vanema venna käsutusse, kelle pealt Johannes mänguvõtteid vaatas, ning peagi oli pill juba rohkem Johannese mängida. Tegemist oli väikese Olbrei vabriku pilliga, mille kahele nupureale vastasid kaks paari basse. Pillil olid lusikakujulised bassiklahvid. Esimesena õppis Johannes Raba mängima ühte labajalalugu. (RKM, Mgn. II 2822 f)

Pilli, millega Raba 1976. aastal tehtud helisalvestustel mängib, ostis ta Peterburis aega teenides. Seda kolmerealist libliklõõtsa on jäädvustatud ka Elmar Kivaste tehtud fotodel toonaselt kogumisretkelt (vt lisa 1 fotod 20–21).

Raba teenis I maailmasõja ajal Petrogradi garnisonis, kus oli ka teisi pillimehi. Koos lätlastest pillimeeste – kolme viiuldaja, tsitrimängija ja kontrabassimängijaga tehti väikest ansamblit, mis kõlas Johannes Raba meenutuste järgi täitsa kenasti kokku. Peamiselt mängiti pühapäeva õhtuti kodus olles. Garnisonis tegutses ka puhkpilliorkester, kes suveõhtuti esines. (RKM, Mgn. II 2822 f)

³⁸ Johannes Raba. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.05.2025.

Johannes Raba repertuaari kuulusid peaausjalikult polkad, valsid, labajalad, krakovjakid ja padespaanid. Samuti on temalt salvestatud perekonnavals, paabiljon, polkamasurka, kaerajaan ja tuntud laululugusid, nagu “Viljandi paadimees”. Raba repertuaar oli mitmekesine ja ta õppis lugusid, mis kõrvu juhtusid. Nii kuulusid sinna näiteks puhkpilliorkestrilt kuuldud lugusid, külapidudel kuuldud viise ja sõjaväes lätlastelt õpitud polka (“Läti polka”). Kunagise repertuaari suurst ei osanud pillimees hinnata – kui mõni viis jäi meelde jäi, õppis ta selle ära ja korjas pillilugusid sedasi juurde, kuid sama hästi läks lugusid meelest, mistõttu need ka repertuaarist kadusid. (RKM, Mgn. II 2822 a)

Pilli käis Johannes Raba mängimas oma külas ja kaugemal, sh Ungrus, Emmuveres, Tanskas ja Kivikülas. Kui tants läks lahti, mängis Raba mõnikord ühte lugu pool tundi järjest (RKM, Mgn. II 2820 a). Johannes Raba sõnul laulsid agaramad pillimängijad oma mängu juurde, kuid tema seda ei teinud, et pillimängul järg käest ei läheks. Kui häälestus klappis, mängiti vahel kahel lõõtspillil kokku. Tuli ette ka kitarril või viiuliga koos mängimist, mis “aitas paremini häälistseda”. Raba nooruses olevat vanema põlve pillimeestel olnud ka triangel ja trumm, mis häälestati lõõtspilli järgi. (RKM, Mgn. II 2820 k, 2821 n)

Johannes Rabal oli kaks poega. Neist ühte, Erich Raba salvestati lõõtspilli mängimas 1996. aastal (vt lisa 2 nr 18).

20. Jaan Rakaselg (1890–1959³⁹)

Jaan Rakaselg elas Kirbla kihelkonnas Keskküla külas ning oli 1929. aasta kogumisretke ajal 39-aastane. Lõõtsalugusid on Jaan Rakaseljalt kogutud kokku kuus – kolm polkat ja kolm labajalga. Kuuest noodistatud loost on salvestatud kaks.

21. Aare Rand (1952–2010)

Aare Rand oli pärit Kirbla kihelkonnast Rannu külast ning oli 1969. aasta kogumisretke ajal 17-aastane, olles seega siinsetest lõõtspillimeestest kõige noorem.

³⁹ Jaan Rakaselg. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 09.04.2024.

Aare Rannalt salvestati tol korral kaks lugu, milleks olid vurr-sahkadi ja 1-2-3-4-5-6-7. Pole teada, kust või kelle järgi Rand lood õppis. Võib olla, et noor lõõtspillimängija oli lood õppinud noodist või mõne tollaegse rahvatantsurühma järgi. 1-2-3-4-5-6-7 oli laiemalt levinud tantsulugu, mida 1969. aastal võisid peale külapillimeeste mängida ka kutselised muusikud. Samast kogumisretkest leiduvad arhiivis ka fotod, millel demonstreerivad rahvariietes naised rahvatantsu vurr-sahkadi (ERA, Foto 8796–8803). Ühele pildile on napilt peale jäänud ka pillimees, kelleks on ilmselt Aare Rand.

Aare Rand oli Jaan Ranna (vt lisa 2 nr 22) lapselaps, kuid oma eluajal nad ei kohtunud. Järeltulijate sõnul käis 2000. aastatel Aare Randa intervjuerimas üks tudeng, kes kirjutas uurimistööd, aga paraku pole tema isikut õnnestunud välja selgitada.

22. Jaan Rand (1879–1944)

Jaan Rand sündis 24. aprillil 1879. aastal.⁴⁰ Ta elas Kirbla kihelkonnas Kirbla külas Jaani talus. Talu nimest tulenevalt kutsuti teda ka Jaani Jaaniks. Elukutselt oli Jaan Rand kingsepp, tisler ja sadulsepp ning tegi seejuures ka põllutööd. Haridust oli ta saanud kolm talve Kirbla vallakoolis. (Pulst 1967: 784–786)

Jaan Rand mängis nii parmupilli, kannelt kui ka lõõtspilli. Esimene pill, mida ta mängima hakkas, oli parmupill, mille ta võttis kätte kümneaastaselt.⁴¹ Samuti sai temast parmupillide valmistaja. Kannelt hakkas Jaan Rand mängima 15-aastaselt, õppides seda oma isalt, kes oli pilli ise valmistanud. Lõõtspilli ostis Rand aga 17-aastaselt Pärnust. August Pulst on pannud kirja pillimehelt kuulnud mälestuse, kuidas ta „Pärnust kodu poole sõites ja kastikoorma otsas istudes uuele kaherealisele pillile hääled sisse lõi ja proovis lugusidki mängida.” (Pulst 1967: 784–785) Salvestamise ajal mängis Rand kolmerealist libliklõõtsa (vt lisa 2 foto 1).

Lõõtspillist sai Jaan Ranna igapäevane kaaslane ning aja jooksul kujunes Jaan Rannast nõutud pulmapillimees – ta oli mänginud rohkem kui 100 pulmas. Varasemalt sai pulmapillimees pruudilt pillimängu eest tasuks veimesid, uuemal ajal olevat makstud rubla

⁴⁰ Jaan Rand. Suguvõsa uurimise portaal Geni, vaadatud 06.01.2024.

⁴¹ Parmupilli nimetati Kirblas suupilliks (Pulst 1967: 784).

päevas palka ja antud veimed veel lisaks. Jaan Rannale maksti juba tellimise ajal ette. Kõige suurem ettemaks, mille ta oli saanud, oli 6 rubla ühe pulma kohta, mida on pillimees kommenteerinud nõnda: „Siis polnud muud kui lõhu mängida!” Talgutel pillimehele rahalist tasu ei antud, vaid pillimängu eest pakuti süüa ja juua. (Pulst 1967: 785)

Jaan Rannast kui tuntud kohalikust pillimehest andsid August Pulstile teada tema naabrimehed. See toimus 1936. aastal muusikamuuseumi ringreisi ajal pillimehe kodu lähedal Kirbla põllumeeste seltsi saalis, kui Rand kohe sealsamas ettekandele kogunenud rahvale parmupilli mängis ja sellega suuri aplause teenis. (Pulst 1967: 784–786)

Ranna pillilugusid salvestati Riigi Ringhäälingus 13.–14. mail 1937. aastal rahvamuusika plaadistamise II järgus. Salvestamise ajal oli pillimees 58-aastane. Pulsti mälestuste kohaselt oli Jaan Ranna repertuaaris 6 parmupillilugu, 5–6 kandlelugu ja lõõtsalugusid 20 ringis. Neist salvestati 5 parmupilli-, 4 kandle- ja 8 lõõtsalugu. (Sildoja 2014: 338; Pulst 1967: 785)

Jaan Rannalt salvestatud repertuaar koosneb polkadest ja labajalgadest. Lõõtspillil mängitud lugude hulgas on neli labajalga ja neli polkat. Lisaks plaadistatud lugudele leiab Herbert Tampere märkmetest Jaan Rannalt üles kirjutatud Kirblas tuntud vemmalvärssi „Üks jäme linna lihunik” viisi ning kommentaari: „Vanatüdruk kirts-kärts⁴² on tavaline „hacken-schottisch””⁴³ (ERA II 172, 100). Olgugi et Ranna esituses salvestati vaid polkasid ja labajalgu, kuulusid tema lõõtspillirepertuaari ka valsid, polkamasurkad, reinlendrid, krakovjakk ja vengerka. Nooti pillimees ei tundnud.

Parmupillil mängis ta kokku lõõtsamehe Pirsu Andresega. (Pulst 1967: 785) Võib arvata, et Jaan Ranna mängitud lõõtspillilood “Pirsu polka” ja “Pirsu labajalg” olid Pirsu Andreselt õpitud. Lõõtspilli mängis Rand koos teise lõõtsaga ja mõnikord ka viiuliga, kuigi viiulimängijaid olevat Kirblas olnud vähe. Tuntum neist oli Jaan Rannast pisut noorem Juhan Kiintok.

⁴² 1938. aastal Päevalehes ilmunud artiklis on Tõnis Braks (snd Läänemaal Parivere külas Lihula lähedal) kirjutanud tantsu kohta järgnevalt: „Kui poisikesena olin suuremas küla pulmas, siis oli moetantsuks Vanatüdruk. Seda tantsides pöruatasid tantsijad kõvasti jalga ja laulsid ise: „Vana tüdruk kirts, kärts / vana tüdruk kirts, kärts! / Küll tema ketras, korrutas, / rohkest jalga pöruatas.” Selle kirts-kärtsu kohal virutasid poisid jalapäka nii vägevasti vastu põrandat, et kogu hoone mürtsus. Neid mürtse võis kuulda läbi unegi, kui ronisime lakka pulmaväsimust puhkama.” (–s. [Braks, Tõnis] 1938) Sama tantsulugu kogus Ingrid Rüütel 1968. aastal Kirbla kihelkonnas Johannes Liivalt (RKM, Mgn. II 1536 b).

⁴³ *Hacken* tähendab saksa keeles ‘lõhkuma, raiuma’. *Schottisch* viitab reinlendi tüüpi tantsule.

Lugusid õppis Jaan Rand oma isalt ning ümberkaudsetelt pillimeestelt Torupilli Jaanilt ja pillimees Kuuselt.⁴⁴ Heliplaadistamisel lõõtspilliga mängitud “Karja labajala” oli ta õppinud kohalikult karjaselt, kes mängis lugu parmupillil. (Pulst 1967: 785, 787) August Pulst on märkinud, et lõõtsalugu „Lükata-tõmmata, hargiga-roobiga” on Jaan Ranna enda loodud. Arhiivisalvestusel kõlab „Lükata-tõmmata” aga parmupillil. On tõenäoline, et Jaan Rand esitas samu lugusid nii ühel kui ka teisel pillil, ning samuti võib olla, et loo mängimine lõõtsa asemel parmupilliga oli tingitud salvestamise komisjoni eelistusest.

Tampere on Jaan Rannalt noodistanud veel tantsuloo vurr-sahkadi, noodi juurde on lisatud tantsukirjeldus (ERA II 172, 67/8). Huvitav on see, et selle nimega noodistatud ja helisalvestatud (ERA, Pl. 54 B3) viisid ei lange kokku. Laiemalt on rahvatantsijate ja -muusikute seas liikvele läinud aga just Tampere noodistatud viis.⁴⁵

August Pulsti mälestuste kohaselt kinkis Jaan Rand oma kandle ja parmupilli muusikamuuseumile (Pulst 1967: 787). Ometi pole nende kohta praeguse Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi kogus teadaolevaid jälgi ning ka lõõtspilli hilisem saatus on teadmata.

Riigi Ringhäälingu plaadistamiselt pärinevate salvestuste kaudu on Jaan Ranna lood jõudnud praeguste pärimusmuusikuteni ning neid on mänginud mitmed koosseisud. Parmupilli- ja kandlelugude kõrval on lõõtsalood ehk veidi vähem mängitud. Parmupillilugu “Ranna labajalg” on avaldatud “Eesti rahvamuusika antoloogias” ja kogumikus “Eesti parmupill” (Tampere, Tampere, Kõiva 2016; Jaago 2011) ning kogu Jaan Rannalt salvestatud repertuaar on ilmunud topeltalbumil “Lükata-tõmmata, hargiga-roobiga” (Raska, Barbo, Ponetajev 2023).

⁴⁴ „Kuuse polka”, mis salvestati parmupillil Jaan Ranna esituses, on Pulsti mälestuste kohaselt oma nime saanud sellest, et pillimehe kodu ees kasvas kuusk. (Pulst 1967: 787) Seega ei saa väita, et lugu oleks õpitud Kuuse-nimeliselt pillimehelt, mida ei saa samas küll lõpuni välistada.

⁴⁵ Herbert Tampere noodistus Jaan Ranna vurr-sahkadist ilmus aasta pärast salvestamist, 1938. aastal välja antud Rudolf Põldmäe ja Herbert Tampere raamatus „Valimik eesti rahvatantse” ning hiljem ka Tampere raamatus „Eesti rahvapillid ja rahvatantsud” ja Ullo Toomi raamatus “Eesti rahvatantsud” (Põldmäe, Tampere 1938: 141; Tampere 1975: 161; Toomi 1953: 252–253).

23. Mihkel Salem (snd 1903/1904)

Mihkel Salem (Selem)⁴⁶ oli pärit Kirbla kihelkonnast Seira mõisast, mis oli Vanamõisa kõrvalmõis ning asus Seira külas.⁴⁷ Salem oli 1929. aasta kogumisretke ajal 25-aastane. Temalt on kogutud kaks lõõtsalugu – üks polka ning üks labajalg. Salemi lood on noodistatud, salvestusi nendest ei leidu.

24. Jaan Sarapuu (snd 1862/1863)

Jaan Sarapuu elas Kirbla kihelkonnas Kelu külas. Ta oli 1929. aastal 66-aastane, kui temalt lõõtsalugusid korjamas käidi.

Jaan Sarapuult on üles kirjutatud neli lõõtsalugu, millest on salvestatud kaks. Kõik neli lagu on labajalad ning kahel neist on ka eraldi nimed: “Hiidlase torupillilugu”⁴⁸ ja “Muhulase torupillilugu”. “Hiidlase torupilliloo” ühe fraasi juurde käivad ka laulusõnad, mida käsikirjast on mõnevõrra keeruline tuvastada. Herbert Tampere raamatu järgi on sõnad „Iida sõnni, taraiida tantsu.” (Tampere 1975: 161)

25. Jüri Toomingas (snd 1884/1885)

Jüri Toomingas elas Martna kihelkonnas Martna sovhoosis ja ta oli 86-aastane, kui Johannes Piirsoo salvestas tema pillimängu 1971. aastal. Piirsoo sõnul oli Toomingas nooruses väga energiline ja väsimatu pillimees, salvestamise hetkel aga juba kõrges vanuses (RKM, Mgn. II 2208 a).

⁴⁶ Eduard Oja käsikirjast võib välja lugeda perekonnanime Selem, kuid Ingrid Rütli kogumikus „Meie repertuaar” esineb nimekuju Salem, mis tundub õigem (ERA III 2, 205; Rütel 1989: 6). Salemi-nimelisi inimesi elab Eestis küll, perekonnanime Selem esinemine on aga kahtluse all.

⁴⁷ Eduard Oja käsikirjast võib aimata, et Mihkel Salemi elukohaks on märgitud Sääre mõis. Arvestades Kirbla kihelkonna mõisasid ning kogumisretke käigus läbi käidud paiku, mida külastati enne ja pärast Mihkel Salemi juures käimist, tundub ainuvõimalik õige mõisa nimi olevat siiski Seira mõis.

⁴⁸ Eduard Oja noodistus Jaan Sarapuu Hiidlase torupilliloost on avaldatud Herbert Tampere raamatus „Eesti rahvapillid ja rahvatantsud” (Tampere 1975: 161).

Jüri Toomingalt on salvestatud viis esitust, mille hulka kuuluvad polka, valss ja reinlender. “Pihelga Jüri kosjaskäigu polka” on Läänemaa repertuaarile iseloomulik ja esindab polkade vanemat kihistust.

26. Aleksander Tui (snd 1895)

Aleksander Tui oli sündinud 1895. aastal ning ta oli pärit Karuse kihelkonnast. Rahvaluulekogujate külaskäigu ajal 1968. aastal elas Aleksander Tui koos abikaasa Juuli (Juula) Tuiga Risti külas,⁴⁹ varasemalt olid nad elanud Tuhu külas Lepiko talus. 1968. aastal oli Aleksander Tui 73-aastane. (RKM II 252, 626/8)

Tuid külastati esmakordselt jaanipäeval, 24. juunil. Erna Tampere kirjutab oma kogumispäevikus, kuidas pillimees oli peale õhtust jaanipidu kuidagi “liimist lahti”. Sama lugu oli ka lõõtspilliga, mis oli selleks ajaks käigus olnud juba 30 aastat. Erna Tampere kirjelduse järgi oli Aleksander Tui tubli mängumees, kes teadis vanu lugusid ning ka kogujaid huvitanud laule, mida esitas vanusele vaatamata ilusa häälega. Juuli Tui oli laulude ja pillilugude meelde tuletamisel abiks. (RKM II 252, 589/91)

Rahvaluulekogujad suundusid nende juurde tagasi 26. juunil ühes magnetofoni ja bussiga. Salvestamise ajal olid kohapeal Herbert ja Erna Tampere, Pille Kippar ja Hilja Kokamägi. Herbert Tampere salvestas Aleksander Tuilt neli lõõtsalugu, mille hulka kuuluvad kaks polkat, üks labajalg ja üks valss. Samuti on Aleksandrilt ja Juuli Tuilt kogutud laule. Erna Tampere sõnul kostis lindilt pilli halb hääel veel halvemana (RKM II 252, 593/4). Tõenäoliselt ei salvestatud sel põhjusel temalt rohkem lugusid.

27. Eduard Tükk (snd 1917)

Eduard Tükk oli pärit Kirbla kihelkonnast Rannu külast. Kui rahvaluulekogujad 1968. aastal tema juures käisid, elas ta Lihulas.

Ottilie Kõiva päevikust selgub, et Eduard Tükk ei tahtnud kogujatele pilli mängida, kuna lõõtspilli tal enam ei olnud ning akordionil polevat vanad pillilood õnnestunud. (RKM II

⁴⁹ Risti küla asus Vatla küla lähedal, Kiska ja Padrema küla vahel.

254, 319/20) Sellegipoollest on Ingrid Rüütel noodistatud kaks Eduard Tüki lugu. Mõlema loo juurde käivad ka sõnad ning Tükk esitas need kogujatele lauldes ja akordionit mängides. Esimene neist on labajalg sõnadega „Üks tüdruk nutab, kes teda võtab, poiss mööda läinud ja põle teda näinud”. Selle loo olevat Eduard Tükile õpetanud tema onu, kes laulnud ette, tema mänginud lõõtsal järgi. Ühtlasi on see labajalg esimene lugu, mida Eduard Tükk õppis lõõtspillil mängima. Teine üleskirjutatud lugu on mardilaul, mida traditsiooniliselt lauldi lõõtspilli saatel. Eduard Tükk mängis polka rütmis mardilaulu kogujatele ette akordionil. (RKM III 5, 99 (105, 106))

Eduard Tükk olevat olnud juba umbes 13-aastase poisikesena pulmapillimees. Ottilie Kõiva kogumispäevikus on märge, et Eduard Tüki ema andnud kogujatele foto, millel on näha noor lõõtsamängija, sokid ja kindad paelaga käe ümber seotud. (RKM II 254, 320) Kõnealuse pildi edasine saatus on teadmata.

28. Eduard Valdek (1905–1940)

Eduard Valdek sündis 1905. aastal Vigala kihelkonnas Araste külas paljulapselisse perre. Peres oli kokku 13 last, tema oli poegadest noorim. Nii Valdeku isa kui ka vanaisa olid olnud metsavahid ja nii pidas sama ametit ka Eduard Valdek. Elati Mangul metsavahimajas. (ERA, DH 2233)

Eduard Valdeku tütar Ilme Kurig (snd 1931) mäletab lapsepõlvest Mangul toimunud külanoorde kooskäimisi, kus lauldi, tantsiti ja mängiti pilli. Kooskäimistele toodi kaasa uhked tordid. Kurigi sõnul kõlas isa eluajal nende kodus alati muusika. Eduard Valdekule meeldis pilli mängida ka õhtuti maja trepil, maja ise oli päris metsa sees. (ERA, DH 2233)

Paraku suri Eduard Valdek noorelt tuberkuloosi, jättes maha perekonna viie väikese lapsega, kellest Ilme Kurig oli kõige vanem. Mõni aeg enne oma surma ostis Valdek perele Konuvere külla jõe kaldale talu, kus ta ka ise lühidalt elas. Eduard Valdek käis ravil Tallinnas Kivimäe sanatooriumis, kuhu võttis ka lõõtspilli kaasa. Valdekust on säilinud lõõtspilliga üks foto, kus pillimees istub sanatooriumis teiste seal viibijate keskel (vt lisa 1 foto 3). (ERA, DH 2233)

Eduard Valdek oli 24-aastane, kui Eduard Oja tema pillilugusid 1929. aastal üles tähendas. Temalt on kogutud nii lõõtspilli kui ka viiulilugusid, olgugi et tema tütar ei mäleta isa viiulit mängivat.

Valdekult on kogutud üksteist lõõtsalugu – samal kogumisretkel on nii palju lugusid jäädvustatud veel ainult Jüri Loringult (vt lisa 2 nr 9). Valdeku lugude hulgas on üheksa polkat ning kaks labajalga. Üks polkadest kannab pealkirja „Juulit-Maalit”, teistel lugudel nimed puuduvad. Kõigist Eduard Valdeku lõõtsalugudest on olemas Eduard Oja noodistus, helisalvestatud on neli lõõtsalugu. Valdeku viiulimängust on kaks salvestust: “Siberi polka” ja paabiljoni polka (ERA, Fon. 246 b ja c). Eduard Valdeku repertuaari kuulusid ka uuemad lood ja laulud, mida tütar mäletab nende kodus toimunud kooskäimistelt, kuid tol ajal peeti salvestamisel oluliseks just repertuaari vanemat kihistust.

29. Artemin Veikmann

Artemin Veikmann elas Vigala kihelkonnas Paljasmaa külas. 1929. aastal kogusid Eduard Oja ja Eduard Treu temalt kaks polkat, millest mõlemad on noodistatud ja üks salvestatud. Rohkemat Artemin Veikmanni kohta teada ei ole.

30. Jüri Virthal (1898–1957)⁵⁰

Jüri Virthal elas Kirbla kihelkonnas Kasari külas Sepa talus. Teda hüüti talu nimest lähtuvalt Sepa Jüriks. Eduard Oja on 1929. aastal noodistanud Jüri Virthalilt üheksa lõõtsalugu, kahest loost on ka helisalvestus. Tema lugude seas on kolm polkat ja kuus labajalga. Virthal on seega toonase kogumisretke Läänemaa lõõtspillimängijate hulgast see, kellelt on kogutud kõige enam labajalgu.

Pillimehe tütre, Herta Kalmu sõnul oli Jüri Virthal rohkem talgupillimees, mitte pulmapillimees. Pilli mängiti näiteks sulenoppimis- või heinatalgutel. Virthal mängis vahel kokku ka Keskküla lõõtspillimängija Jaan Rakaseljaga. (EFA I 16, 222 (7))

⁵⁰ Jüri Virthali eluaastad kirjavahetusest lapselapse Kaido Kalmuga, 20.09.2024.

Lisa 3. Läänemaa lõõtspillilood Eesti Rahvaluule Arhiivis

Tabel koos helisalvestuste ja noodistustega asub keskkonnas AirTable. <https://airtable.com/appPwCIaPAs4IF0TA/shrX6xddEKpVZLoYW>

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
1	*	*	Polka	polka	polka		ERA II 119, 61 (1)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
2	*	*	Polka	polka	polka		ERA II 119, 61 (2)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
3	*	*	Polka	polka	polka		ERA II 119, 61 (3)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
4	*	*	Polka	polka	polka		ERA II 119, 62 (4)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
5	*	*	Polka	polka	polka		ERA II 119, 62 (5)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
6	*	*	Polka	polka	polka		ERA II 119, 62 (6)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
7	*	*	Maawalts	labajalg	labajalg		ERA II 119, 63 (1)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
8	*	*	Maawalts	labajalg	labajalg		ERA II 119, 63 (2)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
9	*	*	Maawalts	labajalg	labajalg		ERA II 119, 63 (3)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
10	*	*	Maawalts	labajalg	labajalg		ERA II 119, 63 (4)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
11	*	*	Maawalts	labajalg	labajalg		ERA II 119, 64 (5)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
12	*	*	Maawalts	labajalg	labajalg		ERA II 119, 64 (6)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
13	*	*	Maawalts	labajalg	labajalg		ERA II 119, 64 (7)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
14	*	*	Maawalts	labajalg	labajalg		ERA II 119, 64 (8)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
15	*	*	Maawalts	labajalg	labajalg		ERA II 119, 64 (9)	1889	M. Reimann	Karuse, Hanila
16	Madis Miisa	1899	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 237 b	ERA III 2, 217 (202)	1929	E. Oja	Vigala
17	Madis Miisa	1899	Polka	polka	polka		ERA III 2, 217 (203)	1929	E. Oja	Vigala
18	Madis Miisa	1899	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 237 a	ERA III 2, 219 (205a)	1929	E. Oja	Vigala
19	Madis Miisa	1899	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 237 d	ERA III 2, 219 (205b)	1929	E. Oja	Vigala
20	Madis Miisa	1899	Labajalg	labajalg	labajalg	ERA, Fon. 237 c	ERA III 2, 221 (204)	1929	E. Oja	Vigala
21	Jüri Loring	1886/1887	Polka	polka	polka		ERA III 2, 235 (219)	1929	E. Oja	Vigala
22	Jüri Loring	1886/1887	Polka	polka	polka		ERA III 2, 235 (220)	1929	E. Oja	Vigala
23	Jüri Loring	1886/1887	Polka	polka	polka		ERA III 2, 237 (221)	1929	E. Oja	Vigala
24	Jüri Loring	1886/1887	Labajala valss	labajalg	labajalg	ERA, Fon. 240 a	ERA III 2, 237 (222)	1929	E. Oja	Vigala
25	Jüri Loring	1886/1887	Labajala valss	labajalg	labajalg	ERA, Fon. 240 b		1929	E. Oja	Vigala
26	Jüri Loring	1886/1887	Polka	polka	polka		ERA III 2, 239 (223)	1929	E. Oja	Vigala
27	Jüri Loring	1886/1887	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 240 c	ERA III 2, 239/41 (224, 225)	1929	E. Oja	Vigala
28	Jüri Loring	1886/1887	Polka	polka	polka		ERA III 2, 241 (226)	1929	E. Oja	Vigala
29	Jüri Loring	1886/1887	/Eideratas/	polkamasurka	polkamasurka		ERA III 2, 243 (227)	1929	E. Oja	Vigala
30	Jüri Loring	1886/1887	Polka "Äksi eit" (ehk "Torupilli Viuu Jaagu Ants")	polka	polka	ERA, Fon. 241 a	ERA III 2, 243 (228)	1929	E. Oja	Vigala

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutiüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
31	Artemin Veikmann	*	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 241 b	ERA III 2, 245 (229)	1929	E. Oja	Vigala
32	Artemin Veikmann	*	Polka	polka	polka		ERA III 2, 247 (230)	1929	E. Oja	Vigala
33	mehed murul	*	"Kui poisid mulle panevad"	polka	polka		ERA III 2, 287 (275)	1929	E. Oja	Vigala
34	mehed murul	*	Takalaadi polka	polka	polka		ERA III 2, 287 (276)	1929	E. Oja	Vigala
35	Eduard Valdek	1905	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 246 a	ERA III 2, 311 (296)	1929	E. Oja	Vigala
36	Eduard Valdek	1905	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 246 d	ERA III 2, 315 (298a)	1929	E. Oja	Vigala
37	Eduard Valdek	1905	Labajala valts	labajalg	labajalg		ERA III 2, 317 (299)	1929	E. Oja	Vigala
38	Eduard Valdek	1905	Polka	polka	polka		ERA III 2, 319 (300)	1929	E. Oja	Vigala
39	Eduard Valdek	1905	Polka	polka	polka		ERA III 2, 321 (301)	1929	E. Oja	Vigala
40	Eduard Valdek	1905	Polka	polka	polka		ERA III 2, 323 (302)	1929	E. Oja	Vigala
41	Eduard Valdek	1905	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 247 b	ERA III 2, 325 (303)	1929	E. Oja	Vigala
42	Eduard Valdek	1905	/Labajalavalss/	labajalg	labajalg		ERA III 2, 327 (304)	1929	E. Oja	Vigala
43	Eduard Valdek	1905	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 247 a	ERA III 2, 329 (305)	1929	E. Oja	Vigala
44	Eduard Valdek	1905	Polka	polka	polka		ERA III 2, 331 (306)	1929	E. Oja	Vigala
45	Eduard Valdek	1905	Juulit-Maalit	polka	polka		ERA III 2, 331 (307)	1929	E. Oja	Vigala
46	Anton Kivi	1909	Polka "Juuli-Maali polka"	polka	polka	RKM, Mgn. II 3372 (2)		1981	J. Malin	Vigala
47	Anton Kivi	1909	Padespaan "Madist-Jaani"	kindlavormiline	valss	RKM, Mgn. II 3372 (3)		1981	J. Malin	Vigala
48	Anton Kivi	1909	Polka "Äiapapa polka"	polka	polka	RKM, Mgn. II 3372 (5)		1981	J. Malin	Vigala
49	Anton Kivi	1909	[Karl Kikase lugu]	polka	polka	RKM, Mgn. II 3372 (7)		1981	J. Malin	Vigala
50	Anton Kivi	1909	"Üks imeilik pisike laululind"	valss	valss	RKM, Mgn. II 3372 (8)		1981	J. Malin	Vigala
51	Anton Kivi	1909	Tagantlaadi polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 3373 (1)		1981	J. Malin	Vigala
52	Aleksander Naumann	1891	Neljatuuriline labajalavalss	labajalg	labajalg	ERA, Fon. 231 a	ERA III 2, 161 (151)	1929	E. Oja	Kirbla
53	Aleksander Naumann	1891	Polka	polka	polka		ERA III 2, 163 (152)	1929	E. Oja	Kirbla
54	Aleksander Naumann	1891	Labajalavalss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 163 (153)	1929	E. Oja	Kirbla
55	Aleksander Naumann	1891	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 231 b	ERA III 2, 169 (157)	1929	E. Oja	Kirbla
56	Aleksander Naumann	1891	/Polka/	polka	polka		ERA III 2, 169 (158)	1929	E. Oja	Kirbla
57	Aleksander Naumann	1891	Labajalavalss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 171 (159)	1929	E. Oja	Kirbla
58	Aleksander Naumann	1891	Paabiljon	polka	polka		ERA III 2, 173 (161)	1929	E. Oja	Kirbla
59	Aleksander Naumann	1891	Polka	polka	polka		ERA III 2, 173 (162)	1929	E. Oja	Kirbla
60	Aleksander Naumann	1891	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 231 c	ERA III 2, 175 (163)	1929	E. Oja	Kirbla
61	Jüri Virthal	1898	Polka	polka	polka		ERA III 2, 177 (164)	1929	E. Oja	Kirbla
62	Jüri Virthal	1898	Polka	polka	polka		ERA III 2, 177 (165)	1929	E. Oja	Kirbla
63	Jüri Virthal	1898	Labajalavalss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 179 (166)	1929	E. Oja	Kirbla
64	Jüri Virthal	1898	Labajalavalss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 179 (167)	1929	E. Oja	Kirbla
65	Jüri Virthal	1898	Labajalavalss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 181 (168)	1929	E. Oja	Kirbla
66	Jüri Virthal	1898	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 232 d	ERA III 2, 181 (169)	1929	E. Oja	Kirbla
67	Jüri Virthal	1898	Labajalavalss	labajalg	labajalg	ERA, Fon. 232 c	ERA III 2, 183 (170)	1929	E. Oja	Kirbla
68	Jüri Virthal	1898	Labajalavalss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 185 (171)	1929	E. Oja	Kirbla
69	Jüri Virthal	1898	Labajalavalss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 185 (172)	1929	E. Oja	Kirbla

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
70	Jaan Rakaselg	1890	/Labajalg/	labajalg	labajalg	ERA, Fon. 233 a	ERA III 2, 187 (173)	1929	E. Oja	Kirbla
71	Jaan Rakaselg	1890	/Labajalg/	labajalg	labajalg		ERA III 2, 187 (174)	1929	E. Oja	Kirbla
72	Jaan Rakaselg	1890	Polka	polka	polka	ERA, Fon. 233 b	ERA III 2, 189 (175)	1929	E. Oja	Kirbla
73	Jaan Rakaselg	1890	Valss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 189 (176)	1929	E. Oja	Kirbla
74	Jaan Rakaselg	1890	Polka	polka	polka		ERA III 2, 191 (177)	1929	E. Oja	Kirbla
75	Jaan Rakaselg	1890	Polka	polka	polka		ERA III 2, 191 (178)	1929	E. Oja	Kirbla
76	Jaan Sarapuu	1862/1863	Hiidlase torupillilugu	labajalg	labajalg	ERA, Fon. 233 d	ERA III 2, 195 (183)	1929	E. Oja	Kirbla
77	Jaan Sarapuu	1862/1863	Muhulase torupillilugu	labajalg	labajalg		ERA III 2, 197 (184)	1929	E. Oja	Kirbla
78	Jaan Sarapuu	1862/1863	Labajalavalss	labajalg	labajalg	ERA, Fon. 231 d	ERA III 2, 197 (185)	1929	E. Oja	Kirbla
79	Jaan Sarapuu	1862/1863	Labajalavalss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 201 (186)	1929	E. Oja	Kirbla
80	Mihkel Salem	1903/1904	Polka	polka	polka		ERA III 2, 205 (190)	1929	E. Oja	Kirbla
81	Mihkel Salem	1903/1904	Valss	labajalg	labajalg		ERA III 2, 205 (191)	1929	E. Oja	Kirbla
82	Jaan Rand	1879	Karja labajalg	labajalg	labajalg	ERA, Pl. 53 B2		1937	A. Pulst, H. Tampere	Kirbla
83	Jaan Rand	1879	Pirsu polka	polka	polka	ERA, Pl. 53 B3		1937	A. Pulst, H. Tampere	Kirbla
84	Jaan Rand	1879	Kilu-Mari polka	polka	polka	ERA, Pl. 54 A1		1937	A. Pulst, H. Tampere	Kirbla
85	Jaan Rand	1879	Ranna polka	polka	polka	ERA, Pl. 54 A2		1937	A. Pulst, H. Tampere	Kirbla
86	Jaan Rand	1879	Pirsu labajalg	labajalg	labajalg	ERA, Pl. 54 A3		1937	A. Pulst, H. Tampere	Kirbla
87	Jaan Rand	1879	Ranna labajalg	labajalg	labajalg	ERA, Pl. 54 B1		1937	A. Pulst, H. Tampere	Kirbla
88	Jaan Rand	1879	Noorepõlve polka	polka	polka	ERA, Pl. 54 B2		1937	A. Pulst, H. Tampere	Kirbla
89	Jaan Rand	1879	Vurr-sahkadi	labajalg	labajalg	ERA, Pl. 54 B3		1937	A. Pulst, H. Tampere	Kirbla
90	Jaan Rand	1879	Vurr-sahkadi	labajalg	labajalg		ERA II 172, 67/8 (1)	1937	H. Tampere	Kirbla
91	Aare Rand	1952	Vurr-sahkadi	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 1538 a		1969	I. Rüütel	Kirbla
92	Aare Rand	1952	Üks kaks kolm ...	reinlender	reinlender	RKM, Mgn. II 1538 b		1969	I. Rüütel	Kirbla
93	Eduard Tükk	1917	"Üks tüdruk nutab.."	labajalg	labajalg		RKM III 5, 99 (105)	1968	I. Rüütel	Kirbla
94	Eduard Tükk	1917	Mardilaul	polka	polka		RKM III 5, 99 (106)	1968	I. Rüütel	Kirbla
95	Johannes Liiv	1907/1908	Labajalavalts "Vaimõisa vahi Peeter"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 1535 a		1969	I. Rüütel	Kirbla
96	Johannes Liiv	1907/1908	Labajalavalts "Mollpilli lugu"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 1535 b		1969	I. Rüütel	Kirbla
97	Johannes Liiv	1907/1908	Labajalavalts "Käimaga lugu"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 1535 c		1969	I. Rüütel	Kirbla
98	Johannes Liiv	1907/1908	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2888 (8)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
99	Johannes Liiv	1907/1908	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2888 (9)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
100	Johannes Liiv	1907/1908	Polka "Siu, siu nõopi niidiga, kahekordse pastla paelaga"	polka	polka	RKM, Mgn. II 2888 (10)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
101	Johannes Liiv	1907/1908	Polka "Siu, siu nõopi niidiga, kahekordse pastla paelaga"	polka	polka	RKM, Mgn. II 2888 (11)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
102	Johannes Liiv	1907/1908	Labajala löss	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2888 (12)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
103	Johannes Liiv	1907/1908	Valss ["Sepp Mihkel tralla"]	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2888 (13)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
104	Johannes Liiv	1907/1908	Labajalg "Vana Vaimõisa Vahi Peeter"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2888 (14)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
105	Johannes Liiv	1907/1908	Lössvaagen	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2888 (15)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
106	Johannes Liiv	1907/1908	Valss	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2888 (18)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
107	Johannes Liiv	1907/1908	Valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2888 (19)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
108	Johannes Liiv	1907/1908	Padikaater "Vanatüdruk kirts-kärts"	kindlavormiline	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2888 (20)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
109	Johannes Liiv	1907/1908	Polka "Nüüd pole enam vana aeg, et maapeal roomab mehepoeg"	polka	polka	RKM, Mgn. II 2888 (21)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
110	Johannes Liiv	1907/1908	"Sepp Mihkel tralla"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2888 (22)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
111	Johannes Liiv	1907/1908	Papeljoni polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2888 (24)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
112	Johannes Liiv	1907/1908	Oira polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2889 (2)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
113	Johannes Liiv	1907/1908	"Sepp Mihkel tralla"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2889 (3)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
114	Johannes Liiv	1907/1908	Tustep	kindlavormiline	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2889 (4)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
115	Johannes Liiv	1907/1908	"Matsi Ants löi torupilli"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2889 (5)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
116	Johannes Liiv	1907/1908	Valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2889 (6)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
117	Johannes Liiv	1907/1908	Alaküla Lihula poiste lugu	polka	polka	RKM, Mgn. II 2889 (7)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Kirbla
118	Heino Piik	1918	Valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (23)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
119	Heino Piik	1918	Polka	polka	polka	ERA, DAT 73 (24)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
120	Heino Piik	1918	Padispann ehk Nadinunnadi	muu	valss	ERA, DAT 73 (25)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
121	Heino Piik	1918	Meremeeste valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (26)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
122	Heino Piik	1918	"Läksin mina, läksin mina..."	reinlender	reinlender	ERA, DAT 73 (27)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
123	Heino Piik	1918	Krakovjak	muu	polka	ERA, DAT 73 (28)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
124	Heino Piik	1918	Ämmamoori polka	polka	polka	ERA, DAT 73 (29)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
125	Heino Piik	1918	Tantsulugu "Viis-kuus versta võõrast teed..."	reinlender	reinlender	ERA, DAT 73 (30)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
126	Heino Piik	1918	Valss "Kui lapsena lustila luhas..."	valss	valss	ERA, DAT 73 (31)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
127	Heino Piik	1918	Valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (32)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
128	Heino Piik	1918	Valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (33)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
129	Heino Piik	1918	Lihula valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (34)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
130	Heino Piik	1918	Soome reinlender	reinlender	reinlender	ERA, DAT 73 (35)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
131	Heino Piik	1918	Soome polka	polka	polka	ERA, DAT 73 (36)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
132	Heino Piik	1918	Meremeeste valss "Suveõhtul kui jõudsimel randa..."	valss	valss	ERA, DAT 73 (37)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
133	Heino Piik	1918	"Roosiaias kõndis kena neid..."	valss	valss	ERA, DAT 73 (38)		1996	M. Hiiemäe, A. Korb	Kirbla
134	Priidu Maritov	1870	Polka	polka	polka	ERA, Pl. 80 B3		1938	A. Pulst, H. Tampere	Kullamaa
135	Priidu Maritov	1870	Polka	polka	polka	ERA, Pl. 80 B4		1938	A. Pulst, H. Tampere	Kullamaa
136	Priidu Maritov	1870	Hiiutaadi torupillitükk	labajalg	labajalg	ERA, Pl. 81 A1		1938	A. Pulst, H. Tampere	Kullamaa
137	Priidu Maritov	1870	Hiiutaadi pastlavalts	labajalg	labajalg	ERA, Pl. 81 A2		1938	A. Pulst, H. Tampere	Kullamaa
138	Priidu Maritov	1870	Harku pulmapolka	polka	polka	ERA, Pl. 81 A3		1938	A. Pulst, H. Tampere	Kullamaa
139	Priidu Maritov	1870	Onupoja polka	polka	polka	ERA, Pl. 81 B1		1938	A. Pulst, H. Tampere	Kullamaa
140	Priidu Maritov	1870	Polka	polka	polka	ERA, Pl. 81 B2		1938	A. Pulst, H. Tampere	Kullamaa
141	Priidu Maritov	1870	Aagespits	muu	polka	ERA, Pl. 81 B3		1938	A. Pulst, H. Tampere	Kullamaa
142	Priidu Maritov	1870	Kilu-Mari polka	polka	polka	ERA, Pl. 81 B4		1938	A. Pulst, H. Tampere	Kullamaa
143	Jaan Baumann	1876/1877	Vursak	labajalg	labajalg	KKI, RLH 67:9 (6)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
144	Jaan Baumann	1876/1877	Labajalavalss	labajalg	labajalg	KKI, RLH 67:9 (7)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
145	Jaan Baumann	1876/1877	Polka	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (8)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
146	Jaan Baumann	1876/1877	Älli valts	valss	valss	KKI, RLH 67:9 (9)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
147	Jaan Baumann	1876/1877	Polka "Meil rahapuudust põle"	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (10)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
148	Jaan Baumann	1876/1877	Kiigepolka	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (11)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
149	Jaan Baumann	1876/1877	Kelu meeste traavel	labajalg	labajalg	KKI, RLH 67:9 (12)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
150	Jaan Baumann	1876/1877	Polka	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (13)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
151	Jaan Baumann	1876/1877	Labajalavalss "Ai luba-luba, hea soe tuba"	labajalg	labajalg	KKI, RLH 67:9 (14)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
152	Jaan Baumann	1876/1877	Jaani polka	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (15)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
153	Jaan Baumann	1876/1877	Sabikuli venelane	muu	polka	KKI, RLH 67:9 (16)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
154	Jaan Baumann	1876/1877	Polka "Ülemaru Jurka ja Alamaru Jurka"	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (17)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
155	Jaan Baumann	1876/1877	Polka "Väike Ants, miks nutad"	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (18)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
156	Jaan Baumann	1876/1877	Vanainimese labajalavalss	labajalg	labajalg	KKI, RLH 67:9 (19)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
157	Jaan Baumann	1876/1877	Moskovski polka	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (20)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
158	Jaan Baumann	1876/1877	Valss	valss	valss	KKI, RLH 67:9 (21)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
159	Jaan Baumann	1876/1877	Oira polka	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (22)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
160	Jaan Baumann	1876/1877	Oira polka	polka	polka	KKI, RLH 67:9 (23)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
161	Jaan Baumann	1876/1877	Torupillilugu	labajalg	labajalg	KKI, RLH 67:9 (24)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
162	Jaan Baumann	1876/1877	Polka-masurka	polkamasurka	polkamasurka	KKI, RLH 67:9 (25)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
163	Jaan Baumann	1876/1877	Krakovjak	muu	polka	KKI, RLH 67:9 (28)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
164	Jaan Baumann	1876/1877	Valss "Joo, sõber, joo"	valss	valss	KKI, RLH 67:9 (30)		1967	H. Kihno, P. Kippar	Kullamaa
165	Jaan Baumann	1876/1877	Kilu-Mari polka	polka	polka	RKM, Mgn. ER 2 (8)		1960	A. Strutzkin	Kullamaa
166	Jaan Kadakas	1901	Labajalavalss "Pruudi kojutoomise lugu"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 1442 a		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
167	Jaan Kadakas	1901	Valss "Neiuuke, nooruke"	valss	valss	RKM, Mgn. II 1442 b		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
168	Jaan Kadakas	1901	Valss "Neiuuke, nooruke"	valss	valss	RKM, Mgn. II 1442 c		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
169	Jaan Kadakas	1901	Labajalavalss	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 1442 d		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
170	Jaan Kadakas	1901	Polka "Poisid, lähme Järisel"	polka	polka	RKM, Mgn. II 1442 e		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
171	Jaan Kadakas	1901	Polka "Poisid, lähme Järisel"	polka	polka	RKM, Mgn. II 1442 f		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
172	Jaan Kadakas	1901	Krakovjak	muu	polka	RKM, Mgn. II 1443 a		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
173	Jaan Kadakas	1901	Takkalaadi polka "Tuudi taga metsas põdrajaht"	polka	polka	RKM, Mgn. II 1443 b		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
174	Jaan Kadakas	1901	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 1443 c		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
175	Jaan Kadakas	1901	Aissa	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 1444 a		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
176	Jaan Kadakas	1901	Padispaan	muu	valss	RKM, Mgn. II 1444 b		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
177	Jaan Kadakas	1901	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 1444 c		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
178	Jaan Kadakas	1901	Matlott	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 1444 d		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
179	Jaan Kadakas	1901	Reinlender "Läksin mina"	reinlender	reinlender	RKM, Mgn. II 1474 a		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
180	Jaan Kadakas	1901	Reinlender "Läksin mina"	reinlender	reinlender	RKM, Mgn. II 1474 b		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
181	Jaan Kadakas	1901	Polka "Poisid, lähme Järisel"	polka	polka	RKM, Mgn. II 1474 c		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
182	Jaan Kadakas	1901	Polka "Poisid, lähme Järisel"	polka	polka	RKM, Mgn. II 1474 d		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
183	Jaan Kadakas	1901	Polka "Poisid, lähme Järisel"	polka	polka	RKM, Mgn. II 1474 e		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
184	Jaan Kadakas	1901	Polka "Poisid, lähme Järisel"	polka	polka	RKM, Mgn. II 1474 f		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
185	Jaan Kadakas	1901	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 1475 a		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
186	Jaan Kadakas	1901	"Tuudi aga metsas põdrajaht"	polka	polka	RKM, Mgn. II 1475 b		1968	I. Rüütel, O. Kõiva	Karuse
187	Jaan Kadakas	1901	Labajalavalss	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 1539 a		1969	I. Rüütel	Karuse

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
188	Aleksander Tui	1895	Valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 1414 a		1968	H. Tampere	Karuse
189	Aleksander Tui	1895	Maavalts - labajala löss "Sepa Augusti lugu"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 1414 b		1968	H. Tampere	Karuse
190	Aleksander Tui	1895	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 1414 c		1968	H. Tampere	Karuse
191	Aleksander Tui	1895	Kurjasilma polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 1415 e		1968	H. Tampere	Karuse
192	Jüri Toomingas	1884/1885	Polka "Pihelga Jüri kosjaskäik"	polka	polka	RKM, Mgn. II 2208 a		1971	J. Piirisoo	Martna
193	Jüri Toomingas	1884/1885	Polka "Pihelga Jüri kosjaskäik"	polka	polka	RKM, Mgn. II 2208 b		1971	J. Piirisoo	Martna
194	Jüri Toomingas	1884/1885	Valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2208 c		1971	J. Piirisoo	Martna
195	Jüri Toomingas	1884/1885	Perekonna valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2208 d		1971	J. Piirisoo	Martna
196	Jüri Toomingas	1884/1885	Reilender	reinlender	reinlender	RKM, Mgn. II 2208 e		1971	J. Piirisoo	Martna
197	Johannes Piirisoo	1903	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2218 f		1972	J. Piirisoo	Martna
198	Gustav Hiiesalu		Tinna "Ma vaatsin aknast välja"	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2890 (2)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
199	Gustav Hiiesalu		Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2890 (3)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
200	Gustav Hiiesalu		Polka "Üks kribudi-krabudi kaupmees seal"	polka	polka	RKM, Mgn. II 2890 (4)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
201	Gustav Hiiesalu		Labajalg "Unt soo peal"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2890 (5)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
202	Gustav Hiiesalu		Valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2890 (6)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
203	Gustav Hiiesalu		Labajalavalts	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2891 (1)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
204	Gustav Hiiesalu		Labajalavalts	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2891 (2)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
205	Gustav Hiiesalu		Vengerka	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2891 (3)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
206	Gustav Hiiesalu		Oira polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2891 (4)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
207	Gustav Hiiesalu		Kikkapuu	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2891 (5)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
208	Gustav Hiiesalu		Kamaruski	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2891 (6)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
209	Gustav Hiiesalu		Valtser	valss	valss	RKM, Mgn. II 2891 (7)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
210	Gustav Hiiesalu		Simmi	muu	polka	RKM, Mgn. II 2891 (8)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
211	Gustav Hiiesalu		Ringtants pulmarongis	valss	valss	RKM, Mgn. II 2891 (9)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
212	Gustav Hiiesalu		"Küll tantsu saab merimees neidude seas"	valss	valss	RKM, Mgn. II 2891 (10)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
213	Gustav Hiiesalu		Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2892 (4)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
214	Eduard Rääli	1926	Kilu-Mari polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2795 a		1976	M. Kõiva, P. Vesik	Martna
215	Eduard Rääli	1926	Padespaan	muu	valss	RKM, Mgn. II 2795 b		1976	M. Kõiva, P. Vesik	Martna
216	Eduard Rääli	1926	Polka "Sepad ütlesid suure suuga"	polka	polka	RKM, Mgn. II 2795 c		1976	M. Kõiva, P. Vesik	Martna
217	Eduard Rääli	1926	Õllepruulija "Sina oled Juri ja mina olen Jaan"	valss	valss	RKM, Mgn. II 2795 d		1976	M. Kõiva, P. Vesik	Martna
218	Eduard Rääli	1926	Valss "Väike unelmate lugu"	valss	valss	RKM, Mgn. II 2795 e		1976	M. Kõiva, P. Vesik	Martna
219	Eduard Rääli	1926	Polka "Kui mina võtan topka viina"	polka	polka	RKM, Mgn. II 2795 f		1976	M. Kõiva, P. Vesik	Martna
220	Aleksander Paalo, Ilmar Klassen		Kahe mehe polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2883 (1)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
221	Aleksander Paalo, Ilmar Klassen		Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2883 (2)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
222	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Junge valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2883 (3)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
223	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Kõrtsu Kaarli polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2883 (4)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
224	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Vengerka	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2883 (5)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
225	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Hulkuri valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2883 (6)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
226	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Sepa-Kaarli polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2883 (7)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
227	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Pirki polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2883 (8)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
228	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Krakovjakk	muu	polka	RKM, Mgn. II 2883 (9)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
229	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Subbota	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2883 (10)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
230	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Koodi Arno polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2883 (11)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
231	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Ranna Jaani polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2883 (12)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
232	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Postipoiss	muu	fokstrott	RKM, Mgn. II 2883 (13)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
233	Aleksander Paalo	1914	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2884 (1)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
234	Aleksander Paalo	1914	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2884 (3)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
235	Aleksander Paalo	1914	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2884 (4)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
236	Aleksander Paalo	1914	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2884 (5)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
237	Aleksander Paalo	1914	Minjon	muu	valss	RKM, Mgn. II 2884 (6)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
238	Aleksander Paalo	1914	Tuustep	kindlavormiline	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2884 (8)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
239	Aleksander Paalo	1914	Äia valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2884 (12)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
240	Aleksander Paalo	1914	Karjapoisi polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2884 (13)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
241	Aleksander Paalo	1914	Reilender	reinlender	reinlender	RKM, Mgn. II 2884 (14)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
242	Aleksander Paalo	1914	Suitsu poisi polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2884 (15)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
243	Aleksander Paalo	1914	Papiljonipolka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2884 (16)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
244	Aleksander Paalo	1914	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2884 (17)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
245	Aleksander Paalo	1914	Labajalad	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2885 (9)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
246	Aleksander Paalo	1914	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2885 (10)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodituse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
247	Aleksander Paalo	1914	Tantsulugude popurii	valss; polka; labajalg	valss; polka; labajalg	RKM, Mgn. II 2885 (12)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
248	Aleksander Paalo	1914	Valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2886 (1)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
249	Aleksander Paalo	1914	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2886 (2)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
250	Aleksander Paalo	1914	Aissa	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2886 (3a)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
251	Aleksander Paalo	1914	Aissa	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2886 (3b)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
252	Aleksander Paalo	1914	Väike titt ja titevoodi	kindlavormiline	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2886 (4)		1975	I. Tõnurist, K. Torop	Martna
253	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Saaremaa valss	valss	valss	RKM, Mgn. ER 19 (1)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
254	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Sepa Kaarli polka	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (2)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
255	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		[Polka]	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (3)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
256	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Krakovjakk (pudelitega)	muu	polka	RKM, Mgn. ER 19 (5)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
257	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Pühajärve valss	valss	valss	RKM, Mgn. ER 19 (6)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
258	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Vengerka	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. ER 19 (7)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
259	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Kordi Arno polka (pudelitega)	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (8)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
260	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		"Vana Vaimõisa Vahi-Peeter"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. ER 19 (9)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
261	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		"Oh, sa poiss!"	reinlender	reinlender	RKM, Mgn. ER 19 (10)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
262	Aleksander Paalo, Ilmar Klassen		Kahe mehe polka "Ei nüüd pole enam vana aeg"	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (11)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
263	Aleksander Paalo	1914	Polka "Ei nüüd pole enam vana aeg"	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (12)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
264	Aleksander Paalo, Ilmar Klassen		Labajalg "Muidu ja raha eest"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. ER 19 (13)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
265	Aleksander Paalo	1914	Labajalg "Muidu ja raha eest"	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. ER 19 (14)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
266	Aleksander Paalo, Ilmar Klassen		Ranna Jaani polka	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (15)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
267	Aleksander Paalo	1914	Krakovjakk	muu	polka	RKM, Mgn. ER 19 (16)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
268	Aleksander Paalo	1914	Labajalad	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. ER 19 (17)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
269	Aleksander Paalo	1914	Kõrtsu Kaarli polka	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (18)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
270	Aleksander Paalo	1914	Äiapapa valss	valss	valss	RKM, Mgn. ER 19 (19)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
271	Aleksander Paalo	1914	Laena taadi polka	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (20)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
272	Aleksander Paalo	1914	Kamaaruški	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. ER 19 (21)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
273	Aleksander Paalo	1914	Karjapoisi polka	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (22)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
274	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Junga valss	valss	valss	RKM, Mgn. ER 19 (23)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
275	Aleksander Paalo, Eliise Junts, Ilmar Klassen		Polka "Aru aga jõest me alla lähme"	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (24)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
276	Aleksander Paalo	1914	Kilu-Mari polka	polka	polka	RKM, Mgn. ER 19 (25)		1975	I. Tõnurist, J. Sarv	Martna
277	Aleksander Paalo	1914	Ranna Jaani polka	polka	polka	ERA, DAT 71 (66)		1996	A. Korb	Martna
278	Aleksander Paalo	1914	Sepa Kaarli polka	polka	polka	ERA, DAT 71 (67)		1996	A. Korb	Martna
279	Aleksander Paalo	1914	Birgi polka	polka	polka	ERA, DAT 71 (68)		1996	A. Korb	Martna
280	Aleksander Paalo	1914	Külavahe polka	polka	polka	ERA, DAT 71 (70)		1996	A. Korb	Martna
281	Aleksander Paalo	1914	Valss	valss	valss	ERA, DAT 71 (71)		1996	A. Korb	Martna
282	Aleksander Paalo	1914	Valss "Rootsimaa rand"	valss	valss	ERA, DAT 71 (72)		1996	A. Korb	Martna
283	Aleksander Paalo	1914	Junga valss	valss	valss	ERA, DAT 71 (73)		1996	A. Korb	Martna
284	Aleksander Paalo	1914	Krakovjakk	muu	polka	ERA, DAT 71 (74)		1996	A. Korb	Martna
285	Aleksander Paalo	1914	Padespann	muu	valss	ERA, DAT 71 (75)		1996	A. Korb	Martna
286	Aleksander Paalo	1914	Reinlender "Läksin mina, läksin mina..."	reinlender	reinlender	ERA, DAT 71 (76)		1996	A. Korb	Martna
287	Aleksander Paalo	1914	Jooksupolka	reinlender	reinlender	ERA, DAT 71 (77)		1996	A. Korb	Martna
288	Aleksander Paalo	1914	Labajalg	labajalg	labajalg	ERA, DAT 71 (78)		1996	A. Korb	Martna
289	Aleksander Paalo	1914	Muhu valss "Ühel pool on suur ja teisel väike väin..."	valss	valss	ERA, DAT 72 (2)		1996	A. Korb	Martna
290	Aleksander Paalo	1914	Löötsalugu "Teised naised kusevad püsti..."	muu	kaheosaline	ERA, DAT 72 (3)		1996	A. Korb	Martna
291	Aleksander Paalo	1914	Suboota "Kord istusin ma mõtetes..."	muu	kaheosaline	ERA, DAT 72 (4)		1996	A. Korb	Martna
292	Aleksander Paalo	1914	Papiljonipolka "Kikas ütles kanale"	polka	polka	ERA, DAT 72 (5)		1996	A. Korb	Martna
293	Aleksander Paalo	1914	Sonny boy "Lähme lakka heinu tallama..."	muu	fokstrott	ERA, DAT 72 (6)		1996	A. Korb	Martna
294	Aleksander Paalo	1914	"Läänemere lained"	valss	valss	ERA, DAT 72 (7)		1996	A. Korb	Martna
295	Erich Hiie	1925	Laadapolka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2827 a		1976	I. Rüütel, M. Kõiva, M. Jallai	Ridala
296	Erich Hiie	1925	Valss Soomest	valss	valss	RKM, Mgn. II 2827 b		1976	I. Rüütel, M. Kõiva, M. Jallai	Ridala
297	Erich Hiie	1925	Meremeeste valts	valss	valss	RKM, Mgn. II 2827 c		1976	I. Rüütel, M. Kõiva, M. Jallai	Ridala
298	Erich Hiie	1925	Talgupolka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2827 d		1976	I. Rüütel, M. Kõiva, M. Jallai	Ridala
299	Erich Hiie	1925	"Üks vanamees raius"	valss	valss	RKM, Mgn. II 2827 f		1976	I. Rüütel, M. Kõiva, M. Jallai	Ridala
300	Erich Hiie	1925	Hulkuri valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2827 k		1976	I. Rüütel, M. Kõiva, M. Jallai	Ridala
301	Erich Hiie	1925	Valsside popurri	valss	valss	ERA, DAT 73 (39)		1996	T. Otsus	Ridala

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutiüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
302	Erich Hiie	1925	"Kui lõõtspill naeratab"	polka	polka	ERA, DAT 73 (44)		1996	T. Otsus	Ridala
303	Erich Hiie	1925	Külasimmani polka	polka	polka	ERA, DAT 73 (45)		1996	T. Otsus	Ridala
304	Erich Hiie	1925	Kuramaa rand	laululugu	valss	ERA, DAT 73 (46)		1996	T. Otsus	Ridala
305	Erich Hiie	1925	Reinlender Lõuna-Eestist	reinlender	reinlender	ERA, DAT 73 (47)		1996	T. Otsus	Ridala
306	Erich Hiie	1925	Pulmapolka	polka	polka	ERA, DAT 73 (48)		1996	T. Otsus	Ridala
307	Erich Hiie	1925	Valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (49)		1996	T. Otsus	Ridala
308	Erich Hiie	1925	Rootsi valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (50)		1996	T. Otsus	Ridala
309	Erich Hiie	1925	Rootsi valss II	valss	valss	ERA, DAT 73 (51)		1996	T. Otsus	Ridala
310	Erich Hiie	1925	Ämmapolka	polka	polka	ERA, DAT 73 (52)		1996	T. Otsus	Ridala
311	Erich Hiie	1925	Reinlender "Läksin mina läbi külatänava"	reinlender	reinlender	ERA, DAT 73 (53)		1996	T. Otsus	Ridala
312	Erich Hiie	1925	"Metsalilled"	valss	valss	ERA, DAT 73 (54)		1996	T. Otsus	Ridala
313	Erich Hiie	1925	"Lõbusad talunaised"	foks	fokstrott	ERA, DAT 73 (55)		1996	T. Otsus	Ridala
314	Erich Hiie	1925	Veski neu valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (56)		1996	T. Otsus	Ridala
315	Erich Hiie	1925	Polka	polka	polka	ERA, DAT 73 (57)		1996	T. Otsus	Ridala
316	Erich Hiie	1925	"Roslagen Rootsimaa rand"	valss	valss	ERA, DAT 73 (58)		1996	T. Otsus	Ridala
317	Erich Hiie	1925	Minoorne valss "Noorpõlve mälestused"	valss	valss	ERA, DAT 73 (59)		1996	T. Otsus	Ridala
318	Erich Hiie	1925	Minoorne valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (60)		1996	T. Otsus	Ridala
319	Erich Hiie	1925	Popurii valssidest	valss	valss	ERA, DAT 73 (61)		1996	T. Otsus	Ridala
320	Erich Hiie	1925	"Ilmeni järve ääres"	valss	valss	ERA, DAT 73 (62)		1996	T. Otsus	Ridala
321	Erich Hiie	1925	Käo valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (63)		1996	T. Otsus	Ridala
322	Erich Hiie	1925	"Pääsulind"	valss	valss	ERA, DAT 73 (64)		1996	T. Otsus	Ridala
323	Erich Hiie	1925	Polka "Oh kui valus on"	polka	polka	ERA, DAT 73 (65)		1996	T. Otsus	Ridala
324	Erich Hiie	1925	Liipadi-laapadi	polka	polka	ERA, DAT 73 (66)		1996	T. Otsus	Ridala
325	Erich Hiie	1925	"Kesk õitsvaid lilli"	valss	valss	ERA, DAT 73 (67)		1996	T. Otsus	Ridala
326	Erich Hiie	1925	Valss "Biskaia lahel"	valss	valss	ERA, DAT 73 (68)		1996	T. Otsus	Ridala
327	Erich Hiie	1925	"Sõduri truudus"	valss	valss	ERA, DAT 73 (69)		1996	T. Otsus	Ridala
328	Erich Hiie	1925	"Joo, joo"	valss	valss	ERA, DAT 73 (70)		1996	T. Otsus	Ridala
329	Erich Hiie	1925	Meremehevalss	valss	valss	ERA, DAT 74 (1)		1996	T. Otsus	Ridala
330	Erich Hiie	1925	Valss "Süda see ihaldab laineid"	valss	valss	ERA, DAT 74 (2)		1996	T. Otsus	Ridala
331	Erich Hiie	1925	Polka	polka	polka	ERA, DAT 74 (3)		1996	T. Otsus	Ridala
332	Erich Hiie	1925	Baptistide laul	muu	fokstrott	ERA, DAT 74 (4)		1996	T. Otsus	Ridala
333	Erich Hiie	1925	"Jumal, sul ligemal"	muu	imitatsioon	ERA, DAT 74 (5)		1996	T. Otsus	Ridala
334	Erich Raba	1934	Valss	valss	valss	ERA, DAT 73 (40)		1996	T. Otsus	Ridala
335	Erich Raba	1934	Polka	polka	polka	ERA, DAT 73 (41)		1996	T. Otsus	Ridala
336	Erich Raba	1934	Krakovjak	muu	polka	ERA, DAT 73 (42)		1996	T. Otsus	Ridala
337	Johannes Raba	1896	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2820 a		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
338	Johannes Raba	1896	Perekonnavalss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2820 b		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
339	Johannes Raba	1896	Polkamatsurka	polkamasurka	polkamasurka	RKM, Mgn. II 2820 c		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
340	Johannes Raba	1896	Padispaan	muu	valss	RKM, Mgn. II 2820 d		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
341	Johannes Raba	1896	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2820 e		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
342	Johannes Raba	1896	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2820 f		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
343	Johannes Raba	1896	Leilender	reinlender	reinlender	RKM, Mgn. II 2820 g		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
344	Johannes Raba	1896	Valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2820 h		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
345	Johannes Raba	1896	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2820 i		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
346	Johannes Raba	1896	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2820 j		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
347	Johannes Raba	1896	Krakovjak	muu	polka	RKM, Mgn. II 2821 n		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
348	Johannes Raba	1896	Padispaan	muu	valss	RKM, Mgn. II 2821 o		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
349	Johannes Raba	1896	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2821 p		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
350	Johannes Raba	1896	Babeljon	polka	polka	RKM, Mgn. II 2821 r		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
351	Johannes Raba	1896	Läti babeljon	polka	polka	RKM, Mgn. II 2821 s		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
352	Johannes Raba	1896	Marsivalss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2821 t		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
353	Johannes Raba	1896	Rootsi keelne labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2821 u		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
354	Johannes Raba	1896	Lätipolka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2821 v0		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
355	Johannes Raba	1896	"Nooruse põli"	valss	valss	RKM, Mgn. II 2821 v1		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
356	Johannes Raba	1896	Polka "Lõik-Aadu Liisu"	polka	polka	RKM, Mgn. II 2821 v2		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
357	Johannes Raba	1896	Kaerajaan	kindlavormiline	kaheosaline	RKM, Mgn. II 2822 b		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
358	Johannes Raba	1896	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2822 c		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
359	Johannes Raba	1896	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2822 d		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
360	Johannes Raba	1896	Valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2822 e		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
361	Johannes Raba	1896	Valss "Kui kodust ma laia maailma"	valss	valss	RKM, Mgn. II 2822 g		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
362	Johannes Raba	1896	Valss "Viljandi paadimees"	valss	valss	RKM, Mgn. II 2822 h		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
363	Aleksander Manni	1916	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 2816 a		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
364	Aleksander Manni	1916	Valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2816 b		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
365	Aleksander Manni	1916	Perekonnavalss	valss	valss	RKM, Mgn. II 2816 c		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
366	Aleksander Manni	1916	Labajalg	labajalg	labajalg	RKM, Mgn. II 2816 d		1976	I. Rüütel, E. Tampere	Ridala
367	Juhan Korpe	1913/1914	Perekonnavalss "Üks vanamees raius"	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (1)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
368	Juhan Korpe	1913/1914	Jaani valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (2)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
369	Juhan Korpe	1913/1914	Polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 4156 (3)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
370	Juhan Korpe	1913/1914	Saaremaa valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (4)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
371	Juhan Korpe	1913/1914	"Meri on, meri jääb"	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (5)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
372	Juhan Korpe	1913/1914	Valss "Maali"	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (6)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
373	Juhan Korpe	1913/1914	Meremeeste lugu	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (7)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
374	Juhan Korpe	1913/1914	Teppo polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 4156 (8)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
375	Juhan Korpe	1913/1914	Hiiu polka	polka	polka	RKM, Mgn. II 4156 (9)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
376	Juhan Korpe	1913/1914	Polka "Mu pruut oli pikk ja peenike"	polka	polka	RKM, Mgn. II 4156 (10)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
377	Juhan Korpe	1913/1914	"See oli ennemuistsel aal ..."	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (11)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
378	Juhan Korpe	1913/1914	"Neiuga võib rääkida ..."	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (12)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
379	Juhan Korpe	1913/1914	Jaaniöö valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (13)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
380	Juhan Korpe	1913/1914	"Kui ma alles noor veel olin"	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (14)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
381	Juhan Korpe	1913/1914	Valss "Suveöö"	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (15)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula

ID	Esitaja(d)	Esitaja sünniaasta	Lugu	Tantsutüüp	Muusikažanr	Helisalvestuse viide	Noodistuse viide	Kogumisaasta	Koguja(d)	Kihelkond
382	Juhan Korpe	1913/1914	Sõjaväe rivilaul "Eesti tüdruk on võluvaim ilmas"	muu	fokstrott	RKM, Mgn. II 4156 (16)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
383	Juhan Korpe	1913/1914	"Kevade, mis petsid sa"	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (17)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
384	Juhan Korpe	1913/1914	"Ma tahaksin kodus olla"	valss	valss	RKM, Mgn. II 4156 (18)		1989	A. Korb	Lääne-Nigula
385	Oskar Järvela	1917	Juulit-Maalit	polka	polka	RKM, Mgn. II 4236 (5)		1990	S. Pent	Märjamaa
386	Oskar Järvela	1917	Vana valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 4236 (7)		1990	S. Pent	Märjamaa
387	Oskar Järvela	1917	"Nüüdsel ajal rahvad targa"	polka	polka	RKM, Mgn. II 4236 (8)		1990	S. Pent	Märjamaa
388	Oskar Järvela	1917	"Tule tantsi neidude seas"	valss	valss	RKM, Mgn. II 4236 (10)		1990	S. Pent	Märjamaa
389	Oskar Järvela	1917	Hulguse valss	valss	valss	RKM, Mgn. II 4236 (12)		1990	S. Pent	Märjamaa
390	Oskar Järvela	1917	Padikaater [Tuustep?]	muu	kaheosaline	RKM, Mgn. II 4236 (13)		1990	S. Pent	Märjamaa
391	Oskar Järvela	1917	Reilender	reinlender	reinlender	RKM, Mgn. II 4236 (14)		1990	S. Pent	Märjamaa
392	Oskar Järvela	1917	"Metsa läksid sa"	reinlender	reinlender	RKM, Mgn. II 4236 (19)		1990	S. Pent	Märjamaa
393	Oskar Järvela	1917	"Tumm vallerii"	valss	valss	RKM, Mgn. II 4236 (20)		1990	S. Pent	Märjamaa
394	Oskar Järvela	1917	Valentina tvist	muu	fokstrott	RKM, Mgn. II 4236 (21)		1990	S. Pent	Märjamaa

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Natali Ponetajev,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

“Labajalg Läänemaa lõõtspillimängijate repertuaaris: stiil ja selle kihistused”,

mille juhendajad on Ergo-Hart Västriik ja Juhan-Henrik Uppin,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Natali Ponetajev

26.05.2025